

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ,
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРАВА**

**ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВОСУДДЯ**

МАТЕРІАЛИ

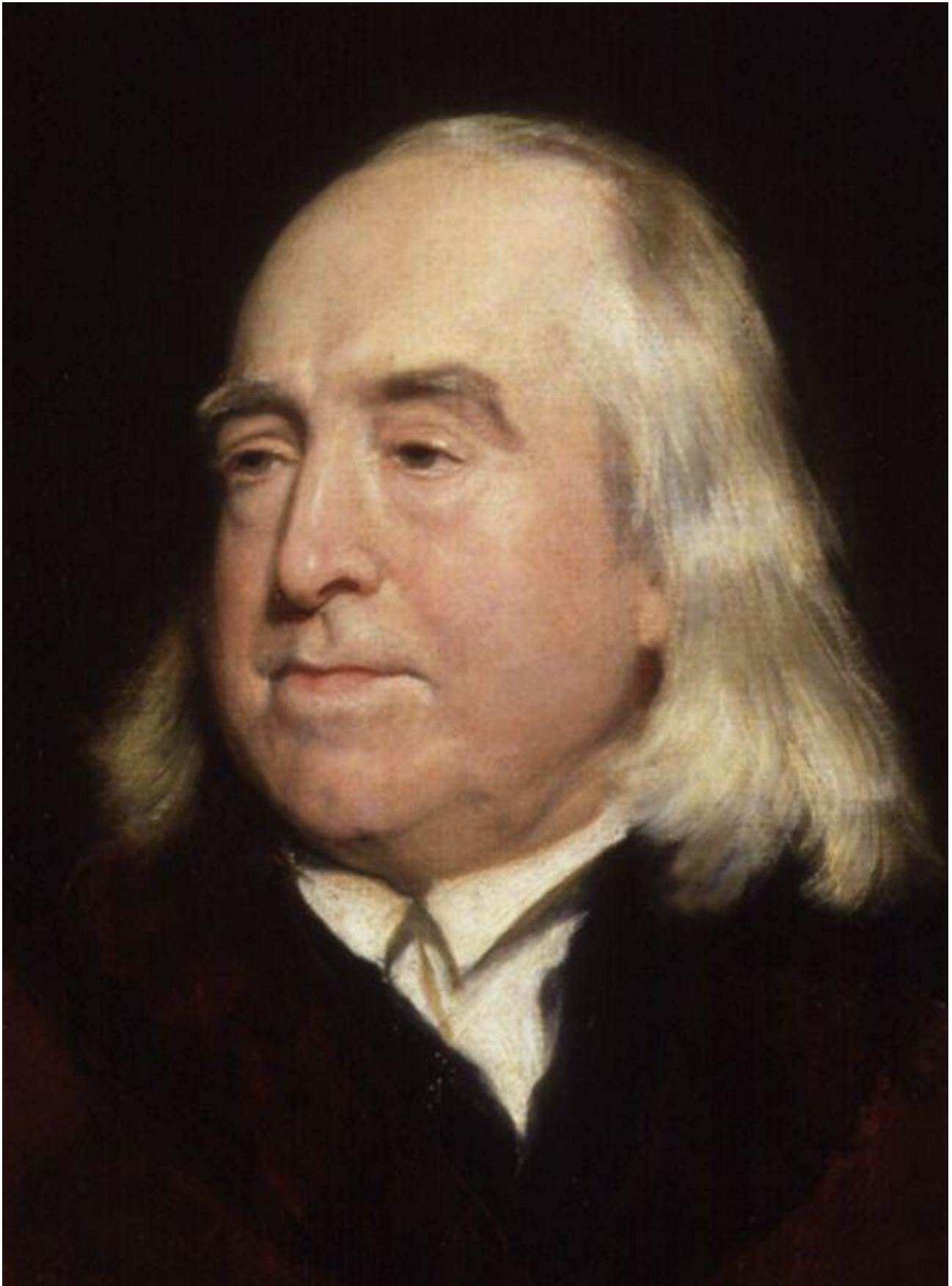
**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права,
кримінології та судочинства»,**

присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама

12 травня 2023 року

м. Київ

Джеремі Бентам
1748 - 1832

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Добкіна К.Р., декан юридичного факультету ДУІТ, доктор юридичних наук, доцент, дійсний член Транспортної Академії України;

Мусієнко А.В., завідувач кафедри цивільного та кримінального права Юридичного факультету ДУІТ, кандидат юридичних наук, доцент, дійсний член Транспортної Академії України;

Матвійчук А.В., в.о. завідувача кафедри правосуддя Юридичного факультету ДУІТ, доктор юридичних наук;

Новосельська І.В., доцент кафедри цивільного та кримінального права Юридичного факультету ДУІТ, кандидат юридичних наук, доцент;

Клюєва Є.М., завідувач кафедри господарського та транспортного права Юридичного факультету ДУІТ, доктор юридичних наук, професор, дійсний член Транспортної Академії України;

Беззубов Д.О., в.о. завідувача кафедри конституційного та адміністративного права Юридичного факультету ДУІТ, доктор юридичних наук, професор;

Мусієнко В.В., доцент кафедри цивільного та кримінального права Юридичного факультету ДУІТ, кандидат юридичних наук, доцент, дійсний член Транспортної Академії України;

Ковальчук А.Т., професор кафедри правосуддя Юридичного факультету ДУІТ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки;

Савицька С.Л., доцент кафедри Правосуддя Юридичного факультету ДУІТ, кандидат юридичних наук;

Михайлов В.О., старший викладач кафедри правосуддя Юридичного факультету ДУІТ;

Васильчук С.С., доцент кафедри правосуддя Юридичного факультету ДУІТ, кандидат юридичних наук;

Акімова М.П., асистент кафедри Правосуддя Юридичного факультету ДУІТ;

Мартюк А.С., доцент кафедри цивільного та кримінального права Юридичного факультету ДУІТ, кандидат юридичних наук;

Киренко С.Г., доцент кафедри цивільного та кримінального права Юридичного факультету ДУІТ, кандидат юридичних наук, доцент;

Кобилянський О.Л., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права.

«Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства», присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама.: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: ДУІТ, 2023. – 165 с.

У збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства», присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама. (м. Київ, 12 травня 2023 року) висвітлено сучасні погляди науковців щодо стану та перспектив розвитку кримінального права, кримінології, криміналістики та судочинства. Для науково-педагогічних працівників, аспірантів та студентів. Матеріали друкуються мовою оригіналу в редакції авторів.

© Юридичний факультет, ДУІТ, 2023

ЗМІСТ

Катерина ДОБКІНА

Вітальне слово до учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства», присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама.....8

Мусієнко А.В.

Ідеї Джерелі Бентама та їх сучасне відображення (до 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама).....9

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Берзін П.С.

Принцип винуватої кримінальної відповідальності (у межах оціночної теорії вини в кримінальному праві).....13

Бобко К.М.

Відмежування захоплення заручників, поєднаного з вимогою викупу, від незаконного позбавлення волі або викрадення людини з корисливих мотивів.....15

Бодунова О.М.

Посилення відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері інформаційних технологій: виклики сьогодення.....16

Бондаренко О.С.

Особливості протидії корупції в умовах збройних конфліктів.....19

Бучак К.А..

Актуальні аспекти кримінологічної характеристики злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків.....21

Вітко О.Ю.

Об'єкт та предмет злочину, передбаченого статтею 201-1 Кримінального кодексу України.....24

Волошина Д.

Деякі прикладні аспекти запобігання злочинності.....27

Киренко С.Г.

Проблеми кримінально-правової оцінки створення та функціонування злочинних спільнот або злочинних організацій.....29

Каракач А.С.

Сучасні кримінологічні аспекти проституції.....33

Левшунова А.

Вплив війни на стан злочинності в Україні.....35

Лудченко А.

Деякі історичні аспекти соціологічних концепцій злочинної поведінки.....37

Маковка Є.Л.

Актуальні аспекти запобігання рецидивної злочинності.....	41
Обіход Т.В.	
Проблеми євроінтеграції кримінологічних досліджень в Україні.....	44
Синиця В.Т.	
Актуальні кримінологічні аспекти організованої злочинності в Україні.....	46
Фролова О.Г.	
Особливості тлумачення поняття “охорона здоров’я” (для визначення меж кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності).....	50
Шундик В.	
Деякі аспекти кримінологічної характеристики особистості злочинця.....	53

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Свінцицький А.В.	
Безпека учасників кримінального провадження у світлі зарубіжних стандартів.....	57
Серенко Н.С.	
Забезпечення кібербезпеки в Україні у період війни.....	61

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

Дікевич К.Г.	
Деякі можливості конфокальної мікроскопії в судовій технічній експертизі документів.....	65
Кобилянський О.Л., Бурденюк А.О.	
Застосування знань та методів криміналістики в ході ведення бойових дій.....	67
Кобилянський О.Л.	
Методика дослідження холодної зброї: окремі проблемні аспекти (частина II).....	68
Муляр Г.В., Бабич В.А.	
Особливості криміналістичних досліджень колабораційної діяльності.....	70

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВОВІДНОСИН

Абу Аль-Нуджум Аль-Махамід А.Ф.	
Впровадження та перспективи розвитку ІНКОТЕРМС-2020 у договірних відносинах.....	74
Батуріна Ю. І.	
Особливості порядку реєстрації новонароджених дітей за кордоном.....	77

Братченко А.Ю.	
Захист прав дітей під час збройних конфліктів в міжнародних актах.....	81
Васильєва О.М.	
Особливості перевезення тварин морським транспортом.....	84
Допіра А.В., Таранасєва О.О.	
Інститут комерційного (торгового) представництва в континентальній і англо-американській правових системах: порівняльна характеристика.....	88
Денисенко С.О.	
Медіативна компетентність в професії юриста.....	91
Дуля В.	
Прояви порушення законодавства щодо економічної конкуренції.....	95
Дуля В.В.	
Актуальні аспекти істотних умов договору оренди нерухомого майна.....	99
Каракач А.С.	
Актуальні питання співвідношення принципів сімейного і цивільного права.....	102
Коваленко Б.В., Харченко О.М.	
Адміністративне судочинство в умовах воєнного стану.....	108
Козирєва К.В.	
Зерновий коридор: проблеми та аналіз дотримання міжнародних домовленостей.....	110
Коротиш С.О.	
Запобігання та протидія домашньому насильству, як виклик сьогодення.....	113
Котюк О.	
Зміст засади верховенства права – національні уявлення та європейські стандарти.....	117
Кравець Д.Д.	
Актуальність стрімкого впливу цифровізації на спадкове право України.....	121
Куликовська К.Д.	
Виконання кредитних договорів у воєнний період.....	123
Крючкова А.Є.	
Міжнародний захист прав людини від гендерно зумовленого насильства під час ведення воєнних конфліктів.....	126
Купліченко К.О.	
Захист прав людини в Україні під час воєнного стану.....	129
Лабик А.С.	
Розрізнення понять війна і воєнний конфлікт.....	132
Марач Ю.О.	
Особливості переходу права на прийняття спадщини (спадкова трансмісія).....	135
Мельник К.І.	
Порівняльна характеристика щодо поняття договору надання послуг у вітчизняному та	

національному законодавстві.....	137
Пасічник І.О.	
Актуальні проблеми сутності договору доручення.....	142
Потапова А.В.	
Міжнародна конвенція з запобігання забруднення суден: актуальність на сучасному рівні.....	144
Синиця В.Т.	
Права споживача та порядок обміну товару належної якості.....	147
Цвігун Д.В.	
Актуальні питання щодо сутності і змісту шлюбного договору.....	150
Тихонов М.С.	
Відмінності медіації від інших способів вирішення спорів: порівняння з судом та арбітражем.....	152
Хінсва Г.І.	
Свобода рибальства як один з чинників творення міжнародно-правового статусу вод відкритого моря під концепцією загальної спадщини людства.....	158
Войтович А.О.	
Україна в епоху цивілізаційного виклику: аналіз правових аспектів.....	161

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

до учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права,
кримінології та судочинства»,
присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама

Шановні учасники та гості конференції!

Одним з основних завдань сучасної юридичної освіти залишається підготовка висококваліфікованих фахівців. Навіть у таких непростих умовах ми продовжуємо вдосконалювати освітній процес, підвищувати якість освіти та рівень підготовки наших студентів. Професорсько-викладацький склад юридичного факультету ДУІТ прагне дати нашим випускникам найактуальніші знання, розвинути креативність, самостійність та відповідальність, що є сучасними вимогами для успішної практичної діяльності. Серед багатьох ефективних шляхів вдосконалення цих якостей, вкрай важливим є створення можливості для студентів та аспірантів брати активну участь в наукових заходах.

Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства» присвячена 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама, проводиться за спільної ініціативи колективу кафедри цивільного та кримінального права та кафедри правосуддя юридичного факультету Державного університету інфраструктури та технологій. Актуальність теми конференції зумовлена гострим суспільним запитом на підвищення ефективності боротьби зі злочинністю та справедливе судочинство. За результатами конференції буде сформовано збірник з пропозиціями та новими ідеями для розвитку та вдосконалення науки кримінального права, кримінального процесу, поглиблених кримінологічних досліджень.

Разом до перемоги! Слава Україні! Героям Слава!

Катерина ДОБКІНА

декан юридичного факультету

Інституту управління, технологій та права,

Державного університету інфраструктури та технологій,

доктор юридичних наук, доцент, дійсний член ТАУ

<https://orcid.org/0000-0001-6667-9034>

Мусієнко Анатолій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного та

кримінального права,

Державний університет інфраструктури та технологій, м. Київ.

ІДЕЇ ДЖЕРЕМІ БЕНТАМА ТА ЇХ СУЧАСНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ (ДО 275-РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДЖЕРЕМІ БЕНТАМА)

Прогрес суспільних реалій закономірно ставить перед суспільством нові завдання, вирішення яких вимагають якісно нових підходів серед яких важливе місце посідають правові проблеми. Вони в свою чергу мають базуватися на чітких певних доктринах, на тих фундаментальних засадах які будуть гарантувати тривалий розвиток суспільства, але не просто розвиток, а розвиток успішного та щасливого суспільства.

Сучасний науковий прогрес загалом та юридична наука зокрема, не може обійтись без ідей та досягнень попередників. Серед імен науковців, які внесли визначний вклад в розвиток світової юридичної науки та увійшли в історію, особливе місце належить Джеремі Бенітаму — англійському філософу, правознавцю, засновнику та фундатору філософської течії утилітаризму.

Джеремі Бенітам (англ. *Jeremy Bentham*) народився в Лондоні 15 лютого 1748 року в родині адвоката. Був надзвичайно обдарованою дитиною, в 4 роки вже почав вивчати латину. Більшу частину дитинства провів у заміських будинках своїх двох бабусь. Навчаючись у Вестмінстерській школі, писав вірші грецькою та латинською мовами. В 1760 році вступив до Оксфордського королівського коледжу та випустився в 1763 році. Того ж року вступив до Лінкольнз інн, щоб вивчати право. В грудні 1763 року, послухавши лекцію сера Вільяма Блекстоуна в Оксфорді, Бенітам сказав, що виявив там помилки. Поза навчанням праву Бенітам виконував хімічні експерименти та міркував про теоретичні аспекти правових зловживань. Попри сподівання свого батька, який хотів аби син став лордом-канцлером, пішов працювати до адвокатури [1].

Випускник Оксфорді Джеремі Бенітам став відомим як етик та основоположник утилітаризму. Його філософсько-етична концепція, в основу якої покладено принцип корисності, розкрита у праці «Деонтологія, або наука про мораль». Бенітам вважав, що природу людини визначають почуття задоволення і страждання, які постійно і в усьому керують індивідом. Поведінка людини спирається на прагнення до щастя через збільшення задоволення і зменшення страждання, тому моральним є все, що корисне для досягнення цієї мети. Основна максима теорії утилітаризму Бенітама - найбільше щастя для найбільшої кількості людей. Етику він визначав як вчення про засоби досягнення щастя, а мораль - як мистецтво його максимально збільшити. Реальними інтересами вважав лише інтереси індивідів, тому інтереси держави і громадянства в цілому - це ніщо інше, як «сума інтересів

індивідів». Етику Бентама характеризує зв'язок з економічною теорією; принцип свободи індивіда в господарській діяльності є одночасно і засадничим принципом моралі. Політичні погляди Б. близькі до лібералізму, хоч він відкидав теорії природного права та суспільного договору [2, с. 52].

Надзвичайно цікавими і важливими є погляди Бентама на існування та застосування певних принципів. Від початку своєї розвідки Бентам декларує, що в усіх подальших побудовах спиратиметься на *принцип корисності (principle of utility)*, що дає змогу кожній людині досягати щастя й уникати нещастя та болю. Звісно, впроваджуючи цей принцип як базовий, Бентам тим самим досить чітко окреслює ту сферу, до якої можна застосовувати всі його подальші висновки — це та сфера, де людина *знає наперед*, що для неї добре, а що погано, і, відповідно, може спиратися на такий розрахунок [3, с. 120].

Принцип корисності є основою. Під принципом корисності мається на увазі той принцип, який схвалює чи несхвалює будь-яку дію. Він повинен збільшувати або зменшувати щастя сторони, про чії інтереси йде мова: або, що те саме, іншими словами, сприяти цьому щастю чи протидіяти йому. Це може бути будь-яка дія, а отже, не лише кожна дія приватної особи, але й будь-який захід уряду. Під корисністю мається на увазі властивість будь-якого об'єкта, завдяки якій він має тенденцію приносити вигоду, перевагу, задоволення, добро або щастя (все це в даному випадку зводиться до того самого) або (те, що знову зводиться до того самого) запобігти виникненню лиха, болю, зла чи нещастя для сторони, чії інтереси розглядаються: якщо цією стороною є спільнота загалом, то щастя спільноти; якщо конкретної особи, то щастя цієї особи. Але даремно говорити про інтереси громади, не розуміючи, що таке інтереси окремої людини, що на авторський погляд є визначальною ідеєю, яка набуває особливої актуальності [4].

Під впливом емпіризму Френсіса Бекона і Джона Лока, Бентам вважав, що будь-яке знання походить від відчуттів. За його переконанням, мораль потрібно будувати на основі того, що можна спостерігати та перевіряти. Тому слова, ідеї та пропозиції повинні представляти або описувати «реальні сутності». Як писав Бентам, релігійні догми, що не можуть бути підтверджені спостереженням, не повинні визначати мораль. Він відкидав усі форми ідеалізму у філософії та наполягав на тому, що в принципі будь-яка матерія піддається кількісному виміру в математичних термінах. Бентам стверджував, що діяльність людини визначається болем і задоволенням. Як пояснював Бентам, задоволення є «єдиним благом», а біль «без винятку єдиним злом». Тому метою суспільства повинне бути максимальне задоволення для найбільшої кількості його учасників. Цим правилом слід керуватися при оцінці корисності вчинків. Вирішуючи, як діяти, людина повинна якомога краще прорахувати біль і задоволення, які, як розумно можна очікувати, отримають особи (включно з нею самою). Бентам визнавав, що для особи зазвичай неможливо точно оцінити наслідки своїх дій, проте вона може спиратися на запропоновані минулим досвідом тенденції [5].

На думку Бентама, індивід, основна одиниця соціальної сфери, є атомом, поза і над яким не існує жодної «самості», чи то «індивідуальності». Відносини

особи з іншими не суттєві й є необхідні лише з огляду на потреби індивідуального буття [6, с.101].

Основними творами Джеремі Бентама є: «Принципи моралі і законодавства» (1789); «Нариси нової системи логіки» (1827); «Деонтологія, або наука про мораль» (1834) [2, с. 52].

Джеремі Бентам пішов із життя 6 червня 1832 р. у віці 84 років, заповівши не ховати його тіло після смерті, а виконати його публічний розтин і зберегти

«Автоікона» Джеремі Бентама

для огляду, щоб таким чином принести користь науці. Потім збережені голова та скелет мали бути знову зібрані, одягнені та виставлені «в тому стані, в якому я сиджу, коли займаюся роздумами та писанням» [7]. Бентам мав особливе прохання щодо голови, аби вона була збережена в стилі маорі. Але його друг, доктор Саутвуд Сміт, якому це було доручено виконати, не зумів зберегти

голову в бажаному стані, а тому Сміт замовив воскову модель, яка встановлена на одягнутому скелеті Бентама.

Правове вчення Бентама заслужено стоїть у одному ряду з його попередниками та сучасниками — видатними правознавцями Монтеस्क'є, Гельвеція, Беккарія (здійснили, за його власним визнанням, найбільший вплив на нього), адептом чиїх ідей він був. Його авторитетні погляди були вирішальними та бажаними з теорії держави та теорії права, конституційного, цивільного, матеріального та кримінального процесуального права, кримінології, теорії доказів, судоустрою, пенології (у частині вдосконалення системи покарань) та міжнародного права. Для кожної з цих галузей ідеї Бентама, що вирізняються спрямованістю на оновлення та гуманізацію законодавства (справжню мету якого він бачив у користі та щасті людства) здійснили визначний вплив.

Крім того, Бентам відіграв ключову роль у створенні першої британської поліції. Він також був захисником прав жінок, виступав за легалізацію гомосексуалізму [8]. Загалом його можна назвати прогресивним і сучасним.

На думка автора, ідеї Бентама зараз набувають особливої актуальності для вектора державної політики, суспільного життя, оскільки в етиці Бентама важливе місце посідають категорії справедливості, дружби та мудрості, а основою є щастя кожної людини, задоволення її життєвих потреб, розумна насолода та трохи спокою.

Література:

1. Джеремі Бентам // URL.: https://uk.wikipedia.org/wiki/Джеремі_Бентам
2. Філософський енциклопедичний словник (ФЕС). URL.: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
3. А. Боднар, В. Верлок, В. Кебуладзе, О. Панич. Джеремі Бентам і утилітарність утилітаризму // Філософська думка. 2020. No 2 с 119-126.
4. Jeremy Bentham – On the Principle of Utility. URL.: <https://pressbooks.bccampus.ca/classicreadings/chapter/jeremy-bentham-on-the-principle-of-utility/>
5. Crimmins, James E. (2021). У Zalta, Edward N. *Jeremy Bentham*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (вид. Winter 2021). Metaphysics Research Lab, Stanford University
6. Тихолаз А. Г. Утилітаризм Джеремі Бентама та витоки англійського правового позитивізму, НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Том 19. Спеціальний випуск. URL.: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10673>
7. Jeremy Bentham's Mummified Body Is Still on Display—Much Like Other Aging British Rock Stars. URL.: <https://www.openculture.com/2020/03/jeremy-benthams-mummified-body-is-still-on-display.html>
8. Why philosopher Jeremy Bentham's severed, stolen, and poorly preserved head is back on display. URL.: <https://www.cbc.ca/radio/asithappens/as-it-happens-tuesday-edition-1.4320308/why-philosopher-jeremy-bentham-s-severed-stolen-and-poorly-preserved-head-is-back-on-display-1.4320319>

СЕКЦІЯ 1.
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА
КРИМІНОЛОГІЇ».

Берзін П.С., д-р юрид. наук,
професор кафедри кримінально-правової
політики та кримінального права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРИНЦИП ВИНУВАТОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
(У МЕЖАХ ОЦІНОЧНОЇ ТЕОРІЇ ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ)

Цей принцип враховує *оціночну теорію* вини особи у вчиненому кримінальному правопорушенні, у межах якої вина є рівнозначною винуватості та характеризує офіційну оцінку особи як винуватої у вчиненні кримінального правопорушення, а також її державний осуд, що здійснюється в ухваленому судом обвинувальному вироку та враховується при застосуванні до неї відповідних заходів кримінально-правового характеру, пов'язаних з кримінальною відповідальністю. Отже, особа визнається винуватою у вчиненні кримінального правопорушення лише за наявності “формальної (процесуальної)” підстави кримінальної відповідальності¹ – ухваленого судом обвинувального вироку.

Основними нормативними орієнтирами цього принципу є ч. 1 ст. 62 Конституції, ч. 2 ст. 2, ч. 1 ст. 50, ст. 51 КК та ч. 1 ст. 17, ч. 2 ст. 373, ч.ч. 3, 4 ст. 374 КПК про обов'язковість встановлення вини обвинувальним вирокіом суду при визнанні особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення та застосування до неї відповідних заходів кримінально-правового характеру, пов'язаних з кримінальною відповідальністю в конкретних її формах.

Даний принцип **не враховує психологічну теорію** у розумінні вини, згідно з якою вина виражає психічне ставлення особи та яка закріплена у ст.ст. 23-25 КК.

Принцип винуватої відповідальності впливає на “роботу” механізму кримінально-правового регулювання (МКПР) та його елементів у наступних **режимах:**

1) дотримання кримінально-правових заборон, коли особа не вчиняє кримінального правопорушення як виду “кримінально-правової аномалії” та діє в межах загальнорегулятивних кримінально-правових відносин. Даний принцип:

¹ Про цю підставу кримінальної відповідальності див.: Кримінальне право України. Загал. частина: Підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.О. Беньківський та ін.; За ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. К.: Юрінком Інтер, 1997. С. 80-84.

а) впливає на *кримінально-правові норми*, згідно з якими невстановлення вини особи обвинувальним вироком суду означає невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення (див. ч. 2 ст. 2 КК) та не пов'язується з її кримінальною відповідальністю;

б) пов'язаний з *поведінкою особи*, яка не вчиняє кримінального правопорушення;

в) відсутність ухваленого судом *обвинувального вироку* означає невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Оскільки таким вироком має бути встановлена вина особи (ч. 1 ст. 62 Конституції, ч. 2 ст. 2 КК), а особа визнана винуватою (має бути доведена її винуватість) (ч.ч. 2, 3 ст. 373 КПК), то до ухвалення обвинувального вироку особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення;

2) порушення кримінально-правових заборон, коли особа вчиняє суспільно небезпечне діяння, що є кримінальним правопорушенням як видом “кримінально-правової аномалії” та існує в межах відповідних спеціальних охоронних кримінально-правових відносин. Зокрема, цей принцип впливає на:

а) *кримінально-правові норми*, які враховують визнання особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення обвинувальним вироком суду, яким здійснюється офіційна оцінка особи як винуватої у вчиненні кримінального правопорушення та її державний осуд, а також здійснюється застосування до особи заходів кримінально-правового характеру, пов'язаних з кримінальною відповідальністю (див. ч. 1 ст. 62 Конституції, ч. 2 ст. 2, ч. 1 ст. 50, ст. 51 КК);

б) *поведінку* особи, що порушує відповідні кримінально-правові норми та визнається кримінальним правопорушенням;

в) наявність такого *акту застосування* кримінально-правових норм, як *обвинувальний вирок суду*, який набрав законної сили (ч. 1 ст. 17 КПК) і яким “обвинувачений визнається винуватим” і який “ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи” (ч.ч. 2, 3 ст. 373 КПК). Ухвалений судом обвинувальний вирок є “формальною (процесуальною)” підставою кримінальної відповідальності. Резолютивна частина обвинувального вироку суду має включати рішення про визнання обвинуваченого “винуватим у пред'явленому обвинуваченні та відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність” (п. 2 ч. 4 ст. 374 КПК). Актом застосування зазначених кримінально-правових норм може бути також вирок суду, яким затверджена угода, укладена в кримінальному провадженні між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим про примирення, а також між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (див. ч. 5 ст. 65 КК та ст. 475 КПК). Так, у ст. 475 КПК зазначається про “вирок на підставі угоди”, який ухвалює суд і яким він затверджує угоду про примирення або визнання винуватості, призначаючи узгоджену сторонами угоди міру покарання (ч. 1). У резолютивній частині такого “вироку на підставі угоди” суд зобов'язаний зазначити своє “рішення про винуватість особи із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність” (ч. 2 ст. 475 КПК).

Бобко Катерина Миколаївна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій, м. Київ, Україна.

Науковий керівник:

Киренко Сергій Георгійович, кандидат
юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного та кримінального права
Державного університету інфраструктури та
технологій. м. Київ, Україна.

**ВІДМЕЖУВАННЯ ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ, ПОЄДНАНОГО З
ВИМОГОЮ ВИКУПУ, ВІД НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО
ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ**

На практиці нерідко трапляються ситуації, коли не зовсім зрозуміло, як правильно кваліфікувати діяння, якщо особу протиправно позбавляють волі, вимагаючи за її звільнення певну майнову винагороду. Справа в тім, що у КК України є декілька норм, які охоплюють подібні випадки, зокрема ст.ст. 146 та 147, які, проте, мають свою специфіку.

Так, ч. 2 ст. 146 КК України серед кваліфікуючих ознак вказує на корисливі мотиви незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Як відомо, корисливі мотиви мають місце, коли винний, вчиняючи кримінальне правопорушення бажає одержати у зв'язку з цим матеріальні блага для себе або інших осіб (заволодіти грошима, коштовностями, цінними паперами, майном тощо), одержати або зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків (одержати спадщину, позбавитися боргу, звільнитися від платежу тощо) або досягти іншої матеріальної вигоди. Отже, можлива ситуація, коли, наприклад, особу, викрадають і обіцяють їй свободу в обмін на певну грошову суму, яку вона повинна сплатити викрадачам. Якщо майнова вимога висувається безпосередньо до потерпілого, до проблем при кваліфікації не повинно бути, оскільки перед нами типовий приклад викрадення людини з корисливих мотивів. Дещо інша ситуація може бути, коли майнова вимога висувається не до потерпілого, а до інших осіб. Ось тут можуть бути варіанти, на які слід звернути увагу. Справа в тім, ч. 1 ст. 147 КК України передбачає відповідальність за захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника. У зв'язку з цим виникає питання: як кваліфікувати дії винного, якщо він позбавив потерпілого волі і звернувся до його близьких родичів з вимогою викупу: за ч. 2 ст. 146 КК України чи (за відсутності кваліфікуючих ознак) за ч. 1 ст. 147 КК України? На нашу думку, у такому випадку все залежить від наявності або відсутності публічного розголосу події правопорушення в моменти незаконного

позбавлення волі потерпілого і висунення майнової вимоги. Якщо потерпілого позбавили волі без намагання привернути увагу громадскості, засобів масової інформації і т.п. а, навпаки, вимагали від його родичів залишати в таємниці цей факт і не звертатись до поліції, то перед нами делікт, передбачений ст. 146 КК України. Якщо ж все відбувалося публічно, на очах інших людей, і винний сам прагнув розголошення цієї події, публічно звертаючись до родичів (наприклад, через ЗМІ) з вимогою викупу – то перед нами захоплення заручника, поєднане з вимогою викупу, тобто делікт, передбачений ст. 147 КК України.

Бодунова Олеся Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри правничої лінгвістики
Державного податкового університету,
м. Ірпінь, Україна.

ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Після повномасштабного вторгнення росії на територію України кількість кримінальних правопорушень у сфері інформаційних технологій різко збільшилась. Країна-агресор використовує інтернет-технології задля дезінформації щодо вторгнення в Україну, пропаганди ворожих ідей тощо. У зв'язку з цим, Верховна Рада України здійснила оптимізацію кримінального та кримінального процесуального законодавства, удосконаливши підстави та процесуальні механізми притягнення до кримінальної відповідальності злочинців.

Так, було внесено зміни до відповідних законів: «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» з питання підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» № 2137-IX від 15 березня 2022 року та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» № 2149-IX від 24 березня 2022 року [1; 2].

Відповідні зміни стосувались посилення кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері інформаційних технологій та розширення меж правоохоронних органів щодо виявлення таких кримінально протиправних діянь.

Справді, враховуючи показники діяльності правоохоронних органів після внесення відповідних змін до законодавства, прослідковується підвищення ефективності боротьби зі злочинністю у сфері інформаційних технологій за допомогою якраз посилення відповідальності за наведені кримінальні

правопорушення. Проте залишається недослідженим питання щодо вивчення соціальних, економічних, політичних, демографічних, організаційних та інших причин кібершахрайства, адже на сьогодні для формування системи запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій використовуються лише результати судово-слідчої практики.

Необхідність у посиленні кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері інформаційних технологій назріла давно. Зміни до законодавства стосуються збільшення повноважень правоохоронних органів щодо розслідування кіберзлочинів, передбачених статтями 361, 361-1 КК України. Посилення санкцій та додаткова криміналізація окремих діянь здатні частково стримати потенційних злочинців від вчинення нових кримінальних правопорушень.

Важливим, на нашу думку, є запровадження відповідальності за вищевказані кримінальні правопорушення, вчинені під час воєнного стану. Суворі санкції за такі протиправні діяння зумовлена ситуацією в країні, адже особа, яка завдає шкоди національним інтересам України у кіберпросторі, тим самим допомагаючи агресору у цій війні, не може нести відповідальності меншої, ніж військові злочинці.

Варто зазначити, що сфера використання інтернет-технологій давно потребувала більшого захисту. Вторгнення росії стимулювало вдосконалення чинного законодавства та гарантій безпеки у сучасному інформаційному середовищі.

Адже від початку війни стало відомо про велику кількість кібератак на Україну. Так, сучасним в Україні видом кібершахрайства є пенсійні афери, або ж допомога пенсіонерам від держави, соціальні виплати та допомога від європейських організацій. Ці шахрайства пов'язані зі злочинцями, які пропонують людям помилкові фінансові можливості, обіцяють багато коштів і гарантовані високі допомоги від фондів. У соціальній мережі Facebook активізувалися шахраї, які спекулюють на темі грошових виплат українцям, про це повідомляє Державна служба спеціального зв'язку та захисту: «Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA, яка діє при Держспецзв'язку, попереджає про зростання кількості шахрайських сторінок у соціальній мережі Facebook. Зловмисники використовують тематику грошових компенсацій, фінансової допомоги від ООН, Європейського суду з прав людини, Товариства Червоного Хреста тощо» [3].

Зокрема, шахраї обіцяють виплати «за рахунок конфіскованих активів РФ», посилаються на нечинні рішення різних органів влади України. Повідомляється, що в оголошеннях пропонують перейти за посиланням, яке веде на фішингову сторінку так званого «Єдиного Компенсаційного Центру повернення невиплачених грошових коштів». На цьому сайті користувачам пропонують отримати виплату за умови надання персональної інформації та здійснення додаткового платежу. В результаті дані банківської картки будуть скомпрометовані [3].

Варто зазначити, що таких злочинних схем в Україні наразі багато. Боротьба з таким видом злочинності на сьогодні ускладнюється через

використання інтернет-ресурсів, через що важко відслідкувати кібершахраїв. Окрім цього, кібершахрайство виходить на міжнародний рівень, що також ускладнює виявлення та запобігання злочинності вказаного виду. А це – лише один із видів кримінальних правопорушень у сфері інформаційних технологій.

Отже, задля побудови ефективної системи запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій доцільно не лише посилювати відповідальність за вчинені кримінальні правопорушення, а й розробити соціально-економічні, організаційно-управлінські та морально-психологічні напрями, спрямовані на нейтралізацію чинників, що зумовлюють вчинення кримінальних правопорушень.

Погоджуємося з думкою вчених про доцільність розробки заходів запобігання кібершахрайству, які може реалізувати кожен орган державної влади, місцевого самоврядування, приватні підприємства або ж окремі особи. До таких віднесено:

1) до діяльності органів державної влади, приватних підприємств обов'язково залучати технічного спеціаліста або спеціалізованої компанії, що суттєво підвищить рівень кібербезпеки. Професіонали здатні ускладнити роботу ворогу через запровадження в компанії необхідних алгоритмів захисту, в тому числі організаційних. Варто відповідно проінструктувати працівників, які залучені до роботи із відповідними системами та мережами, адже багато атак досягають цілі лише через непередумані й необережні дії працівників.

2) особам, які перебувають в зоні кіберризиків, варто слідкувати за відповідними повідомленнями на офіційних ресурсах Держспецзв'язку та CERT-UA, адже органи публікують офіційні попередження не лише про можливі кіберзагрози, а й про те, як мінімізувати ризики [4].

3) якщо особа стала жертвою кібератаки, потрібно повідомити про це тих, на кого така атака може поширитися - інші співробітники, клієнти та контрагенти або ж родичі чи друзі.

4) у разі кібератаки потрібно обов'язково інформувати офіційні суб'єкти забезпечення кібербезпеки України, CERT-UA та кіберполіцію. Це дозволить не лише притягти до відповідальності винних, а й вжити невідкладних заходів з блокування та нейтралізації шкідливих вебресурсів.

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану від 24.02.2022 No 2149-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану : Закон України від 24 берез. 2022 No 2149- IX : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text> (дата звернення: 20.03.2023).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 No 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 05.01.2023).
4. Ярема М., Борисенко А. Боротьба з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану: Закон 2149-IX. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/210562_borotba-z-kberzlochinnstyu-v-umovakh-d-vonnogo-stanu-zakon-2149-ix.

Бондаренко Ольга Сергіївна,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства
Сумського державного університету.
м. Суми, Україна.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У лютому 2022 року в історії нашої держави відбулася подія, що докорінно вплинула на життя та свідомість кожного громадянина нашої держави. А відтак на усвідомлення та сприйняття корупції як явища. Проте, варто відмітити, що Україна не є єдиною державою, що опинилася в умовах збройного конфлікту. Боротьба з корупцією під час збройних конфліктів може бути складним завданням. Унікальні обставини збройних конфліктів, у тому числі розпад структур управління, наявність багатьох суб'єктів з різними інтересами, а також часто хаотичний і непередбачуваний характер зон конфлікту, можуть загострити корупцію та ускладнити її боротьбу. Однак існує кілька ключових принципів і стратегій, які можна застосувати для боротьби з корупцією під час збройних конфліктів.

По-перше, сильне керівництво та політична воля. Ефективне керівництво та політична воля на всіх рівнях влади та серед відповідних зацікавлених сторін мають вирішальне значення для боротьби з корупцією під час збройних конфліктів. Лідери повинні визначити пріоритетність антикорупційних зусиль і продемонструвати відданість прозорості, підзвітності та доброчесності.

По-друге, надійна законодавча та нормативна база. Надійна законодавча та нормативна база, яка включає закони та нормативні акти, спрямовані на боротьбу з корупцією, є важливою. Ці закони мають бути чіткими, всеосяжними та відповідати міжнародним стандартам, а також застосовуватися до всіх суб'єктів, включаючи урядовців, військовослужбовців та учасників приватного сектору.

По-третє, посилені механізми нагляду. Загалом для моніторингу та розслідування корупції під час збройних конфліктів слід створити або зміцнити

незалежні механізми нагляду, такі як антикорупційні агентства, аудиторські органи та слідчі підрозділи. Ці механізми повинні мати достатні ресурси, повноваження та незалежність для ефективного виконання своїх повноважень. Важливо відмітити, що наразі в Україні не було жодного резонансного корупційного кримінального правопорушення, пов'язаного з військовою технікою, бюджетним фінансуванням чи гуманітарною допомогою. Проте окремі повідомлення про незаконні використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги за участю державних чиновників показують, що корупційні ризики не зведені нанівець після вторгнення, незважаючи на поширене розуміння того, що позбавлення держави вкрай необхідних ресурсів під час війни прирівнюється до державної зради [1].

По-четверте, забезпечити прозорість і підзвітність. Сприяння прозорості та підзвітності в усіх аспектах управління, включаючи закупівлі, складання бюджету та управління ресурсами, має вирішальне значення. Це включає забезпечення того, щоб фінансові операції та контракти, пов'язані з конфліктом, були прозорими, а також наявність механізмів для повідомлення та розслідування звинувачень у корупції без страху помсти.

По-п'яте, зміцнення громадянського суспільства та ЗМІ: організації громадянського суспільства та ЗМІ відіграють важливу роль у викритті корупції та відстоюванні прозорості та підзвітності. Підтримка та розширення можливостей організацій громадянського суспільства та засобів масової інформації працювати незалежно та безпечно може допомогти розкрити корупцію під час збройних конфліктів та притягнути винних до відповідальності.

По-шосте, посилене фінансове управління та заходи протидії відмиванню грошей. Ефективне фінансове управління, включаючи надійне бюджетування, бухгалтерський облік і практику закупівель, може допомогти запобігти корупції. Крім того, впровадження заходів протидії відмиванню грошей, таких як моніторинг підозрілих фінансових операцій і повідомлення про них, може допомогти виявити та запобігти корупції. Більше того, ефективне впровадження заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму пом'якшує негативні наслідки злочинної економічної діяльності та сприяє доброчесності та стабільності на фінансових ринках [2], що є важливою частиною економічної безпеки, яка у свою чергу є частиною національної безпеки України.

По-сьоме, покращене навчання та етика. Навчання військовослужбовців, урядовців та інших відповідних зацікавлених сторін щодо етики, доброчесності та антикорупційних заходів може підвищити обізнаність і сприяти розвитку культури доброчесності під час збройних конфліктів. Підкреслення важливості професійної поведінки та дотримання правил і норм може допомогти запобігти корупції.

По-восьме, міжнародна співпраця. Безперечно, міжнародна співпраця, включаючи координацію між різними зацікавленими сторонами, такими як уряди, міжнародні організації та громадянське суспільство, має вирішальне значення для боротьби з корупцією під час збройних конфліктів. Співпраця

може включати обмін інформацією, координацію розслідувань і спільне впровадження антикорупційних заходів.

По-дев'яте, реабілітація та реінтеграція учасників бойових дій. Програми реабілітації та реінтеграції учасників бойових дій повинні включати антикорупційні заходи для запобігання повторенню корупційних дій. Ці програми мають боротися з основними причинами корупції, такими як бідність, відсутність доступу до базових послуг і слабе управління, а також надавати підтримку колишнім учасникам бойових дій, щоб вони відновили своє життя в законний і продуктивний спосіб.

По-десяте, механізми моніторингу та звітності. Створення надійних механізмів моніторингу та звітності, включаючи гарячі лінії, механізми захисту викривачів та механізми подання скарг, може стимулювати повідомлення про корупцію під час збройних конфліктів і полегшити розслідування та переслідування.

Підсумовуючи, варто зазначити, що протидія корупції під час збройних конфліктів потребує багатостороннього підходу, який передбачає сильне керівництво, надійну правову та нормативну базу, прозорість і підзвітність, залучення громадянського суспільства, міжнародну співпрацю та зусилля щодо усунення основних причин корупції. Це складне та нелегке завдання, але воно має важливе значення для сприяння належному врядуванню, верховенству права та підзвітності, а також запобігання посиленню корупцією і без того страшних гуманітарних наслідків збройних конфліктів.

Література:

1. Savoy C. M. To Keep Western Assistance Flowing, Ukraine Must Engage Corruption Concerns Head-On. CSIS : website. URL : <https://www.csis.org/analysis/keep-western-assistance-flowing-ukraine-must-engage-corruption-concerns-head>. (date of appeal: 15.04.2023).
2. Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism (AML/CFT). International monetary Faund : website. URL : <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/> (date of appeal: 15.04.2023).

Бучак Каріна,

студентка 2 курсу, юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій. м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права, Державного
університету інфраструктури та технологій
Мусієнко Анатолій Володимирович

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

У розвитку наркотизму в країні можна виділити низку тенденцій, що виявляються в останнє десятиріччя: значне поширення наркотизму, зростання злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків; розширення географії наркотизму; збільшення числа неповнолітніх споживачів наркотичних засобів та все більш широке залучення в їх споживання жінок. Небезпека і значне поширення наркотизму породили необхідність включення дій, пов'язаних з нелегальним обігом наркотиків, у сферу кримінально-правової охорони.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я було сформульовано у 1952 р. визначення наркоманії: «наркоманією вважається стан періодичної або хронічної інтоксикації, шкідливої для людини і суспільства, викликаній неодноразовим вживанням наркотику».

Згідно Закону України *«наркоманія – це психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною»* [1].

Комітет експертів ВООЗ визнає наркоманію хворобою, якій притаманні два стани - **залежність та звикання**. Наявність залежності можна відслідкувати при появі:

- нав'язливого, непереборного бажання / потреби негайного вжиття наркотику, що супроводжується спробами отримати його, не зважаючи на вартість та оплату;
- потреби постійного збільшення дозування;
- психічної (психологічної або емоційної) залежності від очікуваного ефекту;
- згубних наслідків для особистості та суспільства.

На відміну від залежності, звикання проявляється у:

- бажанні поліпшити настрій шляхом тієї дози наркотику, який зазвичай вживається;
- збільшенні дозування (хоча цей симптом не завжди знаходить своє вираження);
- наявності психічної залежності від очікуваного ефекту наркотику, але при цьому спостерігається відсутність фізичної залежності (іншими словами абстинентного синдрому);
- настанні негативних наслідків, які мають вплив лише на особистість наркомана.

Усі злочини, що пов'язані з наркотиками можна поділити на групи. До першої відносяться злочини, що вчиняються у сфері обігу наркотиків: 1) з вживанням наркотиків і 2) з їх поширенням, у тому числі із здобуттям матеріальної вигоди від цього. До другої групи відносяться злочини, що вчиняються з метою заволодіння наркотиками для їх вживання або поширення (крадіжка, розбій тощо). І до третьої групи відносяться злочини, які вчиняються у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, гострої наркотичної залежності та потреби у наркотиках [2, с. 428].

Як відмічається у кримінологічній науці, злочинність у сфері обігу наркотичних речовин має тісний взаємозв'язок з іншими структурними елементами злочинності.

За даними статистичної інформації Генеральної прокуратури України серед всіх облікованих кримінальних правопорушень в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів найбільшу кількість складають правопорушення, передбачені ст. 309 КК України (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту). У 2017 р. їх кількість дорівнювала 150309, а в 2018 р. (січень-травень) – 29004. Друге місце по кількості облікованих кримінальних правопорушень займає ст. 307 КК України (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) – у 2017 р. було обліковано 32516 правопорушень, з них перевезення, пересилання складає 1923 і збут – 20476; у 2018 р. (січень – травень) – 10215, з них перевезення, пересилання – 404, збут – 6105 [3]. Третє місце у 2017 р. посідають кримінальні правопорушення, передбачені ст. 310 КК України «Посів або вирощування снотворного маку чи конопель» – 13603, а в 2018 р. (січень – травень) їх кількість складає всього 221 правопорушення [4].

Невід'ємним супутником наркоманії є захворювання на ВІЛ-інфекцію/СНІД. Відповідно до досліджень, здійснених Всесвітньою організацією охорони здоров'я, відповідно до критеріїв Об'єднаної програми ООН з ВІЛ/СНІДу стан її поширеності в Україні можна класифікувати як концентровану епідемію. Науковці зазначають, що на збільшення кількості хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД впливають ті ж чинники, що характерні і для наркоманії. Насамперед, вони залежать від стану суспільної моралі та визначаються такими соціально-економічними чинниками: відставанням рівня розвитку інфраструктури медичної та соціальної допомоги від темпів поширення епідемії; низьким рівнем дієвості здійснюваних заходів із профілактики та лікування ВІЛ/СНІДу, що більшою мірою зумовлено недостатнім фінансуванням та недосконалістю системи інформування населення стосовно запобігання можливого інфікування.

Висновок. Наркоманія і злочинність тісно пов'язані між собою, збільшення кількості наркозалежних пропорційно позначається на збільшенні злочинності, вчиненні проступків кримінального характеру у стані наркотичного сп'яніння. Це викликано не лише руйнацією фізичного та морального здоров'я, але й деградацією особистості, зростанням попиту на дорого вартісні наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори. Потрібно звернути увагу, на те, що особливу небезпеку наркоманії серед неповнолітніх свідчить той факт, що в результаті вживання наркотичних, психотропних речовин та прекурсорів деградація особистості відбувається у 15 – 20 разів швидше, ніж від зловживання алкоголем. Зростання попиту породжує збільшення кількості пропозицій. Крім того, чисельні самогубства, побутовий і

виробничий травматизм, це все є наслідком вживання наркотиків, яке також призводить до смерті від передозування цих засобів.

Література

1. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР.
2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. С. 427-428
3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2017 рік // Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. Генеральна прокуратура України.
4. Профілактика злочинів: підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О.М. Джужи. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

Вітко Олександр Юрійович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського та
транспортного права Державного
університету інфраструктури та
технологій, м. Київ, Україна

ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 201-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Ліси України по праву можна визнати одним з найцінніших ресурсів, якими володіє наша держава. У зв'язку з цим, в українському суспільстві постала потреба взяти під кримінально-правову охорону суспільні відносини щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів.

На підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» № 2531-VIII від 06.09.20218 р. [1] внесено зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК), який доповнено ст. 201-1 [2], що запроваджує кримінальну відповідальність за переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України.

Дослідження аспектів цього злочину, у тому числі дослідження предмету даного злочину проведено О. Дудоровим, Р. Мовчаном [3].

Однак, слід зауважити, що об'єкт та предмет злочину, передбаченого ст. 201-1 наразі є все ще малодослідженим зважаючи на те, що склад цього злочину відносно недавно передбачено законодавцем в КК. Тому, питання об'єкта та предмета даного злочину сьогодні є актуальним і потребує детальнішого дослідження.

У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» вказується, що метою прийняття законопроекту є забезпечення збереження лісового фонду країни шляхом обмеження внутрішнього споживання необроблених лісоматеріалів і посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконну вирубку лісу та подальший його експорт поза митним контролем (контрабанду) [4].

Таким чином, метою цього Закону визначено збереження лісового фонду України у тому числі шляхом запровадження кримінальної відповідальності за незаконне переміщення через митний кордон відповідних лісоматеріалів (контрабанду лісу). Прийнявши цей Закон Верховна Рада України підтримала необхідність захисту суспільних відносин зі збереження українських лісів та запобігання незаконному переміщенню таких лісоматеріалів через митний кордон України.

Тому, можна зробити висновок про те, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 201-1 КК є унормовані правом суспільні відносини зі збереження українських лісів, а також унормовані правом суспільні відносини з забезпечення дотримання порядку переміщення лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України через митний кордон України.

Зміст ст. 201-1 КК дає можливість зробити висновок про те, що даний злочини, є предметним злочином. Тому при кваліфікації діянь, що передбачені цією статтею КК слід встановити також предмет злочину за ст. 201-1 КК як один з елементів даного складу злочину.

Предметом цього кримінального правопорушення (злочину) є: лісоматеріали, пиломатеріали цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріали необроблені, інші лісоматеріали, заборонені до вивозу за межі митної території України.

Приміткою 1 до ст. 201-1 КК визначено, що під цінними та рідкісними породами дерев у цій статті слід розуміти роди дерев, передбачені статтею 1 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів».

У ст. 1 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» [5] наведено визначення:

- лісоматеріалів - деревні матеріали, які добуваються шляхом розподілу на частини звалених дерев та деревних колод (уздовж або поперек) для подальшого використання або переробки;

- пиломатеріалів - пилопродукція певних розмірів та якості, яка має щонайменше дві плоскопаралельні пластів (розділ IX, група 44, код 4407 Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності);

- лісоматеріали необроблені - лісоматеріали згідно з кодом 4403 групи 44 розділу IX Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;

- цінних та рідкісних порід дерев, під якими розуміються акація, берека, вишня, груша, горіх, каштан, тис ягідний, черешня, явір, ялівець.

Отже, щодо тлумачень термінів лісоматеріалів, пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених законодавцем наведені чіткі критерії та характеристики, тому встановлення даних предметів злочинів при кваліфікації відповідних злочинних діянь не повинно виникати труднощів.

Однак, стосовно такого предмету злочину як інші лісоматеріали, заборонені до вивозу за межі митної території України, можуть виникати певні труднощі, адже виключного переліку таких лісоматеріалів в законодавстві не наведено, і чітких критеріїв та характеристик за якими можна точно визначити, що відповідний лісоматеріал заборонений до вивозу за межі митної території України в законодавстві також не наведено. Тому важливо в законодавстві чітко передбачити весь перелік лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України, а також доцільно внести зміни до КК та в примітці до ст. 201-1 КК навести посилання на положення законодавства, які визначають критерії та характеристики лісоматеріалів, які заборонені до вивозу за межі митної території України, у тому числі шляхом передбачення їх виключного переліку.

На підставі проведеного дослідження можна дійти до наступних висновків.

1. Об'єктом злочину за ст. 201-1 КК слід визнавати унормовані правом суспільні відносини зі збереження українських лісів, а також унормовані правом суспільні відносини із забезпечення дотримання порядку переміщення лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України через митний кордон України.

2. Предметом такого злочину є лісоматеріали, пиломатеріали цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріали необроблені, інші лісоматеріали, заборонені до вивозу за межі митної території України. Предмет злочину є необхідним елементом складу цього злочину. Дослідження показує, що доцільним є внесення зміни в законодавство України і викладення на законодавчому рівні вичерпного переліку лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-19#n20/>.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Дудоров О., Мовчан Р. Кримінально-правова протидія контрабанді лісу: очікування, реалії, перспективи / О. Дудоров, Р. Мовчан. - Юридичний вісник України [Електронний ресурс] режим доступу: <https://yvu.com.ua/kryminalno-pravova-protydiya-kontrabandi-lisu-ochikuvannya-realiyi-perspektyvy/>.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» [Електронний ресурс] режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5495&skl=9.

5. Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-15#Text>.

Волошина Дарина,

студентка 2 курсу, юридичного факультету,
Державного університету інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права,

Державного університету інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна

Мусієнко Анатолій Володимирович

ДЕЯКІ ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Розуміння складної взаємодії факторів злочинної поведінки передбачає створення науково-дослідних інститутів і центрів для проведення наукових досліджень з проблем злочинної поведінки. Крім того, Закон України «Про вищу освіту» передбачає включення курсів з кримінології, психології та інших суміжних дисциплін до навчальних планів вищих навчальних закладів [1]. Ці законодавчі положення мають сприяти проведенню досліджень та формуванню

науково обґрунтованих знань про складну взаємодію факторів у злочинній поведінці.

Доступ до охорони психічного здоров'я передбачає надання послуг з охорони психічного здоров'я всім громадянам, у тому числі особам, які вчинили кримінальні правопорушення. Крім того, Закон України «Про виконання покарань» та Закон України «Про пробацію» передбачають права засуджених до позбавлення волі та суб'єктів пробації, включаючи право на медичну допомогу, в тому числі психіатричну [2]. Ці законодавчі положення можуть сприяти розширенню доступу до послуг з охорони психічного здоров'я для осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в Україні, що може відігравати ключову роль у подоланні соціальних та біологічних факторів, які сприяють злочинній поведінці[3].

Стигма та дискримінація щодо кримінальних правопорушників в Україні недопустима, оскільки Конституція України гарантує всім громадянам, у тому числі кримінальним правопорушникам, право на рівне ставлення та захист перед законом. Крім того, Закон України «Про запобігання дискримінації» передбачає заборону дискримінації за ознакою судимості. Ці законодавчі положення можуть сприяти захисту прав осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, та зменшенню стигми і дискримінації, з якими вони стикаються в українському суспільстві [4].

Програми реабілітації та реінтеграції для кримінальних правопорушників в Україні передбачають права засуджених до позбавлення волі та суб'єктів пробації [5], включаючи право на освіту, професійну підготовку та соціальну реабілітацію. Крім того, Закон України «Про соціальні послуги» передбачає надання соціальних послуг, у тому числі програм реабілітації та реінтеграції [6], вразливим групам населення, включаючи кримінальних правопорушників. Ці законодавчі положення можуть сприяти розробці та впровадженню ефективних програм реабілітації та реінтеграції для кримінальних правопорушників в Україні, які можуть відігравати ключову роль у подоланні соціальних та біологічних факторів, що сприяють злочинній поведінці [7].

Висновок. Результати цього дослідження містять інформацію про складну взаємодію соціальних і біологічних факторів в особистості кримінальних правопорушників в Україні [8]. Визначивши соціальні та біологічні фактори, які сприяють злочинній поведінці, та вивчивши, як ці фактори взаємодіють один з одним, дослідження сприятиме розробці більш ефективних стратегій запобігання та зниження рівня злочинності в Україні. Це сприятиме кращому розумінню злочинної поведінки та надасть цінну інформацію про складну природу злочинної діяльності в Україні [9].

Література

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології. У 3 кн.— Кн.1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А.П.Закалюк. — К. : Ін Юре, 2007.— С.262.
2. Allport G.W. Pattern and growth in personality. New York : Holt, Rinehart and Winston / G.W.Allport.— 1961. Никитін Ю.В. Трансформація злочинності в

умовах глобалізації : гендерні аспекти найманства / Ю.В.Нікітін, І.В.Нікітіна.// Юридична наука.2017, — No 1(67).— С.67—78.

Eysenck H.J. Personality, genetics, and behavior / H.J.Eysenck.— New York : Praeger,1982.— P.29.

3. Дані Депертаменту інформаційних технологій МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua>. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу: моногр. / О. М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – 349 с.

4. Гусар Л. Біологічна концепція Чезаре Ломброзо. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. No 8. С. 249–253.

5. Універсальний словник-енциклопедія, УСЕ. 2-е видання, доповнене. Київ : «Всеуито», Львів: «Атлас», 2001. 1575 с.

6. Wolfgang, Marvin. Cesare Lombroso. Pp. 168–227. In. : H. Mannheim (ed.). *Pioneers in Criminology*. London : Stevens, 1960. 402 p.

7. Веред І.С., Кушнір Ю.В. Соціологія девіантної поведінки. Навчальний посібник. Донецьк : КІЦ, 2013. – 192 с.

8. В.В. Голіна, Б.М Головкін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Навчальний посібник. Х. : Право, 2014. 513 с.

9. Конспект лекцій з дисципліни «Психогенетика». URL: http://psychology.univer.kharkov.ua/news2021/NMKDPT/Frolova/NMK_Psychogenetica/UK.pdf

Єфанова Є.В. Тріада Макдональда як засіб доказування схильності до злочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. No 7. С. 319-320.

Киренко Сергій Георгійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та
кримінального права
Державного університету
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ АБО ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Ефективна боротьба з різноманітними злочинними об'єднаннями (злочинними спільнотами або злочинними організаціями) неможлива без наявності в державі належної кримінально-правової бази. На жаль, доводиться констатувати, що, незважаючи на останні зміни у Кримінальному кодексі (далі КК) України в цій сфері (пов'язані, зокрема, з новою редакцією ст. 255),

проблеми некоректного формулювання окремих складів злочинів, відсутності чіткого роз'яснення термінів, які застосовуються у чинному кримінальному законодавстві України, адекватної кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених злочинними організаціями, залишаються актуальними.

Диспозиція ч. 1 ст. 255 КК України передбачає відповідальність за створення злочинної організації, керівництво такою організацією або її структурними частинами. Позитивним у новій редакції диспозиції ч. 1 ст. 255 КК України є усунення законодавчої колізії, яка існувала довгий час між ч. 1 ст. 255 та ч. 4 ст. 28 КК України стосовно мети злочинної організації і на що автор звертав увагу раніше, вказуючи на неприпустимість колізії між Загальною та Особливою частиною КК України [1, с. 27]. Справа в тім, що у ч. 1 ст. 255 КК України метою злочинної організації визнавалося, зокрема, вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину (тобто законодавець застосовував поняття однини), у той же час у ч. 4 ст. 28 КК України серед цілей злочинної організації вказувалося на вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів (тобто у цьому випадку законодавець застосовує поняття множини, що більше відображає сутність злочинної організації). В кінцевому підсумку було незрозуміло, скільки тяжких або особливо злочинів повинно замислюватися при створенні злочинного об'єднання для визнання його злочинною організацією: хоча б один (як зазначалося у ч. 1 ст. 255 КК України) або як мінімум два (як вимагала ч. 4 ст. 28 КК України). В.О Навроцький з приводу такого роду питань зазначав: «... існуючу невідповідність неможливо усунути, виходячи з норм чинного кримінального законодавства. Адже це суперечливість закону, допущена самим законодавцем» [2, с. 189]. Зараз це питання абсолютно правильно вирішено на користь ч. 4 ст. 28 КК України і ч. 1 ст. 255 КК України, як зазначалося вище, вже не суперечить нормі Загальної частини КК України. Частина 2 ст. 255 КК України передбачає відповідальність за участь у злочинній організації, ч. 3 встановлює відповідальність за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища, ч. 4 статті передбачає підвищену відповідальність за створення злочинної спільноти, тобто об'єднання двох чи більше злочинних організацій, керівництво такою спільнотою, а в ч. 5 мова йде про дії, передбачені частинами першою, другою або четвертою цієї статті, вчинені особою, яка здійснює злочинний вплив або є особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі». Згідно з п. 1 Примітки до ст. 255 КК України, під злочинним впливом у цій статті та статтях 255-1, 255-3 цього Кодексу слід розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності. Пункт 2 Примітки зазначає, що під особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», у цій статті та статтях 255-1, 255-3 цього Кодексу слід розуміти особу, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи

можливостям здійснює злочинний вплив і координує діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив.

З приводу вищевказаних положень слід зробити наступні зауваження. Чи можна взагалі створити злочинну організацію, злочинну спільноту, керувати ними або їхніми структурними частинами (тобто вчинити дії, передбачені ч. 1 та ч. 4 ст. 255 КК України) не маючи при цьому авторитету, інших особистих якостей чи можливостей – тобто ознак, характерних, зокрема, для особи, яка здійснює злочинний вплив, а саме - для суб'єкта злочину, передбаченого ч. 5 цієї статті? Відповідь очевидна – ні. Це, на жаль, у легальному секторі суспільства (тобто на підприємствах, в установах чи організаціях, які діють відповідно до закону) можлива ситуація, коли особа стає, наприклад, керівником не завдяки власному авторитету, професійним якостям, а завдяки родинним чи іншим зв'язкам або за дії, що не входять до її професійної компетенції. У нелегальному («тіньовому») секторі суспільства більш серйозний відбір на ролі керівників, які повинні вміти протидіяти і закону, і конкурентам, здатними на все. Отже, виходить парадоксальна ситуація: вчинити злочин, передбачений ч. 1 чи ч. 4 ст. 255 КК України, може лише особа, характеристики якої є прерогативою ч. 5 статті, яка, у свою чергу, є обтяжуючою обставиною для ч. 1 і ч. 4 цієї статті. Можливим виходом з цієї ситуації є виключення словосполучення «особою, яка здійснює злочинний вплив» з диспозиції ч. 5 ст. 255 КК України, оскільки ознаки такої особи є конститутивними для суб'єкта злочинів, передбачених ч. 1 і ч. 4 цієї статті. Також видається некоректною вказівка у диспозиції ч. 5 ст. 255 КК України на дії, передбачені, зокрема, частиною другою цієї статті, оскільки ч. 2 передбачає відповідальність за участь у злочинній організації, проте для осіб, вказаних у ч. 5 цієї статті, характерним є не участь у злочинній організації, а вчинення організаційних або керівних функцій у такого роду злочинних об'єднаннях.

Аналізуючи диспозицію ч. 5 ст. 255 КК України, слід також зазначити, що вона містить вказівку на «особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», проте роз'яснення терміну «вор в законі» у статті відсутнє, хоча мова йде про особу, яка знаходиться на верхніх сходинках злочинної ієрархії. Оскільки надання такого статусу вимагає у злочинному світі певної процедури (наприклад, так званої «коронації» на «сходці» - злочинному зібранні), то потрібно хоча в загальних рисах зазначити цей момент у тексті статті, інакше залишається незрозумілим, у чому саме полягає специфіка статусу «вора в законі» серед інших суб'єктів підвищеного злочинного впливу. До речі, на необхідності чіткості та однозначності кримінально-правової термінології справедливо акцентує увагу З.А. Тростюк [3, с. 16]. Таким чином, диспозицію ч. 5 ст. 255 КК України можна викласти у наступній редакції: «Дії, передбачені частиною першою або четвертою цієї статті, вчинені особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», наданому злочинним зібранням (сходкою)».

Дуже актуальним є питання правильної кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених злочинними організаціями. Як, наприклад,

кваліфікувати крадіжку чи вимагання, вчинені злочинною організацією, адже ані ст. 185, ані ст. 189 як, до речі, і переважна більшість статей Особливої частини КК України, не передбачають відповідальності за вчинення відповідних дій саме злочинною організацією. Згідно з п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23 грудня 2005 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями», злочини, вчинені у складі злочинної організації, належить самостійно кваліфікувати за відповідними нормами за сукупністю з нормою, яка передбачає відповідальність за створення такої організації, участь у ній. В.О. Навроцький з приводу подібних моментів у свій час зазначав: «Статтею 255 не охоплюється вчинення в складі злочинної організації злочинів, передбачених іншими статтями Особливої частини КК. Якщо такі злочини вчинені цією злочинною організацією, то скоєне слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 255 та відповідними частинами статей Особливої частини КК, які передбачають форму співучасті, найбільш близьку до злочинної організації (вчинення злочину організованою групою, а якщо це не передбачено – то групою осіб за попередньою змовою тощо) [4, с. 877]. Виходячи з вимог чинного законодавства, такий підхід є дискусійним, оскільки виникає небезпека застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією, яка прямо заборонена у ч. 4 ст. 3 КК України (адже, згідно зі ст. 28 КК України, злочинна організація, організована група та група осіб за попередньою змовою - це різні форми співучасті, а отже, не можна підміняти одну форму співучасті іншою). Варіантом вирішення цієї проблеми може бути наступне: у статтях Особливої частини КК України, в яких є вказівки на вчинення відповідних кримінальних правопорушень групою осіб за попередньою змовою та організованою групою, потрібно додатково вказати на випадки вчинення цих кримінальних правопорушень злочинною організацією, при цьому одночасно необхідно доповнити п. 2 ч. 1 ст. 67 КК України вказівкою на вчинення кримінального правопорушення злочинною організацією (для випадків вчинення кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачені тими статтями Особливої частини КК України, які взагалі не містять окремої вказівки на різні форми співучасті).

Окремої уваги заслуговує ч. 6 ст. 255 КК України, яка зазначає, що звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною другою або третьою цієї статті, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю. Справа в тім, що організатор або керівник злочинної організації в принципі не можуть вчинити злочин, передбачений ч. 2 ст. 255 КК України, оскільки там мова йде про участь у злочинній організації, а їхні дії підпадають під ознаки злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України. Отже, організатора або керівника злочинної організації не можна звільнити від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого частиною другою цієї статті, тому що такі особи, згідно з положеннями закону, в принципі не можуть його вчинити. Таким чином діюча

редакція ч. 6 ст. 255 КК України є некоректною і краще її викласти наступним чином: «Звільняється від кримінальної відповідальності особа за вчинення злочину, передбаченого частиною другою цієї статті та, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною третьою цієї статті, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю».

Вказані заходи дозволять покращити кримінально-правову базу боротьби з різноманітними злочинними об'єднаннями.

Література:

1. Киренко С.Г. Проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією в Україні. Юриспруденція: теорія і практика. 2007. № 7. С. 26-36.
2. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. 2-ге вид. К.: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.
3. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України. К.: Атіка, 2003. 144 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. К.: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

Каракач Алла,

студентка 2 курсу, юридичного
факультету

Державного університету
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права

Державного університету
інфраструктури та технологій,

Мусієнко Анатолій Володимирович

СУЧАСНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОСТИТУЦІЇ

Проституція є однією із найбільш стійких і традиційних форм девіантної поведінки. Вона існувала раніше, існує зараз, і буде існувати рівно стільки, скільки буде існувати попит на цей вид діяльності. Секс за гроші давно і широко відомий як найдавніша професія. Протягом багатьох століть це заняття приносило прибутки володарям притонів, сутенерам і самих проститутток.

Перші сліди проституції виявляються в Халдеї. Через торговельні відносини проституція поступово поширилась по всьому світі, а стародавні Афіни стали світовим центром цього явища. На сьогодні проституція отримала

широке поширення. Не дивлячись на всі заборони, як і моральні, так і правові, в проституцію щороку втягуються все більше і більше жінок. За деякими даними в Україні за неофіційними даними в секс-бізнесі працюють близько 250 тисяч. А в зв'язку з економічною кризою це число буде зростати.

На сьогоднішній день в Україні злочинність представляє собою одну з найбільш болісних суспільно значущих проблем. Протягом останніх років можна спостерігати безпрецедентний кількісний ріст злочинності і зв'язаний з нею антисуспільний прояв, в тому числі і негативний вплив проституції на суспільство. Роль цієї соціальної вади зумовлена критичним явищем в соціальній, економічній, ідеологічній та політичній сферах.

Актуальність теми дослідження викликана тим, що по-перше, не існує єдиної думки щодо соціальної сутності проституції і її причинного комплексу; по-друге, все гучніше постає питання про легалізацію проституції. Побічники узаконення розпусти стараються знайти нуково-обґрунтовані елементи в підтримку своєї позиції. По-третє, незалежно від відношення до легалізації проституції всі дослідження даного феномена сходяться до того що він набув надзвичайно широкі масштаби і необхідно виробити міри по його обмеженню.

Проституція – це позашлюбний систематичний вступ жінки чи чоловіка в сексуальні стосунки з однією чи кількома особами за плату, або це систематичне надання свого тіла для задоволення сексуальних потреб інших осіб для отримання матеріальної вигоди [1].

Щодо соціальної негативної оцінки проституції, то вона проявляється у тому, що: проституція підриває суспільну моральність, сприяє деградації національної культури. Так, за статистичними даними 75,6% проститутток не заміжні, 14,6% - розведені. Ця статистика стосується жінок від 16 до 35 років, однак діти є лише в 57% , при цьому тільки 60% проститутток беруть участь в їх вихованні; ріст проституції обумовлює збільшення випадків самогубства; проституція зумовлює розповсюдження в країні венеричних та інших інфекційних захворювань; проституція зумовлює ріст пияцтва і наркоманії. Значна кількість публічних жінок постійно вживають спиртні напої, більшість з них є хронічними алкоголіками; проституція є одним із етапів морально-етичної деградації, яка нерідко завершується скоєнням протиправного діяння.

Щодо кримінальної оцінки проституції, то її сутність полягає в тому що: проституцію як засіб наживи широко використовують злочинці, які створюють цілу мережу сексбізнесу — зі звідниками, утримувачами будинків розпусти, сутенерами, водіями, охоронцями тощо; повії використовують як співучасниць крадії, грабіжники, вимагачі, шахраї; повії самі вчиняють чимало злочинів, передусім, крадіжок у клієнтів; для того щоб мати можливість платити повіям та їх господарям вчиняються інші корисливі злочини; повії є найактивнішими розповсюджувачами венеричних хвороб та СНІДу, а також наркотиків.

Важливою проблемою на сьогодні є законодавче регулювання даної проблеми. Так, ст.181-1 КУпАП визначає міру покарання такого правопорушення як заняття проституцією. Що ж до ККУ, то станом на 1 вересня 2001 року ст.303 було визначено злочином «Проституцію або

примушування чи втягнення до заняття проституцією», але Законом України «Про внесення змін до ККУ щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією» від 12 січня 2006 року, було змінено статтю 303 ККУ на «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією» [2]. Таким чином, станом на сьогоднішній день особи, які займаються проституцією не несуть кримінальної відповідальності. Якщо за ККУ станом на 1 вересня 2001 року, за проституцію передбачався штраф від 50 до 500 неоподаткованих мінімумів громадян або громадські роботи на строк до 24 годин, то згідно із діючим сьогодні ККУ, проституція карається лише адміністративно штрафом від 5 до 10 неоподаткованих мінімумів громадян. Чому слід пом'якшувати міру покарання і не вважати дане діяння злочином? Адже проституція не є суспільно корисним діянням, а після таких законодавчих змін може стати популярною професією [3].

Висновок. Проституція як соціальне явище існувала, існує, і, швидше за все, буде існувати в усіх країнах, незалежно від їх культурного розвитку і прийнятих проти цього заходів. Під проституцією необхідно розуміти вид позашлюбних статевих стосунків, коли людина, чи то жінка, чи то чоловік, публічно або таємно пропонує своє тіло в користування необмеженому числу інших осіб за гроші або будь-яку іншу винагороду.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавришев та ін.; За заг. Ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 1196с.
2. Кодекс України про Адміністративні Правопорушення. – Х.: «Одіссей», 2006. – 288с.
3. Курс кримінології: Особлива частина : Підручник: У 2 кн./ М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І.М. Мельник та ін.; За заг.ред. О.М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 480 с.

Левшунова Анна,

студентка 2 курсу, юридичного факультету.

Інституту управління, технологій і права

Державного університету інфраструктури та технологій

м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

завідувач кафедри цивільного та

кримінального права

Державного університету інфраструктури та технологій

Мусієнко Анатолій Володимирович

ВПЛИВ ВІЙНИ НА СТАН ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Через почату російськими військами на території України війну, з 24 лютого 2022 року по всій території держави введено режим воєнного стану. Через це до Кримінального кодексу України внесли низку важливих доповнень та розширили повноваження правоохоронців, які сьогодні працюють в посиленому режимі, а також продовжують активну протидію злочинності.

Протягом перших двох місяців з початку повномасштабного вторгнення можна було спостерігати зниження рівня злочинності майже за всіма видами злочинів. Основними факторами, які сприяли цьому були:

- введення на всій території країни комендантської години
- масова міграція людей, як всередині держави, так і за кордони України
- початок щодобових патрулів правоохоронних органів, військових, а також територіальної оборони і т.д

Ці фактори сприяли зниженню як вуличної злочинності, так і майнових злочинів, злочинів у побуті, і багатьох інших.

Починаючи з травня 2022 розпочалася тенденція щодо збільшення рівня злочинності в порівнянні з початком військової агресії, а також збільшення рівня окремих видів злочинів.

Загальна злочинність протягом пів року з дня початку війни зменшилась на 25% в порівнянні з півріччям до початку вторгнення. При цьому рівень злочинності тяжких та особливо тяжких видів злочинів залишився майже на рівні 2021 року. Кількість умисних вбивств збільшилася, загалом через військову агресію російської армії, і вбивствам, які були вчинені на окупованих, і деокупованих територіях [2].

Правоохоронці наразі спостерігають тенденцію до зниження рівня майнових злочинів, таких, як квартирні крадіжки. Чинникам зниження цього типу злочинів є комендантська година, посилені патрулі, а також те що дуже багато людей лише починають повертатися до своїх домівок і фактично ще не заявляли про можливе вчинення крадіжки з їхніх помешкань.

Щодо розбійних нападів та пограбувань - також спостерігаються зниження, немале – у два рази, ніж у минулих роках - саме завдяки великій кількості представників правоохоронних і військових органів на вулицях міст і сіл, і у інших місцях, що унеможлиблює скоєння цього типу злочинів для злочинців. Але при цьому правоохоронці спостерігають стабільну тенденцію щодо збільшення незаконних заволодінь транспортними засобами - майже на 86 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Наразі діяльність правоохоронців зосереджена, у більшій частині, на виявленні диверсійних груп, пособників, терористів чи колаборантів. Для виявлення підозрілих людей на усіх в'їздах до області працюють блокпости, де несуть службу працівники поліції. Правоохоронці перевіряють документи та автомобілі усіх, хто в'їжджає на територію області. Додатково перевіряють всіх підозрілих громадян, які можуть бути причетні до диверсійної роботи, їх передають співробітникам Служби безпеки України, які здійснюють відповідні

заходи. Повномасштабний російський напад довів доцільність функціонування блокпостів. Сьогодні вони нерідко виконують функцію превенції, тобто запобіганню злочинам [1].

Поряд з тим за понад 140 днів повномасштабної російсько-української війни на блокпостах найчастіше фіксували кримінальні правопорушення за статтею 263 та статтею 309 Кримінального кодексу України. Йдеться про незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту.

Проаналізувавши усе вище сказане, можна зробити висновок, що війна призвела до істотних змін злочинності, зокрема і позитивних, адже її рівень значно знизився на тлі посиленого контролю з боку правоохоронних органів, які повністю бачать, прогнозують, та вживають активних заходів щодо боротьби зі злочинністю за кожним напрямком, тому дестабілізації криміногенної ситуації в державі не буде допущено на будь-якому етапі військового стану.

Література:

1. Як війна вплинула на злочинність: понад 140 днів воєнного стану очима прикарпатських правоохоронців. Агенція новин Фіртка. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/iak-viina-vplinula-na-zlochinnist-ponad-140-dniv-voennogo-stanu-ochima-prikarpatskikh-pravookhorontsiv>
2. Вплив війни на злочинність в Україні. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3536394-vpliv-vijni-na-zlocinnist-v-ukraini.html>

Лудченко Аліна,

студентка 2 курсу, юридичного
факультету

Державного університету
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права,
Державного університету
інфраструктури та технологій,

Мусієнко Анатолій Володимирович

ДЕЯКІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОЛОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ

Вперше систематичне збирання кримінальної статистики було розпочате у Франції. Укладачем першого кримінально-статистичного щорічника (дані за 1825 р.) був Андре-Мішель Геррі (1802—1866), яким першим визнав поділ злочинності насамперед за віковими групами і, зокрема, показав, що в групі від 25 до 30 років вона сягає апогею. Він також зазначав, що бідність як причина злочинності не відіграє визначальної ролі: саме в найбідніших департаментах Франції шахрайства і злодійства було найменше. Майнові злочини цілком залежать від розвитку торгівлі та промисловості. Найважливішою причиною злочинності А.-М. Геррі вважав зменшення вимог моралі суспільства, протистояти чому лише розвитком інтелекту (навчанням, освітою) не можна: для цього необхідно морально відповідальне виховання в плані належного становлення характеру.

Ще більший внесок у розвиток кримінальної статистики зробив бельгієць Ламбер Адольф Жак Кетле (1796—1874), який розглядав злочинність як суспільне явище. Людина, вважав А. Кетле, — продукт свого фізичного і соціального оточення, свого середовища, а також власної індивідуальності. Будь-який злочин готує саме суспільство, а злочинець є лише його інструментом. Кожне суспільне утворення обов'язково зумовлює певну кількість злочинів того чи іншого типу, що немовби виростають з його організації як неминучі наслідки. А. Кетле писав: “Є один бюджет, витрати в якому здійснюються з жахаючою сталістю, — це бюджет в'язниць, галер і ешафотів”. Цим він хотів сказати, що злочинна дійсність у суспільстві формується за вірогідним принципом і визначається кримінально-статистично. Виступаючи 9 липня 1831 р. на засіданні бельгійської Королівської академії наук у Брюсселі, він заявив у доповіді: “Ми можемо розрахувати заздалегідь, скільки індивідів заплямують руки кров'ю своїх громадян, скільки стануть шахраями, отруйниками, майже так само, як наперед можемо підрахувати, скільки осіб народиться і скільки помре”. Кетле вивів “схильність до злочину” залежно від статі, професії, виховання, клімату і пори року. Він підкреслював: злочини викликає різка зміна в житті від добробуту до убогості. Зубожілий завжди має спокуси. За висновком Кетле, щоб злочин здійснився, необхідні три умови: воля вчинити злочин, що залежить від ступеня моральності людини, сприятливі умови для злочину і можливість використати ці умови [1].

Актуальністю теми є злочинність, її сутність і природа, кількісно-якісні виміри є важливим об'єктом дослідження у кримінологічній науці. Від уявлення про природу злочинності, і адекватного визначення залежить розуміння її витоків, детермінант і ефективність запобігання.

Злочинна поведінка є процес, що розгортається у просторі та часі і включає не лише самі дії, але й попередній вплив на особистість, психологічні явища та процеси, які визначають генезис протиправного вчинку.

Злочин, як правило, не вчиняється спонтанно, стихійно, він практично завжди підготований досить тривалим процесом формування особи. Йому передують низка етапів життєдіяльності суб'єкта, що поступово формують його

антисуспільну спрямованість. Оскільки злочинний результат є своєрідною формою взаємодії особистості з середовищем, то й етапи формування злочинної поведінки слід розглядати на тлі соціальної дійсності. Вони виглядають наступним чином:

1. формування особистості з антисуспільною спрямованістю;
2. мотивація антисуспільного вчинку (мотиваційний етап);
3. прийняття конкретного рішення про його здійснення (етап цілепокладання);
4. реалізація цього рішення, включаючи сам вчинок та настання його наслідків (операціональний етап) [2].

Соціологічну школу у кримінальному праві та кримінології розвивали американський соціолог і кримінолог Д. Крессі, голландський кримінолог Г. Ван-Гамель, бельгійський юрист А. Прінс. Вони надавали першорядного значення впливу на злочинність економічних чинників. Зокрема, підкреслювали криміногенний вплив на злочинну поведінку прагнення до багатства і наживи, контрасту між бідністю і багатством, зубожіння народних мас, міграції населення, урбанізації тощо. На думку А. Прінса, для зниження рівня злочинності недостатньо посилення лише репресивних заходів, необхідно також виявляти суспільну турботу про людей знедолених. Адже чим більше у суспільстві жебраків, тобто тих, у кого немає постійного місця проживання, постійної роботи, а також традиційних стереотипів правомірної поведінки, тим вище рівень злочинності.

До соціологічного напрямку належить і теорія соціальної напруги видатного американського соціолога і кримінолога р. К. Мертон, що використовував дюркгеймівську концепцію аномії для пояснення проблем соціології злочинності. Головна ідея цієї теорії полягає в тому, що основною причиною злочинності є протиріччя між цінностями, на які суспільство націлює людей, і можливостями їх досягнення за встановленими суспільством правилами.

Той же самий напрям представляє і субкультурна теорія, обґрунтована відомим американським соціологом, пенологом і кримінологом Т. Селліном, що опублікував у 1938 р. роботу «Конфлікт культур і злочинність». У цій книзі він розглядав як криміногенний чинник конфлікт між культурними цінностями різних спільнот. На основі теорії Т. Селліна, американський кримінолог і соціолог А. Коен розробив свою концепцію субкультур. У масштабі невеликих соціальних груп він розглянув особливості культурних цінностей кримінальних об'єднань (банд, спільнот, угруповань). У цих мікрогрупах можуть формуватися свого роду «мінікультури» (погляди, звички, вміння, стереотипи поведінки, норми спілкування, «права і обов'язки», міри покарання порушників норм, вироблені такими мікрогрупами). Цей феномен отримав назву субкультури. Субкультурна теорія приділяє особливу увагу групі (субкультурі) як носію девіантних ідей. Існують субкультури, які сповідують норми і цінності, що абсолютно відрізняються від загальноприйнятих. Люди, що належать до цих субкультур, будують свою поведінку відповідно до групових приписів, але домінантні соціальні групи визначають цю поведінку як девіантну. А. Коен

узагальнив ідею про те, що більшість девіантних груп є негативним відображенням культури переважної частини суспільства

Концепція соціального детермінізму в кримінології зумовлює надзвичайно важливі висновки. Перший полягає в тому, що без змін соціальних умов, які породжують злочини, марно було б намагатися радикально вплинути на злочинність. Якщо підставою злочинності є об'єктивні (тобто не залежні від волі людей) фактори, то злочинність відтепер перестає здаватися всього лише породженням егоїстичних устремлінь деяких людей.

Е. Дюркгейм вважав поведінку з відхиленням нормальною. Він заклав основу теорії аномії, відповідно до якої уникнути поведінки з відхиленням не можна, оскільки в суспільстві спостерігається величезна її розмаїтість. Нормальною вона є в тому розумінні, що суспільство без злочинів є занадто контрольоване. Якщо повністю усунути злочинність у суспільстві, у ньому не буде прогресу і будь-яких соціальних змін. Злочинність логічно включена в коло основних умов існування соціальної організації. Якщо злочинець не матиме можливості вчинити протиправну дію, то не зможе виявити себе і геній. Під "аномією" Е. Дюркгейм розумів стан без норм, без законів.

Соціологічну школу у кримінальному праві та кримінології розвивали також американський соціолог і кримінолог Д. Крессі, голландський кримінолог Г. Ван-Гамель, бельгійський юрист А. Прінс. Вони надавали першорядного значення впливу на злочинність економічних чинників. Зокрема, підкреслювали криміногенний вплив на злочинну поведінку прагнення до багатства і паживи, контрасту між бідністю і багатством, зубожіння народних мас, міграції населення, урбанізації тощо. На думку А. Прінса, для зниження рівня злочинності недостатньо посилення лише репресивних заходів, необхідно також виявляти суспільну турботу про людей знедолених. Адже чим більше у суспільстві жебраків, тобто тих, у кого немає постійного місця проживання, постійної роботи, а також традиційних стереотипів правомірної поведінки, тим вище рівень злочинності.

До соціологічного напрямку належить і теорія соціальної напруги видатного американського соціолога і кримінолога р. К. Мертон, що використовував дюркгеймівську концепцію аномії для пояснення проблем соціології злочинності. Головна ідея цієї теорії полягає в тому, що основною причиною злочинності є протиріччя між цінностями, на які суспільство націлює людей, і можливостями їх досягнення за встановленими суспільством правилами.

Той же самий напрям представляє і субкультурна теорія, обґрунтована відомим американським соціологом, пенологом і кримінологом Т. Селліном, що опублікував у 1938 р. роботу «Конфлікт культур і злочинність». У цій книзі він розглядав як криміногенний чинник конфлікт між культурними цінностями різних спільнот. На основі теорії Т. Селліна, американський кримінолог і соціолог А. Коен розробив свою концепцію субкультур. У масштабі невеликих соціальних груп він розглянув особливості культурних цінностей кримінальних об'єднань (банд, спільнот, угруповань). У цих мікрогрупах можуть формуватися свого роду «мінікультури» (погляди, звички, вміння, стереотипи поведінки, норми спілкування, «права і обов'язки», міри покарання порушників норм,

вироблені такими мікрогрупами). Цей феномен отримав назву субкультури. Субкультурна теорія приділяє особливу увагу групі (субкультурі) як носію девіантних ідей. Існують субкультури, які сповідують норми і цінності, що абсолютно відрізняються від загальноприйнятих. Люди, що належать до цих субкультур, будують свою поведінку відповідно до групових приписів, але домінантні соціальні групи визначають цю поведінку як девіантну. А. Коен узагальнив ідею про те, що більшість девіантних груп є негативним відображенням культури переважної частини суспільства.

Висновок. У висновку можна сказати, що завданням соціологічних теорій є з'ясування того, як часто, як і в чому злочинність обумовлюється соціальними факторами (наприклад, економічною ситуацією). Статистичне спостереження за масовими явищами необхідно для розуміння соціальних закономірностей. Людина як частина суспільства зазвичай втрачає індивідуальні властивості, проте знаходить якість середньостатистичної особи, перетворюється на деяку розрахункову одиницю, за допомогою якої можна сформулювати визначені закономірності, а на їх основі — і соціальні причини злочинності.

Література.

1. Соціологічні концепції злочинної поведінки. URL: [2.7. Соціологічні концепції злочинної поведінки / Lib-Net.com](#)
2. Злочинна поведінка та механізми її формування. URL: [Злочинна поведінка та механізми її формування - Юридична психологія - Навчальні матеріали онлайн \(pidru4niki.com\)](#)

Маковка Єва,

студентка 2 курсу, юридичного
факультету
Державного університету
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права
Державного університету
інфраструктури та технологій,

Мусієнко Анатолій Володимирович

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Рецидивна злочинність — складне соціальне, кримінологічне явище. Повторні злочини, що вчиняються особами, які вже притягувалися до кримінальної відповідальності, характеризуються підвищеною суспільною

небезпекою, оскільки такі особи мають кримінальний досвід, що надає їм можливості здійснювати більш ретельну підготовку до вчинення повторних злочинів.

Дана тема актуальна тому що рецидивна злочинність на відміну від первинної, полягає в стійкому неодноразовому прояві кримінальної поведінки та характеризується стійкістю, підвищеним ступенем суспільної небезпеки, високим рівнем конспірації. Рецидивісти вкрай небезпечні своїм негативним впливом на осіб, схильних до девіантної поведінки, особливо це стосується підлітків. У зв'язку із цим особлива увага має приділятися вдосконаленню нормативної бази правозастосовчої діяльності, підвищенню рівня професіоналізму правоохоронних органів, використанню інституту пробації як засобу впливу на пост кримінальну поведінку осіб, які відбули покарання за вчинення злочинів, та недопущення і профілактику скоєння повторних злочинів.

Аналізуючи стан злочинності в цілому та її співвідношення з показниками рецидивної злочинності в Україні, можна простежили наступне. З січня по жовтень 2019 року згідно Єдиному звіту про кримінальні правопорушення по державі в Україні було обліковано 402666 злочини, з яких 48254 було вчинене особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. За той самий період у 2018 році – 447843 кримінальні правопорушення обліковано всього, з них 56172 – особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення [1].

Голіна В. зазначає що рецидивну злочинність побороти повністю неможливо. «Максимум можливого у боротьбі з нею — скорочення її до певних розмірів, утримання на певному рівні, здійснення більш ефективного контролю з боку держави за її станом та заходами боротьби з нею. Основна ідея протидії рецидивної злочинності полягає в орієнтації всього суспільства і держави на необхідність довгострокової, послідовної, комплексної, контрольованої боротьби з нею» [2].

Важливим загальносоціальним засобом попередження рецидивної злочинності є вдосконалення виховання людини. Це — найтриваліший і важкий, але й найнадійніший засіб попередження рецидивної злочинності, бо зникає її база — широка первинна злочинність. Самовиховання, сім'я, школа, оточуюче середовище, колектив трудящих, суспільство і держава повинні створити єдину виховну систему. При здійсненні цього напрямку загальносоціального попередження рецидивної злочинності на ранній стадії соціалізації особи необхідно: відтворити в Україні єдину виховно-профілактичну систему; забезпечити неповнолітнім і молоді реалізацію конституційного права на виживання і розвиток; змінити принцип виділення матеріальних витрат на розвиток, виховання, охорону здоров'я дітей і підлітків [2].

Важливе місце серед чинників що впливають на рецидив злочину посідає місце відбування покарання. Адже під час довготривалого відбування покарання особа зазнає певних морально-психологічних негативних змін, особа більше регресує в моральному плані. Після виходу з місця позбавлення волі особа потребує в психологічній або навіть психіатричній допомозі.

Важливу роль у попередженні нових злочинів покликана відіграти пенітенціарна і постпенітенціарна робота виправно-трудових установ та органів внутрішніх справ (кардинальна зміна умов утримання засуджених, зняття невинуватених обмежень, руйнування тюремного співництва, вдосконалення системи адміністративного нагляду, соціального контролю і допомоги тощо). З метою підвищення рівня постпенітенціарної профілактики рецидивної злочинності заслуговують на увагу пропозиції щодо розроблення і прийняття Закону України «Про постпенітенціарну систему» [3], де б законодавчо визначалися права і обов'язки державних органів і громадських організацій щодо соціальної адаптації засуджених; створення державної постпенітенціарної системи опікування з метою надання допомоги і підтримання засуджених до позбавлення волі; впровадження патронажної служби, яка б проводила соціальну роботу та здійснювала нагляд за звільненими, надаючи їм психопедагогічної, психотерапевтичної, наркологічної, психіатричної, медичної, правової, фінансової та іншої допомоги, що сприяло б зменшенню соціального відчуження; максимального стимулювання участі органів місцевого самоврядування, громадських і релігійних організацій, спілок, рухів, соціальних груп, партій, окремих громадян у соціальній адаптації тих, хто відбув покарання [4, с.195].

З метою підвищення рівня постпенітенціарної профілактики рецидивної злочинності постає необхідною вдала реалізація Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [5], у розрізі забезпечення прав і обов'язків державних органів і громадських організацій щодо соціальної адаптації засуджених; створення державної постпенітенціарної системи опікування з метою надання допомоги і підтримання засуджених до позбавлення волі; стимулювання участі органів місцевого самоврядування, громадських і релігійних організацій, громадських формувань, пересічних громадян у соціальній адаптації тих, хто відбув покарання. Завдяки запровадженню та запровадженню на його основі програм ресоціалізації, особа може усвідомлювати необхідність змінити своє ставлення до власного і суспільного життя, прагнути змін у своїй поведінці та відносинах з оточуючим середовищем.

Щодо пробації, то загалом це форма умовного засудження. Законом України «Про пробацію» визначено, що пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Приймаючи рішення про можливість обрати режим пробації, суд замість засудження до позбавлення волі направляє особу на певний термін під спостереження чиновника служби пробації, якому доручається контроль за його поведінкою. Залишеному на свободі засудженому, крім вимоги не вчиняти нових злочинів, також встановлюються перераховані у вирокі умови поведінки: пройти курс навчання або лікування; самовільно не змінювати місця проживання; не

відвідувати певних місць; не зустрічатися з певними людьми тощо. Засуджений повинен періодично з'являтися до чиновника служби пробації, а той має право в будь-який час відвідувати його вдома. У разі грубого порушення умов пробації або вчинення нового злочину суд має право призначити покарання, в тому числі у вигляді позбавлення волі, яке відбуває особа, поряд із покаранням за новий злочин. Однак в Україні цей інститут відносно новий і задля ефективної реалізації інституції необхідно звернутися до досвіду Великої Британії та США, де це більш поширено.

Висновок. Для запобігання рецидивній злочинності необхідно взяти до уваги такі напрями як переорієнтація антисуспільної установки осіб, що звільняються з місць позбавлення волі; активні контрзаходи; організаційно-превентивна робота. До заходів боротьби з рецидивною злочинністю треба віднести ще й такі: законотворча діяльність щодо вдосконалення кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного, кримінально-виконавчого законодавства відносно проблемних аспектів рецидиву злочинів; взаємодія правоохоронних органів у забезпеченні здійснення програм боротьби з рецидивною злочинністю; прогнозування можливості запобігання рецидивній злочинності та планування відповідних заходів.

Література :

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі : офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України. URL.: <https://data.gov.ua/dataset/8b9b1677-2407-454a-bfa7-76eb638c0ea1/resource/735c4eab-3420-426c-b5f5-8464dc333db2>
2. Голіна В. Рецидивна злочинність в Україні: причини та попередження. Вісник Академії правових наук України. 1999. №1. С. 189-196.
3. Проект Закону про пенітенціарну систему. URL.: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498
4. Беца О. До питання про створення в Україні соціальної служби по роботі з особами, звільненими з місць позбавлення волі // В пошуках альтернатив тюремному покаранню. С. 66-67;
5. Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>

Обіход Тетяна Вікторівна

кандидат фіз.-мат. наук, старший науковий співробітник, доцент

Київський університет ринкових відносин

Біленчук Петро Дмитрович

кандидат юридичних наук, професор

Європейська академія прав людини

ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

Одним із ключових питань щодо перспектив розвитку кримінального права в Україні є якісні кримінологічні дослідження, [1]. Однак високий рівень злочинності на Україні порівняно з іншими країнами Європи створює значні проблеми для кримінального правосуддя та правоохоронних органів. Одним із найбільших викликів для кримінології є корупція серед правоохоронних органів і суддів, що впливає на ефективність розслідування злочинів та судового процесу, а також знижує довіру громадян до правоохоронних органів та судової системи. Іншим негативним аспектом є недостатня відкритість та доступність даних про злочинність, яка перешкоджає аналізу та розумінню проблем кримінальної ситуації в країні. Недостатня науково-дослідна база та низька співпраця з європейськими і світовими науковими центрами, децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування в Україні створюють нові виклики для кримінології щодо ефективного виконання завдань у сфері боротьби із злочинністю.

Однією з головних проблем кримінології – недостатня фінансова підтримка дослідницьких проектів, оскільки більшість досліджень у кримінальному секторі потребують значних витрат, а державні джерела фінансування не задовольняють потреби в повному обсязі. Найбільш поширеними засобами для проведення кримінальних досліджень є мікроскопи, фотокамери, камери спостереження, комп'ютерні та мобільні пристрої тощо. Необхідність постійного вдосконалення технічних засобів, оновлення апаратури потребують не тільки фінансової підтримки, а і висококваліфікованих працівників, фахівців в області кримінальної техніки, балістики, графології тощо. Відсутність відповідної бази документації та інформаційної системи при дослідницьких лабораторіях ускладнюють взаємодію між науковими і правоохоронними структурами. Усі ці проблеми потребують комплексного підходу для вирішення та прийняття додаткових заходів для покращення шляхів розвитку кримінальної науки в Україні.

Одне з базових питань щодо співпраці України з європейськими центрами в області кримінологічних досліджень пов'язане із наступними проблемами:

- недостатня інформаційна взаємодія, оскільки українські кримінологи не завжди цікавляться інформацією і досвідом європейських колег;
- різні підходи до кримінальної політики, що ускладнює інтеграцію української кримінології в європейський контекст;
- мовні бар'єри, оскільки не всі українські кримінологи мають достатній рівень володіння англійською чи іншими європейськими мовами, що ускладнює інтеграцію з європейськими дослідницькими центрами;
- недостатнє фінансування українських кримінологів для співпраці з європейськими дослідницькими центрами;
- наявність різних правових систем гальмує співпрацю між

Україною і Європою.

Подолання наведених проблем можливе лише при спільному доступі до інформації та досвіду, використанні нових технічних засобів і технологій, відповідному фінансовому забезпеченні, мовній підготовці кримінологів, адаптації кримінальної політики Європи до умов України, [2].

Ще однією з проблем кримінологів в Україні є недостатній рівень культури та освіти у спеціалістів, відсутність достатньої практичної підготовки та знань. Низька заробітна платня і неефективне фінансування призводять до неможливості кримінологічних працівників відвідувати семінари, курси та конференції для підвищення своїх знань та навичок, неможливості приєднатися до інформаційних ресурсів при відсутності належної бази даних. Брак наукової літератури і досвіду, відповідно, не дозволяє кримінологам долучитися до найсучасніших технологій та досягнень. Недостатня кількість систематичних інформаційних ресурсів для здійснення комплексного аналізу кримінальної ситуації в країні, проблеми зі збором та аналізом статистичних даних, які часто є недостовірними, відсутність відповідних знань з соціології, а також вмінь використовувати логічний підхід, принципи та закони для вирішення складних логічних ситуацій є причинами недостатньої ефективності діяльності кримінологів у кримінальних справах. Розв'язок проблеми полягає у співпраці із університетами, підвищенні наукових стандартів, розширенні доступу до інформаційних ресурсів і найсучасніших досягнень, створення національної бази знань та методик, підвищенні кваліфікації кримінологів при вдосконаленій системі фінансування.

Література:

1. Федоров М.П. Кримінологія : навч. посіб. Укоопспілка, Львів. комерц. акад. Львів, 2015. 351 с.
2. Петков С.В. Римське право як основа для побудови сучасної ефективної публічно-правової моделі відносин між владою та громадянином: питання юридичної деліктології. Форум права. 2017. № 11/1. С. 756-770.

Синиця Вікторія Тарасівна

студентка 2 курсу юридичного факультету,
Державного університету інфраструктури та
технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права,
Державного університету
інфраструктури та технологій,

Мусієнко Анатолій Володимирович

АКТУАЛЬНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Організована злочинність в Україні є важливою проблемою з моменту здобуття незалежності в 1991 році. Нинішня політична та економічна нестабільність у поєднанні з широко розповсюдженою корупцією створили середовище, сприятливе для зростання та розширення діяльності організованих злочинних угруповань [1]. Це дослідження містить комплексний аналіз організованої злочинності в Україні, включаючи її історію, сучасний стан справ, структуру злочинних організацій, їхню діяльність та вплив на українське суспільство. Дослідження спирається на низку джерел, включаючи урядові звіти, наукову літературу та інтерв'ю з експертами і представниками правоохоронних органів.

Україна – країна, яка бореться з організованою злочинністю вже кілька десятиліть. Бурхлива історія країни в поєднанні з її географічним розташуванням і близькістю до основних міжнародних маршрутів незаконного обігу наркотиків зробили її основним місцем призначення для організованих злочинних угруповань, які прагнуть розширити свою діяльність [2]. Організована злочинність в Україні пов'язана з цілою низкою незаконних видів діяльності, включаючи незаконний обіг наркотиків, торгівлю людьми, відмивання грошей та кіберзлочинність [3].

Організована злочинність в Україні є складним явищем, в якому беруть участь численні суб'єкти, включаючи злочинні організації, корумпованих чиновників і впливових бізнесменів [4]. Злочинні організації в Україні є високо структурованими і діють за ієрархічною схемою, з чіткими лініями підпорядкування та розподілом праці. Діяльність організованих злочинних угруповань в Україні включає наркоторгівлю, торгівлю людьми, вимагання, відмивання грошей та кіберзлочинність [5]. Дослідження також показало, що організована злочинність має значний вплив на українське суспільство, зокрема підриває верховенство права, посилює корупцію та сприяє соціальній та економічній нерівності [6].

Генеральний секретар ОБСЄ Гельга Шмід, в інтерв'ю німецькому виданню Welt, заявила, що кількість випадків торгівлі людьми різко зросла, а війна різко посилила проблему сексуального рабства щодо українок. Вона зауважила, що жертв сексуальних злочинів заманюють в Інтернеті брехливими обіцянками, зловживають у приватних помешканнях у приймаючих країнах або їх перехоплюють безпосередньо на кордоні торговці людьми під прикриттям. Часто у цьому бере участь організована злочинність. Людям, які потребують допомоги, обіцяють її, а потім змушують заробляти гроші.

Коментуючи проблему торгівлі людьми у світі загалом, Шмід констатувала, що зараз кількість жертв можна оцінити від 25 до 27 мільйонів жертв на рік, і, на жаль, лише 10 тисяч із цих випадків щороку потрапляють до правоохоронних органів. Взагалі вдається ідентифікувати менше одного відсотка жертв. Таким чином, у торгівлі людьми злочинці здебільшого залишаються безкарними [7].

В Україні ж за 2015 і 2016 роки було виявлено 135 і 136 організованих груп і злочинних організацій відповідно. У 2017 році кількість виявлених груп і організацій зросла до 210 (+54,4%), в 2018-му – до 288 (+37,1%), в 2019-му – до 293 (+1,7%). За 2020 рік правоохоронці виявили 377 організованих груп і злочинних організацій, що скоїли 3 тисячі 595 кримінальних правопорушень. Більшість злочинів (1 тисяча 178) стосувалися обігу наркотиків та психотропних речовин. Також було 160 випадків привласнення та розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем, 144 крадіжки, 123 грабежі. Протягом січня-квітня 2021 року було виявлено 217 організованих груп і злочинних організацій. Вони скоїли 1 тисячу 905 злочинів, більшість також пов'язані з обігом наркотичних речовин. При цьому 80% угруповань використовують для злочинів легальні структури; 60% угруповань застосовують насильство [8].

Було докладено серйозних зусиль для боротьби з організованою злочинністю та корупцією після Революції гідності 2014 року, але результати були неоднозначними, особливо у випадку судової реформи. Тим часом конфлікт на Донбасі допоміг зміцнити становище низки злочинних діячів. Для організованої злочинності бізнес був загалом процвітаючим.

Російське вторгнення завдало глибокого шоку. Багато українських кримінальних авторитетів вирішили покинути країну, так само як і багато олігархів, у тому числі й ті, кого звинувачують у проросійських симпатіях. Воєнний стан і комендантська година також спочатку обмежували злочинну діяльність. За даними високопоставлених джерел в українській поліції, кількість збройних пограбувань зменшилася в три-чотири рази, а рівень вбивств на початку війни впав майже до нуля (хоча це може частково відображати вплив війни на звітність у перші дні війни).

Можливо, вплив вторгнення також призвів до зникнення деяких менш міцних і стійких організованих злочинних угруповань: за даними Генеральної прокуратури, кількість організованих злочинних угруповань, щодо яких ведеться розслідування, зменшилася з 499 у 2021 році до 395 у 2022 році (хоча це зменшення може також відображати зниження слідчої спроможності) [9].

Можна зробити висновок, що організована злочинність в Україні є значною загрозою для безпеки, стабільності та розвитку країни. Вирішення проблеми організованої злочинності в Україні потребує комплексного підходу, який передбачає зміцнення правоохоронних та судових інституцій, боротьбу з корупцією та усунення першопричин соціальної та економічної нерівності. Важливо налагодити ефективне міжнародне співробітництво та обмін інформацією для боротьби з організованою злочинністю, яка є глобальною проблемою, що вимагає глобальної відповіді.

На основі результатів цього дослідження автор зробив наступні висновки:

1. Посилення правоохоронних та судових органів. Важливо посилити спроможність та ресурси правоохоронних органів та судових установ в Україні. Цього можна досягти шляхом проведення тренінгів, надання

технічної допомоги та фінансової підтримки з боку уряду та міжнародних організацій.

2. Боротьба з корупцією: корупція є основною перешкодою для боротьби з організованою злочинністю в Україні. Необхідно вжити ефективних заходів для боротьби з корупцією, включаючи створення незалежного антикорупційного агентства, зміцнення правової бази для боротьби з корупцією, а також сприяння прозорості та підзвітності в уряді.
3. Подолання соціальної та економічної нерівності: усунення першопричин соціальної та економічної нерівності має важливе значення для зменшення привабливості організованої злочинності в Україні. Цього можна досягти шляхом сприяння економічному розвитку, створення робочих місць і поліпшення доступу до освіти та охорони здоров'я.
4. Міжнародне співробітництво: боротьба з організованою злочинністю в Україні вимагає скоординованої міжнародної реакції. Необхідно налагодити ефективне міжнародне співробітництво та обмін інформацією між правоохоронними органами України та їхніми колегами в інших країнах.
5. Інформування громадськості: підвищення обізнаності громадськості про небезпеку організованої злочинності також є важливим. Цього можна досягти шляхом сприяння проведенню освітніх та інформаційних кампаній про вплив організованої злочинності на суспільство [10].

Підсумовуючи вище зазначене можу підкреслити, що організована злочинність в Україні є складним явищем, яке потребує комплексної відповіді. Вирішення проблеми організованої злочинності в Україні потребує узгоджених зусиль уряду, правоохоронних органів, громадянського суспільства та міжнародної спільноти. Необхідно усунути першопричини організованої злочинності, включаючи корупцію, соціальну та економічну нерівність, відсутність прозорості та підзвітності в органах влади. Впроваджуючи рекомендовані заходи, можна зменшити вплив організованої злочинності в Україні та сприяти побудові більш стабільного, безпечного та процвітаючого суспільства.

Література:

1. Калинін, Є.. Організована злочинність в Україні: сутність, причини, шляхи протидії. Київ: Право (2017).
2. Ільїн, В. Організована злочинність в Україні: історія та тенденції розвитку. Вісник Національної академії прокуратури України, №3, с. 61-69.
3. Калинін, Є.. Організована злочинність в Україні: сутність, причини, шляхи протидії. Київ: Право (2017).
4. Ковальчук, М., Панченко, О. Організована злочинність та корупція в Україні: Взаємозв'язки та наслідки. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія» (2017).
5. Макаренко, Т.. Організована злочинність в Україні: Структура, динаміка та вплив. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України. 2019.

6. Вишнівський, В. та ін. Організована злочинність: проблеми теорії та практики. Київ: Юрінком Інтер. 2019.
7. URL.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3649211-vijna-v-ukraini-prizvela-do-zrostanna-zlocinnosti-u-sferi-torgivli-ludmi-gensek-obse.html>
8. URL.: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/11/infografika/suspilstvo/orhanizovana-zlochynnist-skilky-hrup-orhanizacij-vyyavyly-2015-2021-rokax>
9. New frontlines organized criminal economies in Ukraine in 2022 GI-TOC February 2023
10. Мельничук, О.. Організована злочинність: теорія та практика боротьби. Вісник Академії правових наук України, 2018. №3, с. 121-134.

Фролова О.Г., канд. юрид. наук,
представник Уповноваженого в системі
судоустрою з права на справедливе
правосуддя та представництва в
Конституційному Суді України

ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ОХОРОНА ЗДОРОВ’Я” (ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Поняття “охорона здоров’я” є складеним і утворюється шляхом поєднання відповідних значень термінів “охорона” та “здоров’я”. Термін **“охорона”** в даному означає, що щось оберігається від руйнування, знищення та заподіяння шкоди [1]. При тлумаченні терміна **“здоров’я”** слід враховувати передусім його *загальний* (широкий) смисл (як “стан організму, при якому нормально функціонують усі його органи” [2]), а також його *спеціально-юридичне* (нормативне) розуміння – у ч. 1 ст. 3 Основ законодавства України про охорону здоров’я поняття здоров’я визначається як “стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад” (абз. 6). Підставою такому нормативному підходу є те, що Всесвітня організація охорони здоров’я (ВООЗ) визначила “здоров’я” як “стан повного, фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів” [3, с. 70; 4, с. 110].

У літературі обґрунтовано критикується зазначене нормативне розуміння здоров’я. Адже із його змісту випадають не лише конкретні “економічні показники” [4, с. 110], у зв’язку з чим воно може служити лише загальним орієнтиром для різноманітних прикладних галузей знань. Крім цього, критика зазначеного визначення поняття “здоров’я” пов’язується також з його “непридатністю” для галузі кримінального права, оскільки “у кримінально-правовому аспекті здоров’я людини – це той стан, який існував на момент вчинення злочину, а заподіяння шкоди здоров’ю – це погіршення того стану, що був на момент вчинення злочину” [4, с. 110]. Проте, не вдаючись в особливості

кримінально-правового розуміння шкоди здоров'ю, на цьому етапі відзначу, що наведене вище нормативне визначення здоров'я сформульовано так, щоб бути “пристосованим” до сутності охорони, а тому не враховує властивостей утвореної шкоди. Більше того, оскільки сутність “охорони” зводиться до недопущення шкоди, її запобігання та збереження чогось у неущожденному стані, то при поєднанні “охорони” зі “здоров'ям” у межах названого складеного поняття цей смисл охорони має цілком обґрунтовано зберігатись. У цьому смислі “охорона здоров'я” означає, що у “стані” людини або людей, який утворює здоров'я, шкідливі зміни якраз ще не відбулись, а тому “система заходів”, про яку зазначається в абз. 18 ч. 1 ст. 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я, належно “працює”. Що ж стосується кримінально-правового смислу здоров'я, то необхідність врахування шкоди, заподіяної здоров'ю, якраз і зумовлена тим, що його (здоров'я) охорона “не спрацювала” і вчинене посягання принаймні негативно змінило зазначену “систему заходів”.

З урахуванням цього можна виділити два аспекти нормативного розуміння “здоров'я” та “охорони здоров'я”. Перший аспект є загальноюридичним і передбачає відсутність заподіяної шкоди здоров'ю, коли його охорона належно функціонує та не допускає ураження здоров'я. Відтак, цей аспект передбачає, що відповідні особи, що включені в обсяг правовідносин, пов'язаних з охороною здоров'я, дотримуються відповідних заборон та не здійснюють їх порушення. Наприклад, саме у такому загальноюридичному аспекті використовується поняття “здоров'я” та “охорони здоров'я” у медичному та фармацевтичному праві. Другий аспект (кримінально-правовий) нормативного розуміння “здоров'я” та “охорони здоров'я” враховує заподіяну здоров'ю шкоду при характеристиці “охорони здоров'я” як такого об'єкта кримінально-правової охорони, що уражений (ущоджений) вчиненням посягань – кримінальним правопорушенням конкретного виду. Отже, в межах кримінально-правового аспекту якраз і слід враховувати утворення шкоди здоров'ю та в охороні здоров'я передусім тому, що особи, які включені в обсяг правовідносин, пов'язаних з охороною здоров'я, не дотримуються покладених на них заборон та порушують їх своєю поведінкою.

Наведене розуміння поняття “здоров'я” та “охорона здоров'я” дозволяє виділити в межах загальноюридичного аспекту обов'язкові властивості “охорони здоров'я”, що впливають на з'ясування її співвідношення з поняттям фармацевтичної діяльності як більш широкого за змістом (обсягом):

- 1) системний характер діяльності як соціально-правових заходів, спрямованих на окрему людину та “невизначене коло осіб” [5] (це враховується при виділенні охорони індивідуального та публічного здоров'я);
- 2) специфічна мета (позначається вказівкою на “спрямованість ...” [6, с. 123]);
- 3) спеціальні суб'єкти, що уповноважені використовувати ці заходи (так, одним із таких суб'єктів називаються “фармацевтичні працівники”).

Залежно від сутності зазначених заходів, мети їх використання та суб'єктів, що здійснюють використання заходів в охороні здоров'я, виділяються два види охорони здоров'я – охорона індивідуального здоров'я та охорона публічного

здоров'я. Тобто охорона індивідуального здоров'я пов'язується з відповідними заходами, що спрямовуються на окремого індивідуума, окрему людину (тобто в основі охорони індивідуального здоров'я знаходиться недопущення ушкодженості стану організму окремо взятої людини), а охорона публічного здоров'я – на громадськість, суспільство в цілому (звідси тотожність понять – “охорона публічного здоров'я”, “охорона громадського здоров'я” та “охорона суспільного здоров'я”). Підтвердженням цього є те, що публічне (або громадське) здоров'я ВООЗ пов'язує з трьома складниками, які “забезпечуються” зусиллями суспільства: а) профілактика захворювань; б) продовження життя; в) зміцнення здоров'я [3, с. 70]. Причому ВООЗ вказує, що метою дій, спрямованих на зміцнення потенціалу та послуг охорони громадського здоров'я, є забезпечення таких умов, за яких люди можуть залишатися здоровими, зміцнювати своє здоров'я і благополуччя або попереджати погіршення здоров'я. Відтак, охорона публічного (громадського) здоров'я будується на всьому спектрі здоров'я і благополуччя, а не лише на викоріненні окремих хвороб [3, с. 70].

З огляду на це обґрунтованими є розгляд охорони індивідуального здоров'я (здоров'я людини) як системи заходів, що забезпечують “цілісний стан фізичного, психічного, розумового, соціального, професійного, морального і духовного благополуччя особистості, який дозволяє їй повноцінно проявляти себе і взаємодіяти в усіх сферах життєдіяльності” [7, с. 32], а охорони публічного здоров'я – як системи заходів, що забезпечують “зміцнення здоров'я населення, попередження захворювань, збільшення тривалості активного та працездатного віку та заохочення до здорового способу життя шляхом об'єднання зусиль усього суспільства” [5]. Охорона індивідуального здоров'я відзначається тим, що стан людського організму визначає працездатність людини, можливість спілкування з іншими людьми, забезпечує задоволення потреб в соціальній та індивідуальній сферах та ін. [5], а тому охорона здоров'я окремої людини враховує різноманітні характеристики стану організму окремої людини (фізичні, психічні, соціальні та ін.). Стосовно ж охорони публічного здоров'я слід враховувати відсутність уособленості, індивідуалізованості, що властива індивідуальному здоров'ю. Тому охорона публічного здоров'я забезпечується не системою заходів, спрямованих на організм індивідуально визначеної людини, а системою інших, більших за обсягом, заходів, зокрема таких, що спрямовані на невизначене коло осіб та спроможні забезпечувати здоров'я населення в цілому, профілактику та запобігання поширенню серед населення різноманітних хвороб, зміцнення життя і здоров'я [3, с. 71].

Наведене вище є важливим для формулювання висновку про те, що в охороні індивідуального та публічного здоров'я наявні такі обов'язкові складники, як: а) захист здоров'я у зазначеному загальноюридичному сенсі; б) профілактика хвороб та запобігання захворюванням; в) продовження тривалості життя та зміцнення здоров'я. Виділення цих обов'язкових складників індивідуального та публічного здоров'я безпосередньо стосується властивостей фармацевтичної діяльності. Адже на забезпечення охорони індивідуального та публічного здоров'я впливають різноманітні чинники (соціальні, економічні,

медичні та ін.). Окремі із цих чинників пов'язуються з предметами фармацевтичної діяльності, що спроможні забезпечити здоров'я окремої людини та населення в цілому, профілактику хвороб, зміцнення життя і здоров'я людини та населення [3, с. 71] як обов'язкові складники охорони здоров'я (такими предметами є лікарські препарати (лікарські засоби), біологічно активні добавки, вироби медичного призначення та ін. фармацевтична продукція).

Отже, викладене вище дозволяє зробити принаймні наступні обов'язкові висновки. По-перше, поняття “охорона здоров'я”, “охорона індивідуального здоров'я” та “охорона публічного здоров'я” не є рівнозначними. При визначенні понять **“охорона індивідуального здоров'я”** та **“охорона публічного здоров'я”** слід враховувати передусім такі юридичні ознаки: 1) наявність певної системи різноманітних сфер охорони здоров'я, які забезпечують захист здоров'я у відповідному загальноюридичному смислі, профілактику хвороб та запобігання захворюванням, а також продовження тривалості життя та зміцнення здоров'я; 2) наявність нормативно- (законодавчо-) визначеної системи органів, що уповноважені здійснювати заходи, пов'язані із зазначеним забезпеченням.

Література

1. URL: <http://sum.in.ua/s/okhoronjaty>
2. URL: <http://sum.in.ua/s/zdorovja>
3. Кравченко С.В. Громадське здоров'я: поняття і сутність, роль аналітично-інформаційного супроводу. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2022. № 1 (91). С. 70-74.
4. Руснак Л.М. Правова природа поняття “охорона здоров'я”. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 1 (26). С. 109-112.
5. Публічне здоров'я як об'єкт кримінально-правової охорони: що пропонують автори проекту Кримінального кодексу України? Аптека. UA. 2021 (7 червня). № 22 (1293). URL: <https://www.apteka.ua/article/597421>
6. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: підручник / за заг. ред. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 507 с.
7. Жара Г.І. Структура індивідуального здоров'я людини з позиції причинно-системного підходу. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

Шундик Вікторія,

студентка 2 курсу, юридичного факультету,
Державного університету інфраструктури та
технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права,
Державного університету інфраструктури та
технологій,
Мусієнко Анатолій Володимирович

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ

Останнім часом у зв'язку з погіршенням економічного й соціального стану населення збільшилася кількість випадків невиконання особами цивільно правових зобов'язань. Вказана тенденція обумовила ріст злочинних дій, спрямованих на реалізацію примушування до виконання чи невиконання цивільно правових зобов'язань.

Найбільш інформативним для процесу розслідування є такий елемент методики розслідування як криміналістична характеристика злочину. У криміналістичній науці до змісту криміналістичної характеристики злочину традиційно включають досить велику кількість елементів. Однак слід зазначити, що центральним елементом криміналістичної характеристики будь-якого злочину є дані про особу, яка його вчинила, оскільки жодне кримінальне правопорушення не може бути реалізоване за відсутності людини, яка здійснює злочинну діяльність. З наведеного вище вбачається, що дослідження особи злочинця в межах криміналістичної характеристики примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань обумовлене потребами як науки, так і практики.

Актуальність теми дослідження у тому що у вітчизняній кримінології поняття особи злочинця трактується по-різному. В одному випадку під цим розуміють особу, що вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і злочинців об'єднує тільки те, що вони скоїли злочин. В іншому - робиться наголос на якісні відмінності особи злочинця від особи не злочинця. І лише тоді, коли кримінологічне дослідження мало на меті вивчення особи злочину, проводиться більш детальний її аналіз

Особа злочинця — це складне інтегруюче поняття, що включає в себе і біологічні, і психологічні, і соціальні сторони людини. До набору біологічних якостей людини включаються анатомо-фізіологічні, генетичні, нервово-мозкові та інші властивості організму, а також прояви складного механізму успадкування [1, с.34].

Можна погодитися щодо того, що криміналістична характеристика особи злочинця в структурі криміналістичного знання носить «наскрізний» характер, знаходячи своє відображення в усіх основних розділах криміналістики, у тому числі в теорії криміналістики (представляючи окремий випадок систематизації криміналістично-значимої інформації), у криміналістичній техніці (розкриваючи природу матеріальних слідів за допомогою з'ясування логічного зв'язку явищ «особистість злочинця – сліди злочину»), у криміналістичній тактиці (визначаючи зміст одного із структурних рівнів тактичного прийому;

цей зміст зводиться до обліку сукупності особливостей психіки осіб, у взаємодії з якими проводяться слідчі дії), у методиці розслідування злочинів (представляючи один із найважливіших блоків вихідної інформації, на базі яких конструюються нові окремі методики розслідування окремих груп злочинів)

Криміналістичну структуру особистості злочинця можна уявити як таку, яка складається з певних елементів, а саме:

1) що містять такі соціально-демографічні ознаки, як соціальне походження й стан, сімейний стан і посада, національна й професійна належність, рівень матеріальної забезпеченості;

2) які визначають рівень розумового розвитку, освітньо-культурний рівень, знання, навички, вміння;

3) до яких входять моральні якості, ціннісні орієнтації й прагнення особистості, її соціальні позиції та зв'язки, інтереси, потреби, схильності, звички;

4) що формують психічні процеси, властивості та стани особистості;

5) що складаються із соціального змісту й прояву таких біо фізіологічних ознак, як стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції тощо [2, с.101].

Криміналістику цікавлять три елементи в особі злочинця: соціально обумовлені властивості, біологічно обумовлені властивості, психологічні риси.

Мотивація – це комплекс мотивів (рідше один мотив), що як спонукування предметно аналізується на досягнення певних цілей за допомогою вчинення певних дій (бездіяльності) і виступає причиною поведінки особи.

Мотив визначає поведінку особи не сам по собі, а лише в поєднанні та у зв'язку з кінцевою метою відповідних дій. Визначення мотиву дає розуміння, навіщо злочинець вчиняє ту або іншу дію, мета – це кінцевий результат, якого особа має досягти.

Що стосується даних про освіту злочинця, то вони вказують на наявність залежності антисуспільної поведінки від рівня освіти й інтелектуального розвитку, які впливають на круг інтересів і потреб особи та можливості їх задоволення законним шляхом. Для досліджуваного виду злочину характерний середній рівень освіти. Спостерігається низький відсоток вчинення відповідного злочину особами з вищою освітою. Загальний рівень освіти злочинця для досліджуваного виду злочину ілюструють такі показники:

- базова загальна середня освіта – 24%;
- повна загальна середня освіта – 42%;
- професійно-технічна освіта – 25%;
- базова вища освіта (бакалавр) – 6%;
- повна вища освіта – 3%;
- науковий ступінь – 0%.

Висновок:

Під кримінологічною характеристикою особистості злочинця розуміють відповідний процес опису специфічних рис, які утворилися під час соціалізації людини, та визначають її в загальнолюдському, суспільно значущому й

індивідуально-неповторному плані, а також характеризують як таку, що скоїла злочин, і впливають на злочинну поведінку цієї особи.

Література:

1. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
2. Мельничок В.М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця / В.М. Мельничок // Юридична Україна. – 2008. – № 11. – С. 97–102.

СЕКЦІЯ 2.
«АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ»

Свінцицький Андрій Вікторович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінальної юстиції
Державного податкового університету,
м. Ірпінь, Україна

БЕЗПЕКА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У
СВІТЛІ ЗАРУБІЖНИХ СТАНДАРТІВ

Законодавство України проголошує визнання, дотримання і захист прав і свобод людини і громадянина обов'язком держави. Захист прав людини в кримінальному процесі не можна розглядати окремо від кримінальної та кримінальної процесуальної політики держави, яка є невід'ємною частиною правової політики будь-якого демократичного суспільства.

Одним із проявів захисту державою конституційних прав на життя, свободу та особисту недоторканість є забезпечення безпеки громадян у сфері кримінального судочинства.

У зв'язку з тим, що особливої актуальності набула проблема протиправного впливу на свідків, потерпілих, суддів, прокурорів, слідчих, осіб, які провадять дізнання, їх родичів і близьких осіб, на законодавчому рівні вжито заходів щодо посилення державного захисту цих осіб, які знайшли відображення в нормах спеціальних правових актів. Забезпечення безпеки громадян спрямоване на захист таких конституційних і невід'ємних прав людини і громадянина, як право на життя (ст. 27 Конституції України), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України), право на захист власності (ст. 41 Конституції України), право на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції України) тощо.

Положення щодо захисту учасників кримінального провадження ґрунтуються на ст. 20 КПК України, а також регулюються Законом України від 04.02.94 № 3926-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Положення про право на захист передбачає, що за наявності достатніх даних про те, що потерпілому, свідку чи іншим учасникам кримінального провадження, а також їх близьким родичам погрожують вбивством, застосуванням насильства, знищенням чи пошкодженням їхнього майна чи інших небезпечних протиправних дій, суд, прокурор, слідчий, орган дізнання, вживають до зазначених осіб заходів безпеки в межах своєї компетенції.

Законодавством України передбачено заходи безпеки, які вживаються судом, прокурором, слідчим, органом дізнання, слідчим у межах їх компетенції.

На жаль, у нашій державі відсутня ефективна окрема програма захисту суб'єктів кримінального провадження, а закон, який дуже схожий на аналогічний закон США, не отримує достатнього фінансування для реалізації його положень.

Ефективність та особливу важливість діяльності органів, що забезпечують заходи державної охорони, підтверджує практика застосування Державної програми в зарубіжних країнах, де цьому питанню приділяється належна увага. Виходячи з досвіду європейських країн, можна констатувати, що в основному застосовувалися такі заходи безпеки, як особистий захист, охорона житла та майна та тимчасове поміщення в безпечне місце.

Реалізація програми захисту свідків в іноземних державах покладається на міністерства та відомства. Вивчення бюджету програми дозволяє зробити висновок, що заходи індивідуального захисту найчастіше застосовуються до тих, хто потребує захисту та забезпечення їх спеціальними засобами захисту та попередження про небезпеку.

Л.Брусніцин зазначає, що «при існуючій редакції норм Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу України неможливо застосовувати заходи безпеки у випадках, коли злочинці або їх оточення застосовують методи впливу на потерпілих і свідків, які не заборонені Кримінальним кодексом України: мовчазне знущання на вулицях, підкидання трупів тварин у домівки та багато іншого. У закритих соціальних групах цілей впливу можна досягти шляхом створення атмосфери свідомого відчуження навколо осіб, які пропагують справедливість. Злочинний вплив у таких формах не пов'язаний з протиправними діями, а часто досягає мети» [1, с. 48].

Викликає інтерес досвід зарубіжних країн у сфері забезпечення безпеки свідків. Так, у США з 1971 року діє спеціальна федеральна програма захисту свідків, яка фінансується державою. Крім того, питанням захисту свідків присвячена глава 224 Кодексу США, в якій детально регламентуються порядок, підстави та види заходів безпеки.

Програму реалізує спеціальна Служба маршалів США, яка має власний штаб, десяток регіональних відділень і офіс у відділенні поліції кожного міста, де працює інспектор із захисту свідків. Крім того, у ФБР є подібний відділ. Відповідно до параграфа 3521 Зводу законів США питання про необхідність застосування до свідка заходів безпеки вирішується Генеральним прокурором, виходячи з суспільної небезпеки вчиненого злочину та потенційної небезпеки для свідка і його родичі. Цей пункт передбачає можливість застосування таких заходів захисту: забезпечення свідка та його родичів новими документами; надання свідку транспорту для перевезення майна свідка до нового місця проживання; забезпечення житлом; забезпечення свідка коштами, необхідними для поточних витрат; допомога в працевлаштуванні на нову роботу; надання інших послуг, необхідних за новим місцем проживання; забезпечення приховування відомостей про заходи захисту свідків, а також міри відповідальності за розголошення цих відомостей.

Відповідно до ч. 3 цього пункту відповідальність за розголошення цієї інформації передбачає штраф у розмірі 5000 доларів США або позбавлення волі на строк до 5 років, або обидва види покарання одночасно [2, с. 199].

При вирішенні питання про застосування заходів безпеки враховуються такі обставини: дані про судимість свідка, психологічна оцінка свідка, а також значення даних свідка для розслідування кримінальної справи та можливість отримання свідка цю інформацію з інших джерел. У випадках застосування заходів захисту до неповнолітнього проводиться психологічне обстеження, яке визначає потенційний вплив цієї програми на стосунки між дитиною та батьками.

Перед застосуванням запобіжних заходів між свідком і Міністерством юстиції укладається угода, в якій визначаються: особа погоджується надавати інформацію у кримінальній справі та виступати свідком у суді; особа дає зобов'язання не вчиняти злочинних дій; особа зобов'язується не розголошувати інформацію про надану їй охорону; особа зобов'язується співпрацювати з посадовими особами; визначаються заходи захисту, застосовані до цього свідка.

Розділ 3523 Кодексу Сполучених Штатів встановлює єдину можливість, коли дозволено розголошувати інформацію про особу, яка бере участь у програмі захисту свідків. У разі розгляду цивільного позову до цієї особи, якщо відповідач не вжив заходів до вирішення питання про розгляд цієї цивільної справи за його відсутності.

Слід зазначити, що на відміну від українського законодавства законодавство США у сфері забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства містить чіткі вказівки, в яких випадках може бути реалізована програма захисту свідків, а саме у справах про організовані злочинні групи, злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками або іншими серйозними федеральними злочинами, про які йдеться в положеннях глави 18 Кодексу США.

Крім того, цю програму можна використовувати в адміністративному та цивільному судочинстві у випадку, якщо показання свідка можуть стати причиною застосування до нього насильства.

Закон передбачає обов'язковість психологічного тестування свідка та членів його сім'ї як умову включення до програми, а також обов'язковою умовою є проведення дослідження на апараті «Поліграф» для свідків, які відбувають покарання у в'язниці. В'язниці, з метою виявлення правдивості його свідчень та його подальших намірів і дій. Якщо під час розслідування буде встановлено, що особа становить небезпеку для оточення або дає неправдиві свідчення, або не розкриває повну інформацію, їй може бути відмовлено у включенні до Програми захисту свідків [3].

Можна відзначити, що в США питання забезпечення безпеки свідків отримало більш широкий розвиток і основним засобом захисту є переміщення особи в безпечне місце. Однак серед вчених і практиків самих США можна відзначити критичні точки зору щодо роботи цієї програми. Так, Slate. RisdonN акцентує увагу на своїх недоліках. Він зазначає, що з початку програми близько 7 000 Свідків і 16 000 членів сімей взяли участь у програмі. Орієнтовна вартість

охорони одного свідка та сім'ї становить приблизно 150 000 доларів США. Водночас він зазначає, що значна частина свідків мають багате кримінальне минуле і володіють цінною для слідства інформацією, оскільки посідали не останнє місце в ієрархії ОЗГ і вчиняли злочини разом з іншими учасниками. Також мінусом програми є те, що за допомогою оформлення нових документів і переїзду свідки ховалися від боргів, органів опіки та соціальних служб. Крім того, особа, яка переміщується в межах програми, втрачає конституційне право на свободу пересування і недоторканність приватного життя, оскільки зобов'язана передати інформацію про це в Федеральну службу маршалів. Але, в той же час, ніхто з третіх осіб не застрахований від можливих протиправних дій з боку особи, яка перебуває під захистом, враховуючи її кримінальне минуле, і в рамках програми були випадки вчинення злочинів особами, які перебувають під захистом [4].

У 1998 році Федеративна Республіка Німеччина розробила і прийняла Закон «Про регулювання захисту свідків у небезпеці». Законом визначено, що заходи безпеки можуть бути застосовані до свідків, які дають або можуть дати важливі показання для розкриття особливо небезпечних злочинів, а також до їхніх родичів і близьких, якщо їхньому життю, здоров'ю чи благополуччю загрожує небезпека. Відповідно до цього закону реалізується Програма захисту свідків, яка передбачає режим таємниці щодо особи осіб, які охороняються, а також можливість їх переведення на нове місце проживання.

Подібна програма, що фінансується з державного бюджету, існує в Австрії. Найпоширенішим способом захисту, як у США та Німеччині, є переміщення свідка в безпечну зону, при цьому після переміщення свідку надається фінансова підтримка на кілька місяців, покликана забезпечити звичайний рівень життя свідка, поки не адаптується до нового середовища і не зможе заробляти на все життя [5, с. 251-252].

Слід зазначити, що незважаючи на значне фінансування державної програми забезпечення безпеки свідків у сусідніх державах та збільшення кількості випадків її застосування, рівень забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, а також довіра до правоохоронних органів, залишаються на досить низькому рівні, що тягне за собою відмову осіб надавати необхідну інформацію. Водночас досить проблематично притягнути до кримінальної відповідальності за дачу неправдивих показань або за відмову давати показання, оскільки на практиці особа не говорить про відмову від свідчень, а пояснює, що «не володіє необхідною інформацією», «не знала», «не чула», «не бачила», «не пам'ятає або «пам'ятає смутно». Безумовно, ці обставини негативно впливають на якість розслідування у кримінальних провадженнях.

Викладене дозволяє зробити висновок про необхідність подальшого вдосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства у сфері забезпечення безпеки учасників кримінального провадження.

Література:

1. Брусніцин, Л. Забезпечення безпеки учасників процесу: можливості та перспективи розвитку КПК. *Юстиція*. 2003. №5. С. 48.

2. Волосова, Н.Ю., Федорова О.В. Кримінальне процесуальне законодавство США: загальна характеристика, законодавство штатів, порівняльний аналіз. 2008. 264 с.

3. WitnesssecurityProgram. URL: http://www.justice.gov/usao/eousa/foia_reading_room/usam/title9/21mcrm.htm

4. Slate, Risdon N. The federal Witness Protection Program: its evolution and continuing growing pains. *Criminal Justice Ethics*. 1997. 22 Jun.

5. Правові основи захисту свідків в Австрії. Зарубіжний досвід правового регулювання з питань захисту учасників судочинства та практика його застосування. 2000. 356 с.

Наталія Сергіївна Серенко,
аспірантка Київського університету
права Національної академії наук України,
Офіс Генерального прокурора
Науковий керівник - Петро Дмитрович
Біленчук, кандидат наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Постановка проблеми. Ми живемо в епоху інформаційного суспільства, коли інформаційні технології та телекомунікаційні системи охоплюють усі сфери життєдіяльності людини та держави. Вразливість інформаційної та кібербезпеки – одна з основних проблем, яка сьогодні викликає занепокоєння. Тому забезпечення кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури в умовах кібервійни російських спецслужб проти України набуло надзвичайної ваги.

Кіберзлочин – суспільно небезпечне винне діяння, кримінальна відповідальність за яке передбачено законодавством, вчинене в кіберпросторі за допомогою електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, яке полягає в протиправному, несанкціонованому створенні, зберіганні, обробці, підробці, блокуванні, знищенні об'єктів інформаційної інфраструктури.

Вчинення кіберзлочинів в Україні значно поширилося за невеличкий період від початку війни рф з Україною [3;4]. І значну частку серед них становлять корисливі кіберзлочини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання досліджуваної проблеми розглядалися і розглядаються в працях наступних вітчизняних вчених, зокрема, П.Д. Біленчука, Н.В. Карчевського, М.І. Хавронюка, С.В. Албул та А.В. Холостенко.

Науковці Албул С.В. та Холостенко А.В. визначають корисливий мотив злочину, як «прагнення задовольнити індивідуальну потребу винного або іншої

особи шляхом завідомо протиправного, передбаченого кримінальним законом заволодіння чужим майном чи чужими майновими правами» [4].

Серед зазначених корисливих кіберзлочинів, що існували раніш, але поширилися з початком агресії РФ проти України, найбільш помітними є наступні: скімінг (шимінг), кеш-трапінг, кардінг, фішинг, онлайн-шахрайство, соціальна інженерія. Проте виникли і нові, безпосередньо зумовлені війною, корисливі кіберзлочини: псевдо благодійність, пропозиції з оренди неіснуючого житла, фейкові пасажирські перевезення, продаж неіснуючих товарів, зокрема й військової амуніції, шахрайства під виглядом організації переправлення через державний кордон чоловіків призовного віку, шахрайства під приводом надання інформації щодо безвісно зниклих громадян.

Формулювання мети статті. Виходячи з цих міркувань, мета даної статті полягає в тому, щоб зазначити основні виклики, які постають перед кібербезпекою вже зараз та виникнуть в майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Так у січні 2023 року кіберполіція під час моніторингу інтернет-мережі виявила вебсайт, де здійснювалася торгівля наркотичними та психотропними препаратами. Зокрема пропонувався кокаїн, амфетаміни, MDMA, екстазі тощо. Оплата за наркотичні речовини приймалась на криптогаманці.

Згідно даних, які надає Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України та урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні інциденти CERT-UA від січня 2022 року зафіксовано 2 194 складних кіберінцидентів, більшість з яких - атаки на цивільну інфраструктуру. Але атаки здійснюються на усі галузі, як на уряд і місцеві органи, так і на сектор безпеки та оборони. Під прицілом комерційні організації, логістичний сектор, фінансовий, транспортна галузь і звичайно ланка енергетики.

Від початку війни кількість кібератак зросла приблизно утричі, але українська система щодня відбиває до тисячі DDoS-атак в автоматичному та напівавтоматичному режимі. Так лише наприкінці 2022 року було заблоковано 395 DDoS-атак і 170 тисяч спроб експлуатації вразливостей на державних та інформаційних ресурсах. На сьогоднішній день, нажаль, загроза лишається [5].

А тому слід реагувати в усіх напрямках для зменшення кіберзагроз.

Для цього слід почати від поінформованості громадськості про правила кібергігієни та проведенні інформаційно-просвітницьких занять про сучасні кіберзагрози та способи їх уникнення. Тому є доцільним визначити шляхи подальшої взаємодії і комунікації між відповідними державними органами України та науковими установами і навчальними закладами.

Крім того вчені, практики, правознавці, судові експерти наголошують на необхідності внесення змін до законодавства України, які б забезпечили притягнення до кримінальної відповідальності кіберзлочинців, котрі, користуючись лазівками (прогалинами) в правовому полі, і далі ведуть свою незаконну та руйнівну діяльність.

Кіберзлочинці використовують усі можливі джерела доступу до інформації, засоби та інструменти для завдання якомога більшої шкоди.

Використовують кібербезграмотність працівників різноманітних установ, підприємств та організацій, незахищеність персональних комп'ютерів, а також застосуванням гаджетів, флешок і месенджерів, як носіїв службової інформації.

7 березня 2023 року Офіс Генерального прокурора повідомив про те, що правоохоронні органи викрили діяльність міжнародної хакерської групи, яка завдала європейським компаніям майже 40 млн євро збитків.

У співпраці з правоохоронцями Федеративної Республіки Німеччина, поліції Нідерландів, за підтримки ФБР США та Європолу було проведено міжнародну операцію щодо виявлення членів хакерського злочинного угруповання.

Було встановлено, що хакери використовували та розповсюджували шкідливе програмне забезпечення «DoppelPaymer», яке зашифровувало дані на техніці. З 2020 року вони паралізовували діяльність установ та організацій різних країн. Для відновлення доступу вимагали викуп в електронній валюті.

Так, одна з найсерйозніших атак була здійснена на університетську лікарню в м. Дюссельдорфі, де відбулось знеструмлення медичного обладнання, внаслідок чого загинула громадянка ЄС.

На сьогоднішній день відомо про 37 потерпілих-європейських компаній, об'єктів критичної інфраструктури і промисловості. Загальна сума збитків становить майже 40 млн євро.

Слід також розглянути питання створення структури чи організації міжнародного рівня, яка б розробляла та запроваджувала єдиний алгоритм дій у кіберпросторі, а також у боротьбі з кіберзлочинами, сприяла у обміні інформацією та досвідом між державами, а також уможливило спільне реагування на усі загрози у інформаційному просторі.

Висновки. У зв'язку зі збільшенням небезпеки кіберзагроз, необхідно звернути увагу на правову базу національної безпеки України, на дефіцит кваліфікованих спеціалістів з кібербезпеки, на недостатню підтримку інклюзивного персоналу, на перехід на дистанційну та гібридну роботу, на зростання активності у «даркнеті», що призводить до появи нових і нових витончених тактик кібератак, а також створює високу активність програм-вимагачів.

Тому, для швидкого і ефективного економічного, культурного, політичного розвитку України необхідно приділяти увагу не тільки втіленню в життя найсучасніших бізнес-технологій, а і дбати про їх безпекову складову. Тому, особлива увага повинна приділятися кібербезпеці, розумінню її змісту, її наслідків, її порушення.

Література:

1 Іванченко О.Ю. Кримінологічна характеристика кіберзлочинності, запобігання кіберзлочинності на національному рівні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 3. С. 172–177.

2 Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 45. Ст. 403.

3 Біленчук П.Д., Обіход Т.В. Кібербезпека і засоби запобігання та протидії кіберзлочинності й кібертероризму. Часопис Київського університету права. 2018. № 3. С. 235–239.

4 Албул С.В., Холостенко А.В. Корислива злочинність: сучасні кримінологічні та кримінальноправові проблеми. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. С. 14-16.

5 Біленчук П.Д., Обіход Т.В. Правове і наукове забезпечення кібербезпеки України. Юридичний вісник України. 2022 (<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pravove-i-naukove-zabezpechennya-kiberbezpeky-ukrayiny/>).

СЕКЦІЯ 3.
«АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ
КРИМІНАЛІСТИКИ»

Дікевич Кристина Геннадіївна,
старший судовий експерт сектору
почеркознавчих досліджень,
технічного дослідження документів та обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центра
Міністерства внутрішніх справ України

ДЕЯКІ МОЖЛИВОСТІ КОНФОКАЛЬНОЇ МІКРОСКОПІЇ В
СУДОВІЙ ТЕХНІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Технічна експертиза документів вирішує значну кількість різноманітних завдань, необхідних для з'ясування питань у кримінальному та цивільному судочинстві. Дослідження послідовності штрихів, що перетинаються, є одним з найбільш актуальних напрямів судової технічної експертизи документів. Визначення правильного хронологічного порядку послідовності та пошук відповідної техніки для дослідження таких випадків є непростим завданням. Основним недоліком 2D-зображення є те, що на ньому люмінесценція одних штрихів може екранувати люмінесценцію інших, незалежно від того, який штрих насправді виконаний першим. Це може створити у свідомості судового експерта оптичну ілюзію, яка веде до помилок інтерпретації отриманих результатів. Для роботи зі штрихами, що перетинаються, наразі використовуються так звані «безконтактні» методи, також відомі як методи тривимірного зображення. Ці методи є надійною альтернативою традиційним 2D-методам і вже стають популярними в зарубіжних країнах у сфері технічної експертизи документів. У багатьох таких дослідженнях штрихів, що перетинаються, використовувалася як лазерна скануюча конфокальна мікроскопія, так і тривимірна лазерна профілометрія [1, с. 5]. Однією з найбільш значних переваг технології 3D-візуалізації є те, що вона дозволяє експерту додатково аналізувати досліджуваний документ без будь-якого пошкодження, тобто ця технологія є не руйнуючим методом дослідження.

Конфокальний мікроскоп використовує спеціальний метод оптичного картування, щоб збільшити оптичну роздільну здатність та контрастність реєструючого приладу. Цей метод застосовує точкове освітлення та діафрагму з мініатюрним отвором, встановлену перед детектором, щоб прибрати розсіяне позафокусне світло. Конфокальний мікроскоп дозволяє реконструювати на основі отриманих зображень тривимірну структуру досліджуваного зразка. На відміну від звичайного мікроскопу, конфокальний мікроскоп використовує

точкове джерело світла, яке освітлює на певний момент часу лише малу ділянку поверхні зразка, та розташовану перед приймачем діафрагму з мініатюрним отвором, яка блокує розсіяне в мікроскопі світло та сигнал від точок зразка, що розташовані поза фокусною площиною. Цей принцип блокування світла від точок, розташованих поза фокусною площиною, ще називають конфокальним, що відображено у назві мікроскопу [2, с. 67].

У Національному університеті судових експертиз, що у Гандінагарі, Індія досліджувалися методи тривимірної візуалізації рукописних записів. Для проведення експериментів використовували інструментальний конфокальний мікроскоп моделі Nikon A1. Зразки досліджувались за довжини хвилі 415–495 нм. Для написання штрихів, що перетинаються, використовувалися три типи пишучих приладів - кулькова ручка, гелева ручка та пір'яна ручка, паста та чорнило в яких були чорного та синього кольору. Конфокальна мікроскопія дозволила авторам експерименту отримати тривимірні зображення з високою роздільною здатністю невеликих ділянок зразків. Було помічено, що перетини штрихів, виконаних чорнилом чорного кольору, давали кращі результати порівняно з перетинами, виконаними чорнилом синього кольору [3, с. 997]. Другим аспектом, який аналізувався, був вплив різних видів натиску пишучого приладу на послідовність штрихів. Зразки, виконані із сильним тиском, дали найкращі результати. Величина тиску у процесі письма створює траси на поверхні паперу. Чим більший тиск, тим глибшими будуть ці траси, і тим вище шанси визначити послідовність штрихів. Пишучий прилад, який використовувався для відібрання зразків, також вплинув на борозни, утворені тиском кінчика тієї чи іншої ручки. Помічено, що траси, утворені кульковою ручкою, були ширшими та глибшими, порівняно з гелевою ручкою [4, с. 103].

Висновки. В цілому конфокальний мікроскоп є універсальним інструментом для аналізу штрихів, виконаних пишучими приладами з пастою або чорнилом. Тривимірний аналіз також виявився корисним для визначення точної послідовності штрихів, що перетинаються, незалежно від сили натискання пера під час листа. Як обговорювалося в попередніх дослідженнях, він дає результати, що піддаються перевірці, навіть при слабкому натиску пера. Тривимірні зображення допомогли візуалізувати двовимірні особливості штрихів з використанням тривимірних функцій. Таким чином, конфокальний мікроскоп зарекомендував себе як надійний і точний метод аналізу штрихів, що перетинаються, отриманих при будь-якому натиску пишучого приладу.

Література:

1. Berx V, Kinder JD (2015) The application of profilometry in the analysis of the line crossings. *J Am Soc Quest Doc Exam* 8: pp 1–8.
2. Pawley JB (editor) (2006). *Handbook of Biological Confocal Microscopy* (вид. 3rd ed.). Berlin: Springer. – 988 p.
3. Montani I, Mazzella W, Guichard M, Marquis R (2021) Examination of heterogeneous crossing sequences between toner and rollerball pen strokes by digital microscopy and 3-D laser Profilometry. *J Forensic Sci* 57: pp 997–1002.

4. Spagnolo GS (2016) Potentiality of 3D laser profilometry to determine the sequence of homogenous crossing lines on questioned documents. Forensic Sci Int 164: pp102–109.

Кобилянський Олег Леонідович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доктор філософії, професор кафедри
цивільного та кримінального права
Державного університету інфраструктури та
технологій

Бурденюк Андрій Олексійович,
студент юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій
м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ ТА МЕТОДІВ КРИМІНАЛІСТИКИ В ХОДІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Загальноприйняте вважати криміналістику юридичною наукою, яка виникла у надрах кримінального процесу як сукупність технічних засобів і тактичних прийомів, а також способів їх використання для розкриття злочинів. Проте після повномасштабного вторгнення окупаційних військ армії російської федерації [Далі – ЗС РФ] 24 лютого 2022 року виявилось, що використання знань та методів криміналістики можливе не лише правоохоронними органами для вивчення злочинів у мирний час, а й військовослужбовцями різного рівня в місцях ведення бойових дій та в деокупованих регіонах.

Під час брифінгу командирів підрозділу кожен командир отримує певні бойові завдання, способи і методи виконання яких визначають командири. Історично так склалося, що підрозділи Сил територіальної оборони [Далі – ТрО] виконують завдання абсолютного різного характеру і виходячи з цього, командири підрозділів можуть вдаватися до різних способів виконання бойових завдань.

Іноді так трапляється, що у ході виконання бойового завдання можуть стати в нагоді загальнонаукові методи криміналістики, такі як: спостереження, вимірювання, опис, порівняння, експеримент, моделювання та метод ідентифікації. Всі згадані методи, насправді, використовуються військовослужбовцями під час служби хоча б один раз, починаючи з терен Броварщини, далі Бучі, Ірпеня, Слобожанщини і Донеччини. До того ж, цікавим фактом є те, що дані методи можуть і використовуються як звичайними стрілецькими одиницями, так і підрозділами Військової служби правопорядку або військовослужбовцями оперативних штабів. Не варто забувати про спеціальні або окремі методи криміналістики, науковці поділяють їх на 2 групи: власне криміналістичні та методи інших наук, які використовуються у криміналістиці, здебільшого у криміналістичній експертизі. Як нам відомо, до них належать різноманітні судово-фотографічні, трасологічні, судово-балістичні

та інші методи. На власному досвіді в зоні бойових дій та на прифронтовій території ці методи я спостерігав значно рідше, ніж усі вищезгадані до цього, оскільки вони мають вузьке застосування в залежності від обставин. Проте метод криміналістичної ідентифікації, нажаль, доводиться використовувати для впізнання загиблих товаришів.

Історично з початку повномасштабного вторгнення так склалося, що через стрімкість наступу ЗС РФ в перші дні та тижні усім складовим Сил безпеки і оборони, таким як: Збройні Сили України, Національна гвардія, Державна прикордонна служба, Національна поліція [Далі – НПУ] тощо, довелося пліч-о-пліч захищати суверенітет України в усіх куточках нашої держави. Виходячи з стратегії ведення оборони, національна поліція завжди йшла в ногу із ЗСУ, а отже контролювали ситуацію в прифронтових населених пунктах та на деокупованих територіях, де вони завжди звертаються до криміналістики в ході фіксації воєнних злочинів ЗС РФ, а також злочинів, вчинених громадянами України.

Підсумовуючи, варто констатувати факт, що навіть в такій нестандартній ситуації як війна, доводиться на власному досвіді застосовувати певні теоретичні знання із криміналістики в ході ведення бойових дій. Також, зважаючи на те, що Україна протистоїть злочинній армії ЗС РФ, яка систематично порушує закони та звичаї війни, вчиняє воєнні злочини щодо мирного населення, криміналістика в Україні набуде нового застосування в процесі вивчення злочинів армії ЗС РФ.

Кобилянський Олег Леонідович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доктор філософії, професор кафедри
цивільного та кримінального права
Державного університету інфраструктури
та технологій

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ (ЧАСТИНА II)

Проблеми експертизи холодної зброї впродовж десятиріч були в центрі уваги науковців у галузі судової експертизи, працівників судових та правоохоронних органів. Незважаючи на значний крок у розвитку експертизи холодної зброї, пов'язаний з прийняттям методики дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів (далі – Методика), практика її використання показала, що окремі її положення мають суттєві недоліки.

Ці тези є продовженням критичного осмислення деяких положень Методики.

Першим проблемним аспектом, на який хотілося звернути увагу є віднесення «палок гумових» до холодної зброї. В Методиці наявні протиріччя у віднесенні палки гумової з додатковим боковим державом («Тонфа») до холодної зброї. Так, у п. 2 Додатку №12 Методики зазначається, що палки

гумові призначені для активної самооборони співробітників правоохоронних органів під час масових порушень громадського порядку. Вони **не призначені для нанесення тяжких та смертельних тілесних ушкоджень**. Отже, виходячи зі сказаного вище, можна зробити висновок, що палки гумові не відносяться до холодної зброї. А, оскільки, відповідно до п. 3 Додатку №12 Методики «Тонфа» є різновидом палок гумових – вона так само не відноситься до холодної зброї. Згідно з ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», гумові та пластикові кийки відносяться до **спеціальних засобів**, які поліцейські можуть використовувати для виконання своїх повноважень. В ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень.

Але, відповідно до п. 1.3.3.7. Додатку №14 Методики, **Тонфа** – контактна неклінкова **холодна зброя** ударно-дробильної дії у вигляді прямого стрижня, виготовленого з твердого матеріалу, який має поперечне руків'я.

Як один і той самий предмет в Методиці може визнаватися холодною зброєю і бути спеціальним засобом, що не є холодною зброєю?

Не менш суперечливим в Методиці залишається питання віднесення спортивних знарядь до холодної зброї. Так, у п. 1.5.1. зазначається, що **знаряддя спортивне** – предмет, який не є холодною зброєю, призначений для проведення спортивних змагань та тренувань, параметри і характеристики якого зафіксовані в Правилах змагань. Підтвердженням цього твердження є спортивні біти для гри у бейсбол, лапту та городошні біти. Всі вони призначені для проведення спортивних ігор та тренувань (див. Додаток №11 Методики). Тобто, їх призначення відрізняється від основного призначення холодної зброї – нанесення тяжких та смертельних тілесних ушкоджень. Спростуванням цього твердження є арбалети та луки спортивні. В Методиці арбалети об'єднані в групу: бойові, спортивні та мисливські, а луки – спортивні та мисливські. Проте призначення бойових та мисливських луків і арбалетів відмінне від спортивних. Автори методики об'єднали їх в групи на підставі того, що вони призначені для ураження цілі на значній (20 м і більше) відстані. Втім, залишається незрозумілим яка ціль уражається при проведенні тренувань та змагань. Невже при проведенні цих заходів можна завдати мішеням тяжких та смертельних тілесних ушкоджень?

Ще одним незрозумілим залишається питання віднесення авторами Методики спортивних арбалетів до таких, що є холодною зброєю (див. п. 3 Додатку № 8 Методики) та таких, що не відносяться до холодної зброї (див. п. 3 Додатку № 9 Методики). У п. 1.1. Додатку №8 Методики зазначається, що арбалети спортивні можуть уражати ціль на значній (20 м і більше) відстані, а у п. 1 Додатку №8 Методики – арбалети спортивні, що не можуть уражати ціль на

значній відстані. Також, на нашу думку, суб'єктивним є визначення поняття «значна відстань». Велика кількість проведених випробувань констатують той факт, що використовуючи луки та арбалети для відпочинку та розваг, можна завдавати тяжких тілесних ушкоджень на відстані, що до 5 разів перевищує ту, що зазначена в Методиці (20 м).

Викладене вище та у попередніх тезах і статтях свідчить про те, що в діючій Методиці наявні неточності та протиріччя, які свідчать про необхідність наукових досліджень у зазначеній галузі знань з подальшим удосконаленням Методики.

Література:

1. Кобилянський О.Л., Малікова А.О. Проблемні аспекти експертизи холодної зброї. *Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень*: Матеріали круглого столу (21 листопада 2013 року). Київ: ННПФЕКП НАВС, 2013. 412 с. (С. 134-139).
2. Кобилянський О.Л., Малікова А.О. Проблемні аспекти експертизи холодної зброї (частина 2). *Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень*: Матеріали круглого столу (21 листопада 2013 року). Київ: ННПФЕКП НАВС, 2013. 412 с. (С. 118-125).
3. Кобилянський О.Л., Кофанов А.В., Приходько Ю.П. Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї: Методичні рекомендації. Київ: УкрДГРІ, 2014. 140 с. (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).
4. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Криміналістичне дослідження холодної зброї: Конспект лекцій. Київ: УкрДГРІ, 2013. 228 с. (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).
5. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Методологічні та методичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). Методичні рекомендації. Київ: УкрДГРІ, 2013. 40 с. (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).
6. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Теоретичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). Методичні рекомендації. Київ: УкрДГРІ, 2013. 46 с. (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).
7. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Практичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). Методичні рекомендації. Київ: УкрДГРІ, 2013. 37 с. (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).

Муляр Галина Володимирівна

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя Державного
університету інфраструктури та технологій

Бабич Володимир Анатолійович

кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Військова агресія російської федерації та запровадження правового режиму воєнного стану в Україні суттєво позначилися на динаміці злочинності в нашій країні, як наслідок на перший план вийшли нові категорії кримінальних правопорушень, зокрема колабораційна діяльність.

Мета даного дослідження: проаналізувати особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» колабораційною діяльністю є усвідомлене співробітництво громадян з окупаційною адміністрацією, яке націлене проти української державності, шляхом різної взаємодії: передача матеріальних ресурсів, пропаганда, заперечення збройної агресії проти України, добровільне зайняття посад у незаконних органах влади [1].

15 березня 2022 року набрав чинності Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність».

Закон передбачає доповнення Кримінального кодексу України (далі – КК України) новою статтею 111-1 - колабораційна діяльність. Відповідно до неї, колаборантами називатимуть тих громадян України, які: публічно заперечують збройну агресію проти України; підтримують рішення або дії держави-агресора, збройних формувань або окупаційної адміністрації держави-агресора; співпрацюють з державою-агресором, збройними формуваннями тощо; не визнають поширення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями (ч. 1) [2].

Відповідно до ст. 111-1 до дій, які мають ознаки колабораційної діяльності слід віднести: добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 2); здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3); передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або

провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора (ч. 4); добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5); організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах (ч. 6); добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України (ч. 7); дії, які перераховані вище, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків (ч. 8) [2].

Одним із найважливіших завдань криміналістики є розроблення та застосування техніко-, тактико- та методико-криміналістичних засобів прийомів і рекомендацій, що дозволяють збирати, досліджувати та використовувати доказову інформацію. Відомо, що докази та доказування – основа будь-якого процесу, і від того, наскільки якісно та повно під час досудового розслідування буде зібрана доказова база, залежить ефективність розгляду кримінального провадження в суді і швидкість досягнення мети правосуддя [3, с].

Погоджуємося з висновком О. Кузьменко, що до основних елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності, слід віднести: 1) спосіб; 2) місце; 3) час вчинення злочину; 4) засоби злочинного посягання та особу злочинця [4, с. 339].

На нашу думку, до зазначеного вище переліку необхідно додати обстановку вчинення кримінального правопорушення.

Особа злочинця законодавцем визначена відповідно до форм вчинення колабораційної діяльності, а саме: 1) громадянин України (ч. 1-3, 5, 7 та 8 ст. 1111 КК України); 2) іноземець чи особа без громадянства (ч. 4, 6 та 8 ст. 1111 КК України); 3) юридична особа (вчинення будь-якої з зазначених протизаконних дій від імені юридичної особи її уповноваженою особою).

Способи вчинення колабораційної діяльності перелічені у статті 111-1 КК України і є вичерпними.

До засобів злочинного посягання можна віднести засоби масової інформації, мережу Інтернет та мобільні комунікації (групи в Telegram, Viber тощо).

Місцем вчинення даного кримінального правопорушення, на нашу думку, може бути не тільки територія України, а й тимчасово окуповані території.

Час вчинення зазначеного кримінального правопорушення буде співпадати з дією правового режиму воєнного стану в Україні.

Висновки. Під час дослідження криміналістичної характеристики колабораційної діяльності потрібні саме криміналістично значущі елементи.

До основних елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності, можемо віднести: спосіб; обстановка; місце; час вчинення злочину; засоби злочинного посягання та особу злочинця.

Обстановка вчинення колабораційної діяльності тісно пов'язана з часом, місцем та способом вчинення вказаного кримінального правопорушення. Саме тому, докладніше ці зв'язки варто розглядати щодо кожного способу окремо у поєднанні з переліченими елементами, оскільки характер цих зв'язків залежить, насамперед, від особливостей етапу, стосовно якого вони розглядаються.

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII : станом на 6 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 11.05.2023).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 11.05.2023).

3. Шепітько В. Ю. Цільове призначення криміналістичних знань і прагнення до європейських стандартів у протидії злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. Вип. 17. С. 5–12.

4. Кузьменко О. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 336–339.

СЕКЦІЯ 4.

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВОВІДНОСИН»

Абу Аль-Нуджум Аль-Махамід Аліна Фірасівна,
здобувач вищої освіти 4 року навчання
Національного університету «Одеська морська
академія», м. Одеса, Україна.

Науковий керівник -

Краснікова Олександра Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського права
Національного університету «Одеська морська
академія», м. Одеса, Україна.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКОТЕРМС-2020 У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

Наявність істотних відмінностей у змісті і трактуванні цивільних договорів, а також торгових звичаях, що існують у правових системах різних країн довгий час була однією з основних проблем регулювання міжнародної торгівлі. Для вирішення цієї проблеми Міжнародною торговою палатою (англ. International Chamber of Commerce, ICC) у 1936 році були розроблені Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів – «Інкотермс» (англ. International commercial terms).

Правила визначають, перш за все, обов'язки, вартість і ризики, що виникають при доставці товару від продавців до покупців, обов'язки сторін з постачання і прийняття товару [1, с. 210]. Однак, Інкотермс не стосуються питань передачі права власності на товар; звільнення від зобов'язань та звільнення від відповідальності у разі несподіваних чи непередбачуваних подій; наслідків різних порушень договору.

Затвердження оновлених редакцій правил відображає динамічний характер розвитку світової торгівлі та наявності попиту на актуалізацію положень, що її регулюють. Так, 1 січня 2020 року набула чинності нова і актуальна сьогодні версія «Інкотермс-2020». Нині виокремлено 11 термінів, які поділені на два класи за видом транспорту, що використовується. Перший клас включає сім термінів, які можуть застосовуватися незалежно від обраного виду транспорту та його кількості: EXW (Ex Works; Франко-завод), FCA (Free Carrier; Франко-перевізник), CPT (Carriage paid to; Перевезення оплачене до), CIP (Carriage and Insurance Paid to; Перевезення і страхування оплачені до), DPU (Delivered at Place Unloaded; Поставка в місці з розвантаженням), DAP (Delivered at Place; Поставка в місці) і DDP (Delivered Duty Paid; Поставка з оплатою мита). Другий клас включає чотири терміни, в яких пунктом поставки і місцем, до якого здійснюється перевезення товару, є порти, тому він має назву «Для морського і внутрішнього водного транспорту»: FAS (Free Alongside Ship; Франко вздовж

борті судна), FOB (Free on Board; Франко-борт), CFR (Cost and Freight; Вартість і фрахт) і CIF (Cost Insurance and Freight; Вартість, страхування і фрахт) [2].

На перший погляд, у Інкотермс-2020 не внесено істотних змін, як у виданні 2010 року. Здебільшого, нове видання зосереджене на тому, як можна покращити презентабельність термінів Інкотермс в посібнику (англ. Guide book) та допомогти сторонам договору купівлі-продажу більш ефективно використовувати їх у своїй практиці. Щоб досягнути цієї мети, оновлені правила очищені від надмірного використання юридичних термінів, розділено на підрозділи і окремі пункти, додано більше візуальних матеріалів, ілюстрацій, змінено подання та дизайн [3]. Окрім цього, можна виділити ряд змін та оновлень в Інкотермс-2020, а саме:

1) термін DAT (Доставлено до Терміналу) змінено на DPU (Доставлено до місця розвантаження). Як показала практика, використання терміну «термінал» часто викликало плутанину, тому було вирішено змінити термін на DPU, щоб загалом охопити «будь-яке місце, незалежно від того, накрите воно чи ні» [4].

2) Відтепер умови щодо страхового покриття відрізняються у термінах CIF та CIP, відповідно до яких продавець повинен оплатити страхування для покупця. Так, CIP вимагає страхування, яке відповідає пункту А (максимальний рівень страхового покриття), тоді як CIF вимагає страхування відповідно до пункту С (мінімальний рівень страхового покриття) [3].

3) Додано перелік витрат (англ. Listing of cost), які тепер перелічені в розділі «Розподіл витрат» для кожного правила, щоб уникнути непорозумінь [4]. Відзначимо, що витрати були великою проблемою у минулих редакціях, адже перевізники часто змінювали структуру ціноутворення через додаткові витрати.

4) Посилено вимоги щодо безпеки вантажів, акцентована увага на питаннях, пов'язаних з безпекою, які є актуальними від початку цього століття. Нові правила Інкотермс, незалежно від умов поставки, накладають на продавця обов'язок, де це можливо, дотримуватись вимог безпеки, пов'язаних з транспортом та (або) надати покупцеві будь-які документи або інформацію, що стосується вимог безпеки, пов'язаних з транспортом, необхідну для організації перевезення. Крім того, відповідно до нових правил обов'язково повинна здійснюватися перевірка контейнерів.

5) дозволяється використання власних транспортних засобів покупцем у відповідності до умов FCA та продавцем у відповідності до умов групи D, на відміну від минулих редакцій [4].

6) змінено термін FCA щодо розпорядчих документів. Різниця між FCA та FOB для продавця полягає у значних витратах та ризику. Правилами Інкотермс-2010 експортерам товарів у контейнерах пропонувалося використовувати FCA, але більшість використовували термін FOB, ризикуючи через те, що за стандартним акредитивом потрібно надати бортовий коносамент, який не видається на умовах FCA. У додатковому положенні FCA тепер зазначено, що якщо сторони домовились про це, покупець повинен доручити перевізнику видати продавцю транспортний документ про те, що товари завантажені [3].

Очікується, що Інкотермс-2020 досягне задуманих цілей, оскільки ця редакція стосується різних категорій помилок, які викликали труднощі на практиці. Ефективність цих правил на сьогодні є беззаперечною, оскільки позбавляє бізнес від необхідності кожного разу вигадувати та вираховувати формули поставки, переходу ризиків та понесених витрат щодо кожного окремого договору й занурюватися у юридичні нюанси торгових операцій.

В Україні особливістю зовнішньоекономічних договорів (контрактів) вважається застосування міжнародних термінів з урахуванням Інкотермс, але досі найбільш популярними у використанні залишаються правила у редакції 2010 р. Як зазначає О.В. Краснікова, існують проблеми щодо впорядкованості законодавства до застосування цих правил у нашій державі. Так, зовнішньоекономічні договори повинні були відповідати вимогам Наказу Мінекономіки та євроінтеграції від 09.09.2001 року № 201 «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)», згідно з яким використання Інкотермс було обов'язковим, що суперечило, у першу чергу, самій суті правил, які є диспозитивними і застосовуються лише в разі погодженої волі сторін [5, с. 238]. З 2020 року цей документ втратив чинність, відмінивши положення про обов'язковість термінів. Тому, з одного боку, можна казати про розвиток у нашій державі правового регулювання міжнародної торгівлі, а з іншого боку, що досі наявні певні прогалини у цій сфері, зокрема, іншого документу, який би встановлював вимоги до ЗЕД-договорів, поки що не прийнято. Таким чином, вважаємо за доцільне внесення змін до вітчизняного законодавства для максимального поширення нововведень актуальної редакції Інкотермс-2020, що у свою чергу буде вагомим поштовхом до підвищення рівня торгівлі у країні.

Варто зазначити, що попри всі зручності, які надають правила Інкотермс, на практиці виникають проблеми, і здебільшого, це пов'язано з тим, що комерційна практика в різних державах відрізняється, що призводить до відмінного розуміння щодо застосування правил. Відзначається ризик виникнення проблем при використанні морських термінів, що стосуються морського або внутрішнього водного транспорту через неясність, яка може виникнути при вирішенні питання, на кому з контрагентів лежить обов'язок прийому судна в порту відвантаження, що може включати оплату послуг агента, оренди причалу, оплату зборів тощо, тому необхідно внести відповідні уточнення до термінів [4]. Існує також проблема щодо правильного вибору умов поставки, адже бувають ситуації, коли сторони нехтують деякими важливими положеннями угоди і потім через чисельні порушення змушені відшкодовувати витрати за порушення умов договору, так само як і оплачувати додаткове перевезення товару, якщо його було доставлено за межі обумовленого місця.

Таким чином, перед Редакційною групою ICC (створена спеціально для роботи з Інкотермс, до неї входять авторитетні фахівці із зовнішньої торгівлі з різних країн) стоїть чимало завдань, адже слід конкретизувати низку положень, приділити ще більше уваги певним нюансам, таким як страхування товару та його охорона під час транспортування тощо. Аналіз міжнародної торгової практики вказує на те, що наразі майже жоден контракт не обходиться без

посилання на правила Інкотермс, а останні зміни здаються багатообіцяючими і, щонайменше, вони мають спростити взаємодію між користувачами Інкотермс. На даний час можна очікувати технологічні поправки, пов'язані з цифровою торгівлею та використанням електронних документів.

Література:

1. Аляб'єва Н.В. Використання правил Інкотермс при укладенні договору поставки. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2011. Т. 7. № 4. С. 209-215.
2. Терміни Інкотермс. URL : <https://www.incoterms.zed.ua/incoterms-2020/terminy-incoterms-2020> (дата звернення: 05.05.2023).
3. Llamazares O. Incoterms 2020 : Main Changes. Global Negotiator Blog. URL : http://www.globalnegotiator.com/blog_en/incoterms-2020-main-changes/ (дата звернення: 05.05.2023).
4. Бабан Т.О. Правила Інкотермс 2020 : зміни у зовнішньоекономічних контрактах. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/23615/1/Upravlinnia%20rozvytkom%20sotsialnoekonomichnykh%20system_8.10.2020-17.pdf (дата звернення: 05.05.2023).
5. Краснікова О.В. Самкова М.С. Вплив Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів (правила Інкотермс) на сучасну практику перевезення вантажів. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 5 (20), 2017. С.236-240.

Батуріна Ю. І.

здобувач вищої освіти 3 року навчання
освітнього ступеня бакалавр, спеціальність 081
Право Національний університет “Одеська
морська академія”

Науковий керівник: Бельо Л. Ю., старший
викладач кафедри загальноправових дисциплін,
Національного університету «Одеська морська
академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ РЕЄСТРАЦІЇ НОВОНАРОДЖЕНИХ ДІТЕЙ ЗА КОРДОНОМ

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації багато українців були вимушені залишити Батьківщину. За даними ООН з моменту повномасштабного вторгнення з України виїхало понад 8,13 млн осіб, переважно жінок з дітьми [1]. Чимало осіб вимушено виїхали з країни, зокрема і вагітні жінки, які народили чи народять найближчим часом в країні перебування, тому питання реєстрації народження дітей постає одним з актуальних на даний час.

Свідоцтво про народження – це єдиний із багатьох документів людини, який не лише встановлює факт реєстрації народження дитини, а й засвідчує родинний зв'язок з батьками. Це, зокрема, втілює одне з основних природних прав кожної людини – право на продовження роду [2, с. 107]. Отож, реалізація

цього права відбувається через материнство, батьківство, які в доктрині сімейного права визначаються як факт походження дитини від певної жінки чи певного чоловіка, юридично посвідчений записом у державних органах реєстрації актів цивільного стану про народження [3, с. 13]. Досліджуючи дане питання, Мініна Н. М. взагалі стверджує, що право на реєстрацію народження – це право не тільки дитини, але й усього людства. Саме тому законодавець прагнув врегулювати якнайширше коло випадків визначення походження дитини, що спрямовано перш за все на правовий захист дитини як повноправного члена суспільства та утвердження унікальності та неповторності кожної людини та сімейної спільноти [4, с. 10, 13]. Необхідність офіційної реєстрації походження дитини, полягає у виникненні особливого виду сімейних відносин – батьківські правовідносини, а у батьків – права та обов'язки щодо дитини.

Відповідно до сімейного законодавства України реєстрація народження дитини є обов'язком батьків. Так, у ст. 144 Сімейного Кодексу України встановлено, що батьки зобов'язані невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини, зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану [5]. Зокрема, несвоєчасна без поважних причин реєстрація батьками народження дитини в державних органах реєстрації актів цивільного стану є правопорушенням, відповідальність за яке передбачена адміністративним законодавством.

Реєстрація народження дитини за кордоном, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» державну реєстрацію актів цивільного стану громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за кордоном, проводять дипломатичні представництва та консульські установи України [6]. Українські мігранти повинні подати інформацію та відповідні документи про новонароджених безпосередньо до українських дипломатичних та консульських установ. Дипломатичні та консульські установи, в свою чергу, керуються спеціальним нормативним документом – Інструкцією про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України [7]. Згідно з її положеннями реєстрація народження дитини за кордоном провадиться консулом з одночасним визначенням походження дитини, присвоєнням прізвища, ім'я та по-батькові. Відповідні дії провадяться за місцем народження або за місцем проживання батьків дитини або одного з них за їх письмовою заявою. А в деяких випадках, наприклад, в разі хвороби, смерті батьків – може відбуватися за заявою родичів, інших осіб, уповноваженого представника закладу охорони здоров'я, в якому перебувала мати під час народження дитини [7].

Заява про реєстрацію народження дитини батьки повинні подати невідкладно, однак не пізніше одного місяця з дня народження дитини, а при народженні мертвої дитини – не пізніше трьох днів [7]. Серед документів, які повинні бути представлені для реєстрації народження дитини, необхідно подавати наступні:

1. Документ медичного закладу про народження дитини. У випадках, коли дитина була народжена за межами медичного закладу необхідно подати довідку лікаря, який надавав допомогу під час пологів. А коли дитина була народжена без медичної допомоги, факт народження повинен бути підтверджений підписом двох свідків присутніх при пологах із зазначенням необхідної інформації [7].

2. Документи, що посвідчують особи батьків або одного із батьків. Іноді трапляються випадки, коли один з батьків з поважних причин не може пред'явити документ, який посвідчує його особу. Тому, відомості про другого з батьків у даному випадку зазначаються на підставі свідоцтва про шлюб [7]. При цьому, дані про громадянство та національність в актовому записі про народження та свідоцтві не заповнюються.

3. Документ, який є підставою внесення відомостей про батька. До таких документів зокрема належать свідоцтво про шлюб, заява матері, заява батька про визнання батьківства, спільна заява батьків, якщо вони не перебувають у шлюбі [7].

За результатами реєстрації цього акту видається свідоцтво про народження. Свідоцтво про народження зазвичай отримується заявниками в день звернення, за умови наявності всіх необхідних документів [7]. Якщо батьки мають спільне прізвище, то це прізвище присвоюється й дитині. Також допускається присвоєння дитині прізвища одного з батьків чи поєднання подвійного прізвища. Присвоєння дитині будь-якого іншого прізвища не допускається. Як правило, по батькові дитині присвоюється за іменем батька. Якщо батько має подвійне ім'я, то по батькові дитині присвоюється за одним з них на вибір батьків. На прохання батьків по батькові може також утворюватися згідно з національними традиціями або не присвоюватися взагалі. У разі реєстрації народження дитини у громадян, у національній традиції яких немає звичаю зазначати по батькові, в актовому записі та свідоцтві про народження дитини мають записати лише її прізвище та ім'я.

Процеси діджиталізації, незважаючи на воєнний стан, значно вплинули на процедури реєстрації народження дітей. Наразі, завдяки веб-порталу «Дія» існує послуга «єМалятко» – комплексна послуга, яка надає можливість швидко та доступно подати заяву про народження дитини [8]. При цьому, одночасно з поданням заяви користувачі можуть отримати до десяти послуг від різних органів влади: можна звернутися щодо надання фінансової допомоги при народженні, оформити для дитини номер платника податків та ін.

Важливими є особливості, що накладає воєнний стан на реєстрацію народження дитини за кордоном. Відповідні зміни були внесені 26 лютого 2022 року Міністерством юстиції України до Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні від 18 жовтня 2000 року [9]. Так, за тимчасової відсутності доступу до Державного реєстру актів цивільного стану громадян заява про державну реєстрацію акту цивільного стану подається, а актовий запис цивільного стану складається в паперовій формі без використання програмних засобів ведення цього реєстру з подальшим обов'язковим

внесенням відомостей цього актованого запису до Державного реєстру актів цивільного стану громадян протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу [9]. Отже, відсутність під час дії воєнного стану у консульській установі доступу до Державного реєстру актів цивільного стану не є підставою для відмови у реєстрації народження дитини.

З викладеного, можна зробити наступний висновок. Нажаль, з початком російської збройної агресії велика кількість людей була вимушена переміщатися або зовсім залишити країну. В сім'ях наших громадян продовжують народжуватися діти. І дуже важливо, що держава, незважаючи на усі обставини, адаптується, швидко реагує та продовжує піклуватися про своїх громадян, зокрема шляхом надання можливостей до оформлення реєстрації дітей онлайн (наразі така модель спілкування між державою та громадянином фокусує увагу саме на людині, її безпеку та комфорт) або безпосередньо у органах реєстрації актів цивільного стану, консульських та дипломатичних установах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новини ООН. URL: <https://news.un.org/ru/story/2023/01/1436547> (дата звернення: 16.03.2023).
2. Вовк В. З. Визначення походження дитини, народженої дружиною в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Форум права. 2020. № 1. С. 13–20.
3. Горбунова О. Реєстрація народження дитини в умовах воєнного стану. 2022 р. С. 107-110. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/21935/1/Конф_цивіл%20право_РЕД_%20ВЕРСТКА%202022_p108-111.pdf (дата звернення: 17.03.2023).
4. Мініна Н.М. Реєстрація народження дитини в Україні: особливості державного регулювання. Автореферат кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр). Миколаїв. 2021. 14 с.
5. Сімейний Кодекс України: Кодекс України від 10.01.2001 №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 16.03.2023).
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01 липня 2010 року № 2398-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#n28> (дата звернення: 17.03.2023).
7. Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України: Наказ Міністерства юстиції України від 23 травня 2001 року № 32/5/101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0473-01#o16> (дата звернення: 19.03.2023).
8. Офіційний веб-портал «Дія». URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 19.03.2023).
9. Про внесення змін до Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 26 лютого 2022

Братченко Анастасія Юріївна,
Студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій, Київ

Науковий керівник:

Клюєва Євгенія Миколаївна
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри Господарського та
транспортного права
Державного університету інфраструктури та
технологій

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В МІЖНАРОДНИХ АКТАХ

В зв'язку з останніми подіями слід констатувати, що світ постійно спостерігає за збройними конфліктами, відкритими озброєними зіткненнями між державами або окремими ворогуючими сторонами в межах однієї держави із застосуванням військової сили. Не завжди ці збройні конфлікти офіційно визнаються війною, оскільки сторона, яка починає збройну агресію, не дотримується встановленої актами міжнародного права юридичну, дипломатичну процедуру щодо офіційного повідомлення іншій стороні збройного конфлікту про припинення між ними миру та перехід у стан війни.

Особливою категорією осіб, що потребують захисту в умовах збройного конфлікту є діти (людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше). Міжнародною спільнотою було розроблено низку актів, що встановлюють стандарти захисту дітей під час збройного конфлікту.

До таких актів відносяться наступні:

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р., якою встановлено, що держави-учасниці вживають заходів: для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону; з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства; щоб забезпечити дитині, яка бажає одержати статус біженця або яка вважається біженцем, відповідно до застосовуваних міжнародним або внутрішнім правом і процедурами, як тій, що супроводжується, так і тій, що не супроводжується її батьками або будь-якою іншою особою, належний захист і гуманітарну допомогу в користуванні застосовуваними правами, викладеними в міжнародних документах з прав людини або гуманітарних документах, учасницями яких є зазначені держави; щодо відвернення викрадень дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанди в будь-яких цілях і в будь-якій формі; щодо захисту дитину від усіх форм експлуатації,

що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини; щоб жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поводження чи покарання; щоб жодна дитина не була позбавлена волі незаконним або свавільним чином; щодо гуманного ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її вік [1].

2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 р. (ратифікований Україною 23.06.2004 р.), який регламентує, що держави-учасниці вживають всіх можливих заходів: для забезпечення того, щоб військовослужбовці їхніх збройних сил, які не досягли 18-річного віку, не брали прямої участі у військових діях; щоб особи, які не досягли 18-річного віку, не підлягали обов'язковому призову до їхніх збройних сил.

Держави-учасниці, які допускають добровільний призов до їхніх національних збройних сил осіб, які не досягли 18-річного віку, надають гарантії, які як мінімум забезпечують, щоб: 1) такий призов мав в дійсності добровільний характер; 2) такий призов проводився з усвідомленої згоди батьків або законних опікунів цієї особи; 3) такі особи були повною мірою поінформовані про обов'язки, пов'язані з несенням такої військової служби; 4) такі особи подавали достовірні свідчення свого віку до їх прийняття на національну військову службу [2].

3. Декларація про захист прав жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів від 14.12.1974 р., якою встановлено, що напади на цивільне населення та бомбардування його, які заподіюють незліченні страждання, особливо жінкам і дітям, які становлять найбільш вразливу частину населення, забороняються, і такі дії підлягають засудженню. Усі форми репресій та жорстокого, нелюдського поводження з жінками та дітьми, включаючи ув'язнення, тортури, розстріли, масові арешти, колективні покарання, руйнування житла та насильницьке вигнання з місць проживання, що воюють в ході військових операцій або на окупованих територіях, вважаються злочинними [3]. Жінки та діти, що належать до цивільного населення та опинилися в умовах надзвичайних обставин та озброєних конфліктів або ті, що проживають на окупованих територіях, не повинні залишатися без крову, їжі, медичної допомоги або інших невід'ємних прав відповідно до положень Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. [4] та інших актів міжнародного права.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ратифікований Україною 12.11.1973 р.) визнає право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя та на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я [5].

5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 12.09.1949 р., що регламентує наступні положення. У мирний час Високі Договірні

Сторони, а після початку бойових дій і сторони конфлікту можуть створювати на своїй території, а в разі необхідності й на окупованих територіях санітарні та безпечні зони та місцевості, організовані в такий спосіб, який дає змогу оберігати від наслідків війни поранених, хворих та осіб похилого віку, дітей до п'ятнадцяти років, вагітних жінок та матерів з дітьми до семи років. Сторони конфлікту намагаються укласти місцеві угоди про евакуацію з обложених або оточених зон поранених, хворих, інвалідів, осіб похилого віку, дітей і породілей та про пропуск служителів культу всіх віросповідань, медичного персоналу та санітарного майна на їхньому шляху до таких зон. Сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями. Сторони конфлікту сприятимуть прийманню цих дітей нейтральною країною на час конфлікту за згодою держави-покровительки, якщо така є, та коли гарантується додержання принципів, викладених в абзаці першому. Крім того, вони намагатимуться вжити необхідних заходів для того, щоб особу усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше [6].

6. Римський статут Міжнародного кримінального суду (підписаний від імені України 20.01.2000 р.) містить положення щодо кваліфікації певних дій щодо дітей як військових злочинів: призов та зарахування до військової служби дітей у віці до 15 років (малолітніх); використанням їх у військових діях у межах як міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів; умисні напади на лікарні та школи [7]. Насильницька передача дітей до групи, яка буде піддана умисному знищенню, кваліфікується, як геноцид [8].

Підсумовуючи, можна говорити, що на сьогодні діти, що народжуються та зростають в умовах збройних конфліктів, мають особливий захист, що передбачений нормами актів міжнародного права.

Список використаних джерел.

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text
3. Декларація про захист прав жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів від 14 грудня 1974 року. URL: <https://cutt.ly/wVe6VhH>
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

7. Римській статут Міжнародного кримінального суду. URL:<https://cutt.ly/SVreIkU>

8. Звіт дослідження прав дітей, що постраждали від збройного конфлікту. URL:<https://cutt.ly/AVe1T9G>

Васильєва Олена Миколаївна,
здобувач вищої освіти 4 курсу,
Національний університет «Одеська
морська академія», м. Одеса, Україна.

Науковий керівник:

Краснікова Олександра Валеріївна, к.ю.н.,
доцент, доцент кафедри морського права
Національний університет «Одеська
морська академія», м. Одеса, Україна.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ТВАРИН МОРСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ

У діяльності з перевезення тварин морський транспорт закономірно займає одне з провідних місць. Його перевагами є відносно низька вартість перевезення та велика вантажопідйомність, що дає змогу перевозити значні обсяги вантажу на далекі відстані. Проте постає питання чи дійсно цей спосіб є гуманним по відношенню до живих істот.

Регламент Ради ЄС № 1/2005 від 22.12.2004 «Про захист тварин під час транспорту та пов'язаних з ним операцій та внесення змін до Директив 64/432/ЄЕС та 93/119/ЄС та Регламенту ЄС № 1255/97» (далі – Регламент № 1/2005) встановлює загальні вимоги до навантаження, розвантаження та транспортування тварин, ветеринарні та санітарні заходи, вимоги до конструкції та обладнання суден, порядок отримання дозволу для перевезення, стандарти забезпечення водою та кормом та розрахунок мінімального простору для кожного окремого виду тварин та ін. [1] Відповідні норми знайшли своє відображення у національних актах українського законодавства, таких як: Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», Постанова КМУ «Про затвердження Правил транспортування тварин», Наказ Мінтранс України «Правила перевезення тварин, птиці та інших вантажів, які підлягають державному ветеринарно-санітарному контролю» та інші.

Проте на практиці було виявлено низку проблем, що супроводжують транспортування тварин на морському транспорті, а саме:

- перевезення тварин на неякісних суднах. Більше половини використовуваних суден належать до категорії високого або дуже високого ризику небезпеки на морі. Внутрішнє обладнання скотовозів не пристосоване для утримання живих тварин, що часто призводить до їх травми.

- Порушення температурних обмежень, через що в спеку сотні тварин гинуть на погано вентильованих суднах. Рівень аміаку може бути настільки

високий, що спричиняє подразнення очей, а іноді й сліпоту. Як приклад, влітку 2019 р. 70 тис. овець протягом кількох тижнів перебували на борту 37-річного судна Al Messilah в Перській затоці, піддаючись впливу спеки на палубі. Сотні овець загинули [6].

- Відсутність обмежень за часом транспортування. Перевезення морем може тривати кілька днів або тижнів, що може призвести до загибелі тварини.

- Хитавиця суден, що призводить до морської хвороби тварин.

- Відмова країни призначення або транзиту допустити судно в порт може призвести до перебування у відкритому морі впродовж кількох місяців без достатнього забезпечення провізією. Яскравим прикладом слугує рейс судна «Elbeik», який розпочався у грудні 2020 р. і тривав до березня 2021 р. Турецька влада відмовила у заході до своїх портів через можливий спалах блютанга (інфекційне трансмісивне вірусне захворювання жуйних тварин). Скотовоз повернувся до Іспанії лише через 4 місяці. Приблизно 200 корів загинули під час транспортування і були викинуті за борт. Міністерство сільського господарства Іспанії зазначило, що худоба непридатна для подальшого перевезення на судні і не може бути повторно імпортована в країни ЄС, тому було прийнято рішення забити 1,6 тис. тварин, які вижили [5].

- Переповнення суден з відсутністю ветеринарів. Це унеможливорює лікування хворих тварин або евтаназію, тому туші часто викидаються за борт.

- Після прибуття в порт призначення тварин перевантажують на вантажівки, які, як правило, не відповідають нормам, встановленим у законодавстві держави порту.

- Відсутність відповідальності та прозорості. Ніхто не несе відповідальності за здоров'я тварин на борту судна доти, доки вони не досягнуть пункту призначення. Не існує регулярного звітування про стан здоров'я або смертність тварин під час морських перевезень або після прибуття до третіх країн.

- Жорстоке поводження з тваринами в портах. Часто пандуси для навантаження та розвантаження на суднах занадто круті, що призводить до травм тварин. Іноді тварини падають у воду і їх витягують за мотузки. Хворих тварин піднімають із судна за допомогою крана, підвішуючи за одну ногу. Розслідування, проведені в портах ЄС і третіх країн, засвідчили, що жорстоке поводження з тваринами – звичне явище: тварин часто б'ють, їм закручують хвости, б'ють струмом упродовж тривалого часу по морді або інших чутливих місцях. Здебільшого це відбувається, коли тварина поранена і не може ходити [7].

Звичайно, такі, без перебільшення, злочини не пройшли повз зоозахисників. Беручи до уваги запит, поданий більшістю депутатів нідерландської «Партії для Тварин» Європейський Парламент 19 червня 2020 р. ухвалив рішення про створення слідчої комісії для розслідування передбачуваних порушень і зловживань у застосуванні законодавства Союзу щодо захисту тварин під час транспортування в межах і за межами Союзу [2].

Комісія відвідала місця вивезення тварин, де було виявлено систематичні порушення: нестача їжі та води, екстремальні температури, переповнені

вантажні приміщення і грубе поводження під час навантаження і розвантаження. Транспортуванню піддаються хворі, поранені та вагітні тварини.

Судна, які перевозять живих тварин, як правило, не були побудовані для перевезення худоби, дуже старі, часто не переобладнані належним чином, а тому не відповідають поведінковим і видовим потребам тварин і становлять ризик як для людей, так і тварин. Процедури інспекції та сертифікації суден не гармонізовані і не мають обов'язкових критеріїв в деяких державах, а результати цих процедур не передаються між державами і, як наслідок, судно, яке було відхилено в одній державі, схвалюється в іншій. Існуючі системи затвердження скотовозів є недостатніми для мінімізації ризиків, головним чином тому, що більшість компетентних органів, які проводять інспекції не користуються послугами ветеринара, морського технічного спеціаліста та морського сюрвейєра, які володіють спеціальними технічними знаннями для перевірки аварійних систем суден, систем водяних насосів і годівлі, вентиляції та дренажу, які є критично важливими для благополуччя тварин [3]. Слід відмітити, що цей перелік є далеко не вичерпним.

Отже, можна запропонувати можливі шляхи для максимального забезпечення благополуччя тварин під час морських перевезень:

- розробка глобального стандарту для всіх скотовозів під європейськими прапорами та прапорами білих списків;
- схвалення суден групою кваліфікованих експертів;
- використання спеціально побудованих або переобладнаних суден, конструкція яких дозволяла б задовольнити всі потреби тварин;
- призупинення або відкликання свідоцтва про схвалення суден, що не відповідають вимогам;
- введення в штат команди судна ветеринара для лікування або гуманного умертвіння поранених або хворих тварин, а також для забезпечення постійного моніторингу добробуту тварин та дотримання вимог законодавства у сфері захисту тварин на кожному етапі морської подорожі;
- обов'язкове інформування про хвороби/травми та летальні випадки на судах під час транспортування до місця призначення;
- сертифікація компетентності кожного окремого члена екіпажу, який працює з тваринами, проведення тренінгів;
- підготовка ветеринарними компетентними органами в порту відправлення звіту, що містить інформацію про завантажених тварин та їхній статус, а саме характеристики тварин (кількість, вид, вік і стать завантажених тварин), стан окремих тварин (визначається як загальний фізичний, так і психологічний стан), кількість тварин, яким було відмовлено у перевезенні під час завантаження та причини відмови. Цей документ може бути перевірений після прибуття до третьої країни ветеринарним лікарем і доповнений інформацією про кількість травмованих та/або загиблих тварин;
- обов'язкова система вимірювання та звітування про температуру та вологість у всіх загонах та палубах скотовоза, де знаходяться тварини;

- обов'язковий 24-годинний відпочинок тварин у портових стайнях для надання можливості компетентним органам проводити ретельну перевірку здоров'я та благополуччя тварин, а також їхньої придатності до подорожі;

- розробка плану дій у надзвичайних ситуаціях (механічні поломки суден, затримки, погані погодні умови, аварійний забій або евтаназія тварин у портах та подальша утилізація) для компетентних органів у портах та для реімпорту тварин;

- однакове тлумачення та впровадження положення Регламенту 1/2005, адже в даний час імплементація цього Регламенту значно відрізняється в різних країнах, що призводить до недобросовісної конкуренції;

- інвестування в покращення портової інфраструктури для забезпечення добробуту тварин (навіси, стайні, правильний кут нахилу трапів, системи запобігання втечі тварин і т.п.);

- забезпечення доступності якісних даних про добробут тварин, наприклад, шляхом проведення аудитів і наукових досліджень [4].

Тому необхідно вживати всіх можливих заходів, спрямованих на забезпечення гуманності, встановлення високих стандартів та вимог до всіх етапів процедури транспортування та розвивати систему контролю за її виконанням як на національному, так і на міжнародному рівні. Проте для максимального забезпечення добробуту та благополуччя тварин вносяться пропозиції щодо транспортування лише туш та генетичного матеріалу, а замість імпорту племінних тварин розвивати власне тваринництво.

Список використаних джерел

1. Council Regulation (EC) No 1/2005 of 22 December 2004 on the protection of animals during transport and related operations and amending Directives 64/432/EEC and 93/119/EC and Regulation (EC) No 1255/97. URL : <https://www.legislation.gov.uk/eur/2005/1> (дата звернення 06.05.2023)
2. European Parliament. P9_TA (2020)0163. Setting up a committee of inquiry to investigate alleged contraventions and maladministration in the application of Union law in relation to the protection of animals during transport within and outside the Union, and defining its responsibilities, numerical strength and term of office. URL : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0163_EN.pdf (дата звернення 06.05.2023)
3. Report on the investigation of alleged contraventions and maladministration in the application of Union law in relation to the protection of animals during transport within and outside the Union. URL : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0350_EN.html#_section1 (дата звернення 06.05.2023)
4. Research for ANIT Committee Animal welfare on sea vessels and criteria for approval of livestock authorization. URL : [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690876/IPOL_STU\(2021\)690876_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690876/IPOL_STU(2021)690876_EN.pdf) (дата звернення 06.05.2023)

5. Accountability Report: The Karim Allah and Elbeik's crises - Animal welfare during sea transport. URL : https://www.eurogroupforanimals.org/files/eurogroupforanimals/2021-05/2021_06_01_joa_accountability_report.pdf (дата звернення 06.05.2023)
6. FOUR PAWS. Position paper: Transport via Road and Ship. URL : https://media.4-paws.org/c/b/b/c/cbbce910c201eb05efb34d2fbbec1f00292264ea/Positionpaper_Road_ship_EN_06-2022.pdf (дата звернення 06.05.2023)
7. FOUR PAWS. Live animal transport by sea. URL : <https://www.four-paws.org/campaigns-topics/topics/farm-animals/live-animal-transport/live-animal-transport-by-sea> (дата звернення 06.05.2023)

Допіра Анастасія Володимирівна,

здобувач вищої освіти 4 року навчання
Навчально-наукового інституту морського права
та менеджменту, Національного університету
«Одеська морська академія», м. Одеса, Україна.

Тарантаєва Олександра Олександрівна,

здобувач вищої освіти 4 року навчання
Навчально-наукового інституту морського права
та менеджменту, Національного університету
«Одеська морська академія», м. Одеса, Україна.

Науковий керівник -

Бельо Людмила Юріївна,
старший викладач кафедри загальноправових
дисциплін Національного університету «Одеська
морська академія», м. Одеса, Україна.

ІНСТИТУТ КОМЕРЦІЙНОГО (ТОРГОВОГО) ПРЕДСТАВНИЦТВА В КОНТИНЕНТАЛЬНІЙ І АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У XXI столітті розвиток світової економіки характеризується активізацією процесів глобалізації в усіх сферах економіки, шляхом транскордонного руху фінансових ресурсів, використання новітніх технологій, встановлення якісно нових економічних зв'язків. Вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності комерційним представником є ефективним способом набуття, зміни або припинення прав та обов'язків для учасників торгівельно-економічних відносин. Для ефективного використання моделі комерційного представництва важливо дослідити правове регулювання правовідносин, які виникають в окремих сферах підприємницької діяльності у континентальній та англо-американській системах права.

Зазначимо, що представництво це правовідносини, за яких одна особа (представник) вчиняє юридичні дії від імені іншої особи (яку представляють) та в її інтересах. Інститут представництва існує і достатньо розвинений в усіх цивільно-правових системах.

Ідея незалежного та автономного інституту представництва виникла першою у німецьких вчених під впливом праць Гуго Гроція, який у своїй відомій роботі «Право війни і миру» 1625 року стверджував, що прокуратор набуває прав безпосередньо на користь особи, шляхом укладення договору з третьою особою відповідно до наданого їй доручення [1, с. 129].

Ця ідея в середині XIX століття була підхоплена німецькими вченими, які зробили спробу ще більш диференціювати названі поняття, виділивши окреме поняття представництва зі своїми властивими ознаками, відділивши його від доручення.

Пауль Лабанд у своїй фундаментальній праці уперше чітко розмежував представника створювати юридичні права та обов'язки для принципала і внутрішні контрактні відносини, які стосуються особистих прав та обов'язків між принципалом та представником.

«Теорія сепарації» Пауля Лабанда стосується двох принципово відмінних аспектів: доручення як внутрішніх відносин між довірительом та повіреним; представництва як зовнішніх аспектів правочину, відносин між представником та принципалом з третіми особами [1, с. 130].

На відміну від німецької моделі представництва, французький підхід заснований на тому, що у представництві не проводиться чіткої межі між підставою виникнення представництва та самою правомочністю [1, с.131].

Водночас новітня французька доктрина сприймає автономію повноваження від довіреності, і за свідченням сучасних вчених в законопроектних роботах, які ведуться з реформування Французького цивільного кодексу, прибічники такого підходу на сьогодні послідовно відстоюють позицію щодо запровадження сепарації у французькому цивільному праві.

Таким чином, на сьогодні теорія сепарації в континентальному праві і загалом в країнах цивільного права укорінилася та поступово набуває поширення у всіх правопорядках.

За правом ФРН вирізняють пряме та непряме торгове представництво. За прямого представництва представник діє від імені комерсанта, однак сам не є підприємцем. До прямого представництва належать прокура та торгове повноваження. Прокура є різновидом представництва службовців торгового підприємства, тобто осіб, які працюють за наймом у даного підприємця і мають певні представницькі повноваження відповідно до трудового договору й закону [2, с.89].

Торгове повноваження уповноважує представника лише на здійснення тих юридичних дій, які може вчиняти конкретне підприємство (а не будь-яке торгове взагалі). Непряме представництво здійснюється через торгових представників, а також шляхом укладання угод доручення та комісії.

Торгові представники - це особи, які в ролі самотійного підприємця (промислу) здійснюють постійні повноваження посередництва та представництва з укладення різноманітних угод і надання послуг торговому підприємству, з яким не пов'язані трудовими (службовими) правовідносинами. Представництво, що ґрунтується на договорі комісії, здійснюється

комісіонером, який бере на себе обов'язки вчиняти угоди за рахунок комерсанта (комітента), але від свого імені.

За французьким законодавством торгове (комерційне) представництво має переважно договірний характер і може ґрунтуватися на трудовому договорі між підприємцем та службовцем торгового товариства, або на договорі доручення (або комісії) між особами, які не перебувають між собою в трудових відносинах. Здійснювати представництво можуть роз'їзні агенти, торгові представники та агенти зі збуту товарів, які мають професійні посвідчення представників. У законодавстві Франції існує також інститут торгового агента повноваження якого визначаються в угодах з комерсантами, які обов'язково укладаються у письмовій формі.

У англо-американській правовій літературі поняття представництва - вживається у двох значеннях: широкому та вузькому. Представництво включає будь-які відносини, при яких одна особа (агент) діє у відносинах з третіми особами в інтересах іншої особи (принципалу) незалежно від того, виступає такий агент від свого власного імені або від імені представленої особи, а також незалежно від того, вчиняє він юридичні дії чи дії фактичного характеру. У цьому сенсі агентом є і дилер, і комісіонер, і брокер.

Основою англо-американського підходу до врегулювання представницьких відносин є теорія ідентичності принципала та представника. Зі впровадженням цієї теорії на практиці загальне право передбачає єдині, уніфіковані правила представництва, незалежно від його виду.

Підставою виникнення комерційного представництва як у праві США, так і у праві Англії є агентський договір. Доктрина Англії та США виділяє кілька видів агентів залежно від різних підстав класифікації. Однією з основних класифікацій є їх поділ на: генеральних агентів (general agents); спеціальних агентів (special agents) [3, p.9].

Право Англії розглядає генерального агента як особу, яка має право здійснювати будь-які дії у певній сфері. Право ж США говорить про те, що генеральним агентом є особа, уповноважена на вчинення низки угод, результатом яких є постійна (тривала) послуга принципалу. Тому право США вказує також такий вид агента, як універсальний агент (universal agent), тобто агент, який має право здійснювати будь-які дії на користь свого принципала.

Спеціальним агентом у праві Англії називається особа, яка уповноважена до здійснення суворо певних дій, у США як критерій спеціального агента, що відрізняє його від агента генерального, є те, що результатом дії агента не є надання постійних послуг [3, p.15].

Безпосередньо у торгівельній сфері найпоширенішими в англоамериканській правовій системі є консигнаційні агенти (фактори), агенти-делькредере, брокери, агенти з виключними правами, комісійні експортні дома, аукціоністи. Консигнаційний агент (фактор) має повноваження продавати та купувати товари, позичати гроші під забезпечення їх товарами; володіє товарами й товаророзпорядчими документами. Агент-делькредере за додаткову винагороду гарантує принципалові надходження купівельної ціни від покупця, а також зобов'язується відшкодувати збитки в разі невиконання покупцем цього

обов'язку, тобто поручається перед принципалом за третю особу; він не відповідає, якщо оспорується сама ціна; не несе відповідальності за дії принципала перед третіми особами. Брокером є посередник, що здійснює підготовчі дії, які є необхідними для укладання угоди, готує проект договору, надсилає його сторонам для підписання та ін. Такі відносини також охоплюються поняттям представництва.

Сучасне цивільне право континентальної системи обов'язково розрізняє два види представництва залежно від джерела походження повноважень: законне та консенсуальне (добровільне). А інститут агентування в англійському праві, навпаки, виходить із поняття представництва як правовідносин, що виникають з волі особи, яку представляють і це відповідає консенсуальному представництву континентальної системи права.

Отже, інститут комерційного представництва це виключне досягнення континентальної системи права, тому що англо-саксонське право не вводить ніяких кваліфікуючих ознак для визнання агентських відносин комерційними і не формує особливих доктрин з цього приводу. Відносини представництва у прецедентному праві регулюються загальною моделлю агентування.

Література:

1. Цюра В. Генеза дослідження інституту представництва у зарубіжній правовій доктрині. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. № 4(20). 2016. С. 129-132
2. Калініченко З. Д. Цивільне та торговельне право зарубіжних країн: курс лекцій. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 176 с.
3. Mwuese M. Mnyim. Law of Agency: Commercial Law I Lecture Note. Makurdi: Benue state university, 2020. 32 p.
4. Coke E. Coke upon Littleton: Readable Ed. London: Saunders and Benning Law Booksellers, 1830. 588 p.

Денисенко С.О. студент 1 курсу
магістратури юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури
та технологій
Науковий керівник: Добкіна К.Р. д.ю.н,
доцент, декан юридичного факультету
ДУІТ

МЕДІАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ПРОФЕСІЇ ЮРИСТА

Прийняття Закону України “Про медіацію” стало поштовхом до розвитку медіації в Україні. Медіація має певні особливості та є актуальним інструментом альтернативного вирішення спорів у всьому світі.

Більшість провідних країн, таких як Франція, Німеччина, Іспанія, Італія, Польща, Велика Британія, нарешті США, де і виник феномен медіації вже давно оцінили та впродовж багатьох років використовують інструменти медіації у вирішенні конфліктів. Добровільність, конфіденційність, щирість намірів щодо вирішення конфліктів, неупередженість медіатора, неформальність та гнучкість процедури медіації є принципами, якими керуються при вирішенні спорів, та є своєрідними особливостями, які відрізняють медіацію від традиційних способів вирішення спорів.

Застосування медіативних інструментів вимагає від професіоналів-правників наявності як загальних компетентностей притаманних загалом професії юриста і традиційним юридичним професіям, так і певних спеціальних компетентностей, обумовлених особливостями медіації, як альтернативного способу вирішення спорів, адже Головними передумовами медіації є: прагнення сторін на мирне врегулювання конфлікту (спору) та добровільність їх участі в процедурі медіації. Об'єднавши зусилля, аби врегулювати проблему, замість сприйняття опонента як ворога, сторони конфлікту можуть розраховувати на досягнення домовленостей, які передбачають взаємну згоду — консенсус (співробітництво). Досягнувши консенсусу, сторони конфлікту приймають таке рішення, яке дозволяє їм конструктивно будувати подальші взаємовідносини і спільну діяльність.

Разом з тим, сьогодні все ще велика частина правничої професійної спільноти України ставиться консервативно і взагалі досить стримано як до появи професії медіатора в Україні, так і до впровадження новітніх методів у свою роботу. Однак об'єктивні фактори розвитку і функціонування сучасної судової системи, і говорячи прямо — проблеми її функціонування відкривають двері у майбутнє, в якому професія медіатора буде займати якщо не провідне місце, то хоча б вагоме, що лише підтверджується досвідом вищезгаданих країн. Відтак сьогодні правникам необхідно змінювати стереотип мислення під час надання клієнтам послуг по врегулюванню спорів. Їм необхідно концентрувати увагу не тільки на правових позиціях клієнта, але і на їх інтересах які сховані за цими позиціями. повинен вміти перейти від звичайної для нього стратегії змагальності до вміння застосовувати стратегію консенсусу чи компромісу у взаємовідносинах з іншою стороною спору.

Перш щоб розглянути питання медіативної компетенції в професії юриста, потрібно звернутися до пункту четвертого, статті першої, Закону України „ Про Медіацію„, де зазначено, що медіація - позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів, а медіатором в свою чергу є спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію.[1]

В першу чергу медіативні технології на сьогоднішній час затверджені в багатьох сферах нашого життя і визнані достатньо ефективними. Як було зазначено вище, наразі медіація набрала активного розвитку в країнах Європи, США, а також зароджується на території країн

пострадянського простору та є одним із найефективніших способів альтернативного вирішення спорів. Саме вміння домовлятися стає перевагою не тільки політиків та дипломатів, а й в першу чергу юристів.

Якщо характеризувати медіативну компетентність, то вона собою має комплекс знань та навичок, яким має володіти сучасний спеціаліст. Цей вид компетентності може бути визначений як характеристика суб'єкта, що об'єднує в собі комплекс знань, умінь та способів, які дозволяють йому виступати як ефективний посередник в позасудовому вирішенні спору між сторонами, та на основі принципу незалежності забезпечувати збереження та відновлення психологічної безпеки собі та фактичним сторонам конфлікту.

Не зважаючи на відмінності в специфіці роботи адвокатів, нотаріусів і суддів, певні медіативні компетентності можуть стати в нагоді всім правникам-професіоналам в пошуках шляхів покращення їх діяльності, з точки зору більш якісного надання послуг громадянам та взагалі клієнтам. Розглядаючи практичну позицію медіативної функції, можна зазначити, що вона реалізується нотаріусом повною мірою. Діяльність нотаріуса, довіра до якого базується на його неупередженості, що підпорядкована специфічній процедурі, на професійній етиці, нотаріальній таємниці, дещо схожа на діяльність медіатора, а принципи медіації поглинаються принципами нотаріальної діяльності. Що нотаріус, що медіатор, сприяють вирішенню конфліктної ситуації між сторонами. При цьому нотаріус, на відміну від медіатора, є професійно компетентним з усього комплексу питань у сфері правового регулювання певних правовідносин.

Комплексність нотаріальної процедури в межах кожного окремого нотаріального провадження означає правовий супровід усього масиву правовідносин на всіх етапах реалізації прав та інтересів їх суб'єктів: від правової консультації, збору документів, перевірки їх достовірності, правового консультування, вирішення правових ситуацій з ознаками конфліктності до оформлення прав і їх державної реєстрації.[2] Таким чином, варто зауважити про органічне об'єднання медіативних процедур у нотаріальну діяльність.

Якщо розглядати адвоката стосовно медіативної компетентності, то хочу погодитись з думкою А. Перепельченко, який акцентує на тому, що «для успішної діяльності адвокат має володіти не лише відмінними знаннями у галузі права, а й у сфері конфліктології, психології, соціології, адже головне його завдання – допомогти сторонам дійти до спільного вирішення конфлікту, налагодити між ними комунікацію» [3]. З вищезазначеного можна дійти до висновку, що здійснюючи функцію медіатора, адвокат зобов'язаний не тільки розглядати особливості правового регулювання відносин сторін та їх правове становище у правовому конфлікті, а й надавати сторонам допомогу в пошуку відповідних законних варіантів припинення розбіжностей з точки зору погодження їхніх інтересів. У рамках цієї сфери професійної діяльності адвокат виявляє, досліджує і враховує як правові, так і позаправові складові конфліктних відносин сторін, що мають значення при врегулюванні спору.

Діяльність адвоката як медіатора спрямована не на застосування права, що припускає лише один правильний варіант, а на його використання, в

рамках якого можливе знаходження різних варіантів вирішення проблеми, кожен з яких буде вірним за згодою сторін на відповідні умови. Адвокат, може реалізовувати свою медіативну функцію у справі шляхом надання правової допомоги сторонам та учасникам медіації. Також він може сприяти виявленню взаємовигідних варіантів вирішення конфлікту, зокрема, за допомогою ведення переговорів з метою досягнення добровільного порозуміння (примирення) між сторонами.

Медіативна компетенція судді полягає в здатності ефективно взаємодіяти з учасниками судового процесу з метою досягнення мирного врегулювання спору, або ж у використанні медіативних технік під час розгляду справи. Це означає, що суддя повинен мати навички спілкування та побудови конструктивної діалогової взаємодії з учасниками судового процесу, бути відкритим до альтернативних шляхів вирішення спору, розуміти та враховувати інтереси всіх сторін.

Медіативна компетенція також передбачає здатність суддів до оцінки ризиків конфлікту та розуміння динаміки взаємин між учасниками процесу, що дозволяє ефективно управляти процесом медіації та допомагати сторонам досягти домовленості. Загалом, медіативна компетенція для судді є дуже важливою, оскільки вона дозволяє досягнути більш ефективного та справедливого вирішення спорів, зменшити навантаження на судову систему та зберегти відносини між учасниками судового процесу. І дивлячись наперед беручи суддів, в найближчому майбутньому вони в свою чергу можуть стати професійними медіаторами і тим самим цим можна буде зменшити навантаження на суди та судову систему в цілому.

У правовому житті сучасного суспільства звичні способи вирішення правових конфліктів не завжди є ефективними, оскільки, як правило, залишаються незадоволеними інтереси та потреби однієї, а то й обох сторін конфлікту.

Широке впровадження медіації потребує кращого розуміння та сприяння з боку не тільки громадян, але, в першу чергу, судової і правничої спільнот. Традиційно правнича освіта була спрямована на формування у майбутніх юристів готовності до вирішення спорів у судовому порядку. Між тим нині – це лише один із варіантів врегулювання конфліктів, що і обумовлює необхідність в опануванні професіоналами-правниками нових компетентностей, таких як: ґрунтовні знання у сфері конфліктології, психології, соціології, навички спілкування та побудови конструктивної діалогової взаємодії, передбачення та оцінка ризиків конфлікту та розуміння динаміки взаємин між учасниками конфлікту та ін.

Список використаної літератури та джерел

1. Закон України „ Про медіацію„ Редакція від 16.11.2021 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20/print> (дата звернення: 18.04.2023р.)
2. Марія Бондарєва. Медіативний аспект в нотаріальній діяльності

URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/2.pdf> (дата звернення 22.04.2023р.)

3. Перепельченко А.О. Медіація в адвокатській діяльності

URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/mediacziya-v-advokatskij-diyalnosti/> (дата звернення 23.04.2023р.)

Дуля Вікторія,

студент 3 курсу юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та
технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського та
транспортного права юридичного факультету,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та
технологій

Подолан Юлія Олександрівна

ПРОЯВИ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Одним з головних понять, що виражає актуальність сутності ринкових відносин у сучасному суспільстві, є поняття конкуренції (concurrentia). Конкуренція — це найважливіша ланка всієї системи ринкового господарства. Стимулом, що спонукає людину до конкурентної боротьби, є прагнення перевершити суперників.

Під економічною конкуренцією розуміється змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку.

Слово «concurrentia» в перекладі з латинської означає «змагання, суперництво». «Як економічна категорія конкуренція — це боротьба між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів і послуг, за привласнення найбільших прибутків».

Конкуренція як базовий механізм ринкових відносин примушує підприємців змагатися один з одним і тим самим сприяти досягненню найвищих результатів. Основним змістом конкуренції є одне з найбільших задоволення потреб населення, свобода доступу на різноманітні ринки, зниження цін продукції та підвищення її якості тощо. Вона не дозволяє

економічній владі концентруватись в одних руках, перешкоджає зловживанню такою владою і забезпечує відкритість ринків.

Конкуренція виконує в ринковій економіці такі функції: регулювальну, мотиваційну, розподільну, контрольну.

Антимонополюльно-конкурентна політика, яку здійснюють компетентні державні органи, спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монополюльного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки.

Органам державної влади й органам місцевого самоврядування, що регулюють відносини у сфері господарювання, забороняється ухвалювати акти або вчиняти дії, що визначають привілейоване становище суб'єктів господарювання тієї чи тієї форми власності, або ставлять у нерівне становище окремі категорії суб'єктів господарювання чи іншим способом порушують правила конкуренції. У разі порушення цієї вимоги органи державної влади, до повноважень яких належить контроль та нагляд за додержанням антимонополюльно-конкурентного законодавства, а також суб'єкти господарювання можуть оспорювати такі акти в установленому законом порядку.

Згідно зі ст. 26 ГК рішення або дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які спрямовані на обмеження конкуренції чи можуть мати наслідком такі обмеження, визнаються обґрунтованими у випадках:

- надання допомоги соціального характеру окремим суб'єктам господарювання за умови, що допомога надається без дискримінації інших суб'єктів господарювання;

- надання допомоги за рахунок державних ресурсів з метою відшкодування збитків, завданих стихійним лихом або іншими надзвичайними подіями, на визначених ринках товарів або послуг, перелік яких установлюється законодавством;

- надання допомоги, в тому числі створення пільгових економічних умов окремим регіонам з метою компенсації соціально-економічних втрат, викликаних важкою екологічною ситуацією;

- здійснення державного регулювання, пов'язаного з реалізацією проектів загальнонаціонального значення.

Порушеннями визнаються всі заборонені законодавством дії, що посягають на економічну конкуренцію. Але прояви порушень надзвичайно різноманітні, що потребує проведення певної їх класифікації.

За першою підставою для класифікації, пов'язаною зі становищем суб'єкта на ринку, порушення поділяються на дві категорії:

1. Порушення, спрямовані на досягнення монополюльного (домінуючого) становища на ринку.

2. Порушення, пов'язані з використанням монополюльного (домінуючого) становища на ринку.

За сутністю вони поділяються:

- 1) на порушення, пов'язані з діями на товарному ринку;
- 2) порушення, що перешкоджають нормальній діяльності службовців антимонопольного комітету.

Одним з найпоширеніших і тяжких порушень є зловживання монопольним (домінуючим) становищем. Монополізацією визнається досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

Водночас треба зазначити, що для економіки будь-якої країни притаманний такий стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги). Цей стан має назву природні монополії.

Другим видом порушення конкурентного законодавства є антиконкурентні узгоджені дії. Узгодженими діями, які самі по собі природні для економіки і не протизаконні (згадайте об'єднання підприємств), є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання.

Антиконкурентними такі дії визнаються, якщо вони стосуються: встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів; обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками; спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів, усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців; застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у не вигідне становище в конкуренції; укладення угод за умови взяття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод, та інші дії.

Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є наступним видом порушень законодавства про конкуренцію, під якими розуміють ухвалення будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність зазначених органів, які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

До таких дій належать: заборона або перешкоджання створенню нових підприємств чи здійснення підприємництва в інших організаційних формах у будь-якій сфері діяльності, а також установлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво, придбання чи реалізацію певних видів товарів; пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні чи інші форми об'єднань або здійснення концентрації суб'єктів господарювання в інших формах та інші дії.

Черговим видом порушення є концентрація без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України, у разі якщо наявність такого дозволу необхідна. Концентрацією визнається злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого та набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання.

У разі якщо Антимонопольний комітет України не надав дозволу суб'єктам господарювання на узгоджені дії, концентрацію вони можуть звернутися за наданням такого дозволу до Кабінету Міністрів України згідно з порядком, визначеним постановою КМУ від 28 лютого 2002 р. № 219.

У разі проведення концентрації такий дозвіл надається в тому числі через погодження установчих документів об'єднань підприємств.

Крім того, суб'єктам господарювання, об'єднанням забороняється схилати інших суб'єктів господарювання до вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції чи сприяти вчиненню таких порушень, а також цілий ряд інших порушень конкурентного законодавства України, які переважно стосуються процедурних положень.

Суб'єктам господарювання, що мають значно більший ринковий вплив як порівняти з малими або середніми підприємцями, які є їхніми конкурентами, забороняється створювати перешкоди в господарській діяльності малим або середнім підприємцям.

Список використаних джерел:

1. Загальні положення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності - Корчак Н.
2. Рекомендаційні роз'яснення щодо застосування окремих норм Законів України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції» у зв'язку з набранням чинності Господарським кодексом України та Законом України «Про внесення змін до деяких законів України з питань захисту економічної конкуренції» від 20.11.03 № 1294-IV // Юридична практика. — 2004. — № 6. — С. 13—14
3. Відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції URL: <http://mego.info/>

Дуля Вікторія Вадимівна,
студент 3 курсу юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

к. ю. н., доцент кафедри цивільного та
кримінального права
юридичного факультету, кандидат
юридичних наук,
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури
та технологій
Академік Транспортної академії України
Мусієнко Володимир Володимирович

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Актуальне питання оренди приміщень рано чи пізно постає перед кожним суб'єктом господарювання – перед більшістю ще на самому початку діяльності, коли придбати власну нерухомість немає можливості або просто недоцільно. Можуть бути орендовані як невеликі комфортні офіси, так і великі приміщення під виробничі підрозділи. Правовідносини, що виникають між сторонами, орендодавцем і орендарем регулюються договором. Як правило, власник майна, який бажає передати у користування своє нерухоме майно, тобто здати його в оренду, пропонує потенційному користувачу, орендарю, договір який на його погляд повинен відображати усі умови та порядок використання нерухомого майна. В свою чергу, орендар, часто погоджується на запропонований договір, не маючи можливості його змінювати та доповнювати.

Але, договір оренди покликаний збалансувати правовідносини, та попередити будь-які правові наслідки, що можуть настати для сторін в процесі виконання умов укладеного договору. Нажаль, як доводить практика, сторони договору оренди не завжди враховують важливі умови, які повинні захищати сторони договору, та зробити договір збалансованим.

Відповідно до ч. 1 ст. 638 ЦК України договір вважається укладеним, якщо сторони у належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

Істотні умови договору, визначені у ч. 1 ст. 638 ЦК України, можна поділити на 4 групи:

- умови про предмет договору;
- умови, визначені законом як істотні;
- умови, які є необхідними для договорів даного виду;
- умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди. Стандартними умовами договору оренди є:

Предмет договору, де потрібно детально описати нерухоме майно, його площу, місцезнаходження, це важлива умова ідентифікації майна. Також не буде

зайвим вказувати підстави набуття орендодавцем права власності на об'єкт оренди. Бажано додати витяг з реєстру прав на нерухоме майно. Необхідно, також, вказати всі недоліки об'єкту оренди, та обладнання, яке в ньому встановлене, на практиці таку інформацію треба виносити в окремий додаток до договору.

Розмір орендної плати, періодичність та строки її внесення з урахуванням індексації. Згідно з ч.1 ст.286 ГК України орендна плата – це фіксований платіж, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності. Бажано чітко вказувати, чи входять в орендну плату комунальні платежі. І якщо не входять, то в якому порядку та в які строки компенсуються орендодавцю витрати на їх сплату чи їх сплачує сам орендар.

У договір можливо включити умову про індексацію орендної плати, що передбачено ч.1 ст. 284 ГК України, ч.3 ст. 762 ЦК України.

Сторони вільні обирати строк дії договору оренди нерухомого майна, але повинні враховувати, що укладання договору оренди більш ніж на три роки тягне за собою його нотаріальне посвідчення, а право оренди державній реєстрації. У випадку, якщо нерухоме майно здається в суборенду, термін дії договору суборенди не може перевищувати терміну оренди, вказаному в договорі оренди – ч.2 ст. 774 ЦК України.

Бажано до договору оренди вносити умови про його пролонгацію та розірвання. Згідно із ст.764 ЦК України передбачено можливість пролонгації договору оренди, у випадку, якщо орендар продовжує користуватись об'єктом оренди, а орендодавець цьому не заперечує.

Варто наголосити, що помилково ототожнювати правовий інститут пролонгації договору оренди нерухомого майна (продовження договору на той самий строк і на тих самих умовах), який реалізується внаслідок мовчазної згоди сторін договору, та правовий інститут продовження договору оренди на новий строк внаслідок реалізації переважного права добросовісного орендаря, сутністю якого є укладення договору оренди на новий строк, а не його автоматичне поновлення.

У разі припинення договору оренди, орендар зобов'язаний негайно повернути наймодавцеві орендоване майно у стані, в якому 100 обули100о одержане, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі (ч.1. ст.785 ЦК України). Законодавець в ст. 781-784 ЦК України передбачив дострокове розірвання договору оренди, за вимогою орендодавця та за вимогою орендаря.

Згідно норми ст. 774 ЦК України, передача нерухомого майна в суборенду можливо лише з дозволу орендодавця, якщо інше не встановлено договором. Тобто, при укладанні договору оренди нерухомого майна необхідно зазначити, чи має право орендар здавати отримане нерухоме майно в суборенду.

За змістом статті 783 ЦК України підставою для розірвання договору може бути належним чином доведений факт укладення договору піднайму (суборенди) за відсутності згоди наймодавця (орендодавця). У той же час зазначені норми закону не передбачають обов'язковості розірвання договору оренди в разі порушення орендарем зобов'язань за договором, а надають

можливість їх застосування в залежності від конкретних обставин справи, про що також наголошено судом касаційної інстанції у вказаному судовому рішенні.

Існує поняття мета оренди, яке покликане описати, для чого орендар буде використовувати об'єкт оренди. За бажанням орендодавця в договір оренди можуть бути внесені штрафні санкції за використання об'єкту оренди не за призначенням, або дострокове його розірвання.

Будь-яке орендоване майно потребує ремонту. Зазвичай, договір оренди нерухомого майна укладається на тривалий термін, тому бажано вносити умови щодо капітального та косметичного ремонту орендованого нерухомого майна. Треба з'ясувати, яка сторона виконує капітальний або косметичний ремонт, як часто виконуються такі ремонтні роботи. Яким чином сторони повідомляють про бажання виконати такі роботи. Слід додати, що орендар має право на компенсацію витрат на поліпшення, 101 обули зроблені з дозволу власника нерухомого майна, та не можуть бути відокремлені.

Якщо сторони планують витрати на ремонт/поліпшення зараховувати в рахунок орендної плати, то це потрібно прописати в договорі. А саме передбачити:

- як відбуватиметься узгодження сум зроблених витрат. Типово обумовлюють, що витрати буде підтверджено наданими орендодавцеві копіями первинних документів. Складають акт приймання-передачі результатів ремонтних робіт/поліпшення;
- з якого місяця відбуватиметься зарахування витрат у рахунок орендної плати.

Важливою складовою договору оренди нерухомості є акт приймання-передачі майна, що передбачено ст. 795 ЦК України. Цей документ складається на початку орендних правовідносин та закінчує їх. Підписання сторонами такого документа свідчить про прийняття об'єкту та фіксує усі недоліки та його загальний стан. Відповідно повернення предмету оренди відбувається шляхом підписання відповідного акту приймання-передачі.

Якщо у договорі оренди зазначено, що на період дії обставин форс-мажору орендар повністю звільняється від внесення орендної плати, вам пощастило. Тобто доки діятиме карантин, орендар може бути спокійним та не сплачувати орендну плату, і претензій та штрафних санкцій з боку орендодавця не виникне.

Відповідно до частин 4 та 6 ст. 762 ЦКУ орендар має право вимагати в орендодавця зменшення плати, якщо через обставини, за які він не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася. Крім того, орендар звільняється від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які він не відповідає.

Отже, у ситуації, коли підприємець не може використовувати приміщення у зв'язку з обов'язковим зупиненням діяльності через введення карантину, він може звільнитися від сплати орендної плати за весь час невикористання приміщення.

Як свідчить аналіз судової практики, суди стають на бік орендарів у випадках застосування частини шостої ст. 762 ЦКУ. Зі змісту судового спору

з'ясовано, що позивач звернувся до господарського суду міста Києва з позовною заявою до відповідача про стягнення заборгованості за договором оренди нежитлового приміщення та пені. Позовні вимоги були обґрунтовані порушенням зобов'язання зі сплати орендної плати та відшкодування вартості комунальних послуг за період з серпня 2014 року по серпень 2015 року. Зауважимо, що оренда майна здійснювалася на території проведення антитерористичної операції та територіях непідконтрольних Україні. Суд визнав, що за змістом норми матеріального права (частина шоста ст. 762 ЦКУ), якщо наймач тимчасово позбавляється можливості користуватися найнятим майном через обставини, за які він не відповідає, він звільняється від сплати за весь час неможливості такого користування.

Існує загальне правило, що сторони мають дотримуватися вимог укладених ними договорів. Це правило забезпечує прогнозованість дій сторін, програмує їх поведінку, і стимулює до неухильного виконання взятих на себе обов'язків. Але не завжди сторони виконують покладені на них права та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України
2. Софіюк Т.О. Цивільне право України (особлива частина)
3. Визначення умов договору оренди нерухомості URL: <https://uz.ligazakon.ua/>
4. Оформлення договору оренди URL: <https://uteka.ua/>

Каракач Алла,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури
та технологій, м.Київ, Україна

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри цивільного та
кримінального права
юридичного факультету,

Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури
і технологій

Академік Транспортної академії України

Мусієнко Володимир Володимирович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ СІМЕЙНОГО І ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Роль принципів цивільного та сімейного права полягає в тому, що вони у загальному вигляді виражають основоположні керівні ідеї певної галузі права. Принципи гарантують правову політику держави, сприяють належній дії правових норм, їх тлумаченню, застосуванню та заповненню прогалин, що

містяться в законодавстві. Ті значні зміни, які трапилися в економіці, політиці, праві суттєво вплинули на формування правових принципів, у тому числі і галузі цивільного та сімейного права. Становлення та розвиток українського сімейного права, як самостійної галузі суттєво стосується змісту правових норм. Правові норми, які за радянських часів були притаманні обом галузям (цивільного і сімейного права), вміщуються в різних кодексах України - Цивільному та Сімейному. Науковці, що займаються проблематикою сімейного права України, наголошують на існуванні низки спеціальних принципів, які є характерними виключно галузі сімейного права, і які не можуть існувати у інших галузях, зокрема цивільному [1, с. 39]. Об'єктивно виникає необхідність у виявленні їх сутності, аналізі змісту з урахуванням об'єктивних змін у праві, що відбулися за останні десятиріччя.

Самостійність сімейного права як галузі та відмежування принципів сімейного права від цивільного підтримувалися науковцями В. Ф. Масловим, З. В. Ромовською, Я. М. Шевченко та підтверджувалося законодавцем.

Ще за радянських часів сталим залишалось твердження що сімейне право не самостійна галузь права, а одна із складових цивільного права. Але така його складова, що не характеризується великою своєрідністю і відрізняється рядом суттєвих особливостей. В повній мірі погоджуючись із зазначеною точкою зору, необхідно відмітити, що хоча предмет та метод правового регулювання дійсно є основним критерієм поділу права на галузі та інші правові утворення, однак, поміж тим, існують й інші юридичні особливості галузей права. Поряд з предметом та методом правового регулювання приналежність сімейного права до складу цивільного характеризують принципи. Передбачається, що у принципах виражається інтелектуально-вольовий зміст галузі, який є показником юридичної особливості чи тотожності галузі права. Звідси науковці роблять висновок, що в юридичній науці та в законодавстві категорія правових принципів сформулювалась сама по собі. Разом з тим у профільюючих галузях права, де принципи також присутні, але загальним показником юридичної специфіки є метод та механізм регулювання, категорія принципів залишається чітко не сформульованою. Зазначене вище повністю підтверджується на прикладі сімейного права, яке має притаманні галузі принципи, і які є вирішальним показником місця сімейного права і які є вирішальним показником місця сімейного права в системі приватного.

Принципи в сімейному праві відображають сутність регулюючих галузю сімейного права суспільних відносин, визначають соціальне призначення та склад норм права, слугують Направляючою основою для вдосконалення законодавства та досягнення одноманітності в судовій практиці. Дане визначення принципів в повній мірі можливо застосувати і в цивільному праві. Є. О. Мічурін, визначаючи поняття принципів, вказує, що це основоположні, найбільш глобальні ідеї, положення, відповідно до яких здійснюється цілісне правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин [2, с. 8]. Аналізуючи правову категорію принципів сімейного та цивільного права, необхідно зазначити спільність понять категорії принципи цих двох галузей, оскільки за допомогою керівних засад здійснюється регулювання особистих

немайнових та майнових відносин, які складають предмет як цивільного, так і сімейного права.

В. Жилінкова зазначає, що в законі не визначаються ті сутнісні ознаки (принципи), що притаманні сімейним відносинам, які б давали можливість відмежувати їх від відносин, що складають предмет галузі цивільного права [3, с. 8]. Це дає підставу науковцям зробити обґрунтований висновок про те, що сімейні відносини, які регулюються нормами СК України, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, і тому вони є 1 різновидом цивільних відносин [4, с. 14].

Положення СК України (ст. 7) відображають загальні засади регулювання сімейних відносин, які в певній мірі є подібними основним засадам цивільного законодавства (ст. 3 ЦК України) та містять низку аналогічних принципів, на яких будуються як сімейні, так і цивільні правовідносини. Виняток становлять лише спеціальні принципи, що притаманні лише галузі сімейного права, які уособлюють її.

Тому не виникає необхідності розділяти принципи на ті які застосовуються в цивільному праві і ті, які використовуються в сімейному, оскільки більшість з них є подібними за своїм змістом. Розглядаючи дану проблематику, на мій погляд, необхідно зазначити загальні принципи, притаманні обом галузям права (цивільного та сімейного).

Принцип рівноправності суб'єктів. Як сімейні, так і цивільні правовідносини виникають між учасниками, які є рівними у своїх правах. Рівність суб'єктів цивільних правовідносин, означає рівну правоздатність громадян, рівне положення громадян та організацій на обох сторонах цивільних правових відносин. Рівність сімейних правовідносин закріплена у ст. 7 СК України, в якій визначено, що чоловік та жінка мають рівні права і обов'язки у сімейних правовідносинах, шлюбі та сім'ї. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків відбувається на засадах рівності. Дружина та чоловік мають рівні права на зміну прізвища, однаково рівні права на материнство та батьківство, на майно, що є спільною сумісною власністю, рівні права та обов'язки щодо дитини. Більш того, в юридичному сенсі правовідносини батьків та дітей - правовідносини горизонталі, відносини рівних сторін. Тому рівність сторін, у першу чергу, може розглядатись як ознака саме відносин, що регулюються цивільним та сімейним правом. Знаходячи свій відбиток у правових нормах, рівність сторін набуває юридичного закріплення і визначає сутність правового регулювання відносин, тих юридичних принципів, які залучаються до їх регулювання [3, с. 8]. У деяких випадках, де учасником є, наприклад, орган опіки та піклування (при всиновленні дитини), не слід вказувати на відносини рівності суб'єктів у сімейному праві. Але це є виключенням.

Відносини між членами сім'ї (батьками, дітьми, подружжям й іншими членами сім'ї) засновані на принципі рівноправності (рівності). Саме ці відносини вважаються сімейними. Відносини з державою та її органами, з чого б вони не впливали та чого б не стосувались, у тому числі і захисту прав дитини, не є сімейними відносинами.

Принцип майнової самостійності. Кожен з учасників цивільних та сімейних відносин розглядається як особа, яка має відповідну майнову самостійність, власні майнові права незалежно від обсягу своєї дієздатності. Завжди можна визначити, яке саме майно належить тому чи іншому учаснику правовідносин як в цивільному, так і в сімейному праві (на праві власності, володіння, обтяжене воно боргами чи ні, які майнові права та обов'язки має особа по відношенню до третіх осіб). Учасники цивільних та сімейних правовідносин здійснюють свої майнові права безпосередньо або за допомогою інших осіб (опікунів, піклувальників, представників), що не змінює основної конвенції, відповідно до якої кожен з учасників має свою майнову самостійність.

Принцип автономії волі учасників правовідносин є також однією з ознак, характерних цивільному і сімейному праву і який означає безперешкодне здійснення прав фізичної і юридичної особи, яка набуває право за своїм власним бажанням задля задоволення власного інтересу. Якості автономії волі притаманні відносинам, що регулюються цивільним правом та залишаються невід'ємними для сімейних правовідносин (аліментні зобов'язання характеризують їх тотожність). Кожна особа в сімейному праві визначається як окремий суб'єкт права незалежно від віку та здатності здійснювати свої права власними діями. Навіть якщо мова йде про малолітню (неповнолітню) дитину, то враховуючи цей природний факт, в праві існує чимало спеціальних механізмів, які дають змогу, з одного боку, розглядати дитину як вольову «одиницю», а з іншого - передати право формулювати та визначати її волю іншим особам, які за своїми природними якостями здатні це робити - батьки, опікуни, піклувальники. Ці особи завжди мають діяти так, як діяла б сама особа, здійснювала свою власну вольову поведінку у власних інтересах.

Характерною рисою принципу автономії волі є те, що сімейне право, зазвичай, пов'язує між собою членів сім'ї, близьких родичів, тобто близьких між собою людей, на відміну від цивільного права. Проте, справа людей, на відміну від цивільного права. Проте, справа не в родинних зв'язках, а в природі відносин, які виникають між суб'єктами (родичами)

Принцип свободи договору передбачає, що можливе вільні укладення договору, вибір контрагента та визначення умов договору з урахуванням вимог ЦК України та інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості, тобто будь-які умови договору, які б не суперечили чинному цивільному законодавству (ст. 627 ЦК України) [3, с. 29-30].

Сімейне право також передбачає договірні відносини, шлюбний договір, договір про передачу дитини на виховання у прийомну сім'ю, договір про патронат. Ці договори чітко регламентовані за своїм змістом та мають специфічні особливості, але за своєю природою договірні відносини притаманні обом галузям права.

Чітка індивідуалізація їх учасників, невідчужуваність сімейних прав та обов'язків є характерною рисою принципу свободи договору, проте це також не

є специфікою сімейного права. Досить згадати спадкові та авторські правовідносини в цивільному праві.

Принцип легалізації окремих юридичних фактів є різновидом загально-правового принципу законності, який є характерним більшості галузей права та принцип визнання шлюбу, укладеного лише в органах РАЦС в сімейному праві є аналогічними за своєю природою. Прибічники самостійності цивільного права, як галузі Прибічники самостійності цивільного права, як галузі визначають зазначені засади за характерну ознаку, яка виділяє сімейне право поміж інших галузей права, зокрема, цивільного. Необхідність державної реєстрації шлюбу закріплена в законодавстві більшості розвинених європейських держав (Франції, Німеччині, Бельгії, Нідерландів). Як правило, вимагається державна реєстрація та інші сімейні акти (розірвання шлюбу, визнання батьківства, всиновлення). По суті, державна реєстрація шлюбу є легалізаційною процедурою, що публічно закріплює факт укладення шлюбу. Деяку аналогію можна провести щодо аналогічних легалізаційних процедур в цивільному праві. Так, державна реєстрація права власності на нерухоме майно має на меті легалізацію публічно закріплених відносин в праві власності на нерухоме майно. Реєстраційна процедура є способом закріплення окремих юридичних фактів у державних реєстрах, що притаманні цивільному і сімейному праву.

Принцип забезпечення пріоритетного захисту прав та інтересів недієздатних членів сім'ї. Сім'я як об'єднання осіб, заснована на шлюбі або кровному спорідненні, передбачає надання членам сім'ї моральної та матеріальної підтримки та допомоги і, перш за все, тим особам, які є недієздатними за станом свого здоров'я (інваліди першої, другої, третьої групи, особи пенсійного віку) чи малолітні, неповнолітні особи. Даний правовий принцип має місце виключно в сімейному праві, оскільки не є характерним для цивільних правовідносин, які передбачають оплатність наданих послуг та виконаних зобов'язань. Важко погодитись із зазначеним твердженням оскільки принципи пріоритетного захисту прав та інтересів осіб, або як ще його іменують справедливості є загальнозастосовуваним в договірному праві. Він слугує засобом відновлення дисбалансу між економічно нерівними контрагентами, якщо більш могутня сторона зловживає своїм економічним становищем; також є засобом відновлення рівноваги інтересів сторін, на які вплинули різноманітні обставини об'єктивного характеру, що не залежать від їх волі. Принципи пріоритетного захисту прав та інтересів осіб завжди на боці економічно більш слабкої сторони договору або сторони, інтереси якої постраждали внаслідок істотної зміни обставин, в яких повинно відбутися виконання.

В договірному праві існують також засади захисту слабкої сторони договору, а прикладом може слугувати договір купівлі-продажу, де законодавець знаходиться на боці покупця (більш «слабкої» сторони договору).

СК України є спеціальним нормативним актом по відношенню до цивільного, оскільки стосується спеціальних відносин — сімейних, це в повній мірі узгоджено в ст. 1 ЦК України. Оскільки як цивільним, так і сімейним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини,

засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Характерною рисою сімейного права є й те, що воно виникає з таких юридичних фактів: шлюбу, спорідненості, всиновлення і т. д., тобто юридичних фактів-стану, однак зазначена специфіка нічого не доводить, та як зазначають самі прибічники самостійності сімейного права, в сімейному праві зазначаються юридичні факти, що притаманні цивільному праву (наприклад, шлюбний договір).

Подібні норми є, по суті, публічними і в Цивільному кодексі України (реєстрація). Але деякі подібні норми притаманні і праву власності, хоча і не є характерними для предмету цивільно-правового регулювання.

Варто зазначити, що сімейні правовідносини мають низку спеціальних принципів, притаманних галузі сімейного права, однак їх наявність відображає соціальну сутність правового регулювання відносин через норми сімейного права. Слід зазначити, що спеціальні риси, які містяться у даній галузі, в жодному випадку не можуть характеризувати її самостійність.

Зокрема, тривалість існування (вони є невизначеними у часі), принцип пріоритету сімейного виховання дітей, правового статусу дитини, забезпечення здійснення прав дитини та ряд інших. Отже, опираючись на ці ознаки можна стверджувати, що принципи сімейного права тісно пов'язані з принципами цивільного права.

Здійснюване в межах ґносеологічного підходу розділення права на приватне та публічне, відображає те загальне, що споріднює галузі права та об'єднує їх в єдину групу. Так, науковці зазначають, що принципи, які знаходяться в основі приватного права слугують базою не лише для цивільного права але й для інших «цивілістичних» галузей, якою, зокрема, вважав і галузь сімейного права. Тому спорідненість принципів галузі цивільного та сімейного права є досить аргументованою та обидві галузі права мають однозначну єдність.

Висновок. Проведений порівняльно-правовий аналіз сутності принципів цивільного та сімейного права, їх нормативне вираження та практика застосування дозволяє зробити висновок, що цивільне та сімейне право має ряд загальних принципів, притаманних обома галузям права, які мають особливе соціальне значення. При аналізі норм Сімейного кодексу України чітко виявляється їх залежність та одноманітність з нормами цивільного законодавства, яке слугує правовою базою для сімейних правовідносин.

В системі принципів сімейного права виділені дві основні групи принципів: загальні, притаманні обома галузям цивільного та сімейного права та спеціальні, які виділяють сімейне право, однак не підтверджують самостійність як галузі.

Своєрідність цих принципів, способів безпосередньо підтверджує висновок про цивільно-правову природу розглянутих принципів, оскільки загальні засади знаходять своє пряме вираження в особливостях предмету та методу цивільного та сімейного права.

Принципи сімейного права характеризують зазначену галузь як невід'ємну частину цивільного права, оскільки є допоміжними щодо засад цивільного права. Однак, проаналізувавши проблематику дослідження, напевно можна зазначити, що ідентичні за своїм змістом принципи притаманні, як галузі цивільного, так і галузі сімейного права.

СК України являється спеціальним нормативним актом по відношенню до цивільного, оскільки стосується спеціальних відносин сімейних (це в повній мірі узгоджено ст. 1 ЦК України).

Література:

1. Ромовська З. В. Українське сімейне право / З. В. Ромовська. – К. : Вид. Правова єдність 2009.
2. Мічурін Є. О. Цивільне право України. Альбом схем : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероб. та доп. / за заг. ред. Є. О. Мічуріна, - Харків : ФОП Мічуріна Н.О. 2010. - 448 с.
3. Сімейний Кодекс України : Науково - практичний коментар / за ред. І. В. Жилінкової. - Х. : Ксилон, 2008. - 855 с.
4. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / за ред. Є. О. Харитонова. - Х., 2006.

Коваленко Богдан В'ячеславович,

доктор філософії, кафедра
конституційного та адміністративного
права Запорізького національного
університету

Харченко Ольга Миколаївна,

студентка 4 курсу, факультету слідчої та
детективної діяльності

Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року - це дата, яка внесла неабиякі зміни у всі сфери нашого життя, не є виключенням й правові інституції, які продовжують функціонувати, навіть в умовах воєнного стану. Але попри все, право людини на судовий захист обмеженню не підлягає та має належним чином забезпечуватися правосуддям. Керуючись положеннями статті 64 Конституції України право на судовий захист - одне з переліку прав, що в умовах воєнного стану не підлягаю обмеженню [1].

Окупація частини території нашої держави стала підставою неможливості здійснення правосуддя. Відповідно до статті 26 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій введено

воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. [3]. Тобто, суди продовжують свою роботу, окрім тих, на місцезнаходженні яких тривають активні бойові дії, але навіть в такому випадку право на судовий захист реалізується шляхом зміни територіальної підсудності справ.

Щодо завдань адміністративного судочинства, то відповідно до п. 1 ст. 2 КАС України ними виступає справедливе, неупереджене, своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод, інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень[2]. Авжеж, й розгляд спорів, що належать до компетенції адміністративних судів теж зазнав змін. Задля забезпечення безперебійного функціонування судів в умовах воєнного стану Радою суддів України (далі - РСУ) було прийнято ряд важливих та актуальних рішень «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ» [4]. Враховуючи положення статті 3 Конституції України про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, РСУ рекомендує зборам суддів, головам судів, суддям судів України у випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ; розробити та організувати плани на випадок ускладнення ситуації [4].

02.03.2022 року РСУ було опубліковано рекомендації щодо роботи суддів в умовах воєнного стану, чільні з них: а). відкладення розгляду справи (виняток - невідкладний судовий розгляд) та зняття їх з розгляду, оскільки велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи чи не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя; б) справи, які не є невідкладними, розглядати лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження; в) роз'яснювати громадянам можливість відкладення розгляду справ у зв'язку із воєнними діями та можливість розгляду справ в режимі відеоконференції; для цього учасники справи мають заявити про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції [4]. Актуальності набула й дистанційна участь в судовому засіданні, завдяки чому учасники справи можуть брати участь в судових засіданнях дистанційно, реалізуючи своє право на справедливий судовий розгляд [6]. Слід зазначити й інші нормативно-правові акти, якими врегульовується питання здійснення правосуддя в Україні: Закон ВРУ «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни

підсудності судів»; наказ Голови ВС, відповідно до якого встановлено особливий режим роботи й запроваджено відповідні організаційні заходи [5] .

Виходячи з усього вищевказаного, можна зробити висновок про те, що адміністративне судочинство не стоїть на місці та всіляко пристосовується до ситуацій сьогодення, застосовуючи для цього різні варіації. Навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може обмежуватися. Заходи, які нині застосовуються у судовій системі (а тому й в адміністративному судочинстві), забезпечують можливість розгляду судових справ, причому гарантуючи безпеку життя та здоров'ю учасників судового процесу, а всі працівники судів можуть продовжувати роботу, надаючи громадянам можливість захисту їх прав.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - с. 141. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2005. - №35-36, № 37. - с. 446. -Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Te>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2015. - № 28. - ст. 250. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Tex>
4. Усім судам України: рекомендації Ради суддів України щодо роботи судів в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // - Режим доступу: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>
5. У.О. Олексій, Адміністративне судочинство під час військового стану // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття»: (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 2. – С. 108-110. 6. Коваленко Л.П. Адміністративне судочинство в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2021.№54. С. 32-47.

Козирева К.В.

здобувач вищої освіти 3 року навчання
освітнього ступеня бакалавр, спеціальність 081
«Право»

Національний університет «Одеська морська
академія», м. Одеса, Україна.

Науковий керівник-

Сурілова А.О., асистентка кафедри морського права
НУ «ОМА», м. Одеса, Україна.

ЗЕРНОВИЙ КОРИДОР: ПРОБЛЕМИ ТА АНАЛІЗ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ

З початком повномаштабного вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року перед Світом та Україною постала велика проблема у сфері господарства та продовольства. Питання експорту продукції змусило країни Європи, Африки та Азії почати турбуватися за забезпечення продовольчої безпеки [1]. Тому для підтримки світового продовольства та економічного рівню країни було підписано тристоронню угоду про «зерновий коридор» між Україною, Туреччиною та ООН у Стамбулі, від 22 липня 2022 року, яка передбачала розблокування роботи трьох українських портів. У тексті документу йдеться, що контроль над портами "Одеса", "Чорноморськ" та "Південний" повністю був і залишається за українською стороною. Знаходження в цих портах інших кораблів, крім тих, що мають забезпечувати експорт зерна, продовольства та добрив, не передбачається[2]. Напряму, угоду між Україною та Росією не було підписано.

Експорт сільського господарства має суттєве значення для української економіки: саме аграрний експорт став головним джерелом надходження валюти в країну під час війни, якщо не враховувати міжнародну фінансову підтримку.

Підписання «зернової угоди» є важливою для світу. Однак ця домовленість не вирішує спектр проблем які постали перед країнами, адже країна-агресор постійно порушує обіцянки перед країнами, які залежать від українського зерна. Головним приводом порушення є: недопущення передачі зброї.

Перше порушення з боку Росії відбулося в жовтні 2022 року, коли російські інспектори спеціально затягували перевірку суден, які надходили до Стамбулу, що призвело до затору в понад 165 суден із зерном. А це означає, що відбулося скорочення обсягів експорту української агропродукції на світові ринки на 15-18 млн т.

Була також можливість переривання «зернового коридору» за звинуваченням Росії проти Збройних сил України та британського лекторату у «теракті проти кораблів Чорноморського флоту та цивільних суден, задіяних у гарантуванні безпеки «зернового коридору» [3]. Тоді РФ заявила про припинення своєї участі у Чорноморській зерновій угоді.

Натомість, українська сторона вимагала від світової спільноти перешкоджання закриття «зернової угоди», від якого залежить продовольча безпека мільйонів людей Світу.

І вже 30 жовтня було визначено, що «зерновий коридор» може продовжуватись без участі російської інспекції. 2 листопад російська сторона вирішила поновити роботу «зернової угоди», і у Стамбулі 17 листопада домовились про продовження «зернового коридору» для експорту продовольства з трьох українських морських портів ще на 120 днів.

НАТО оцінила ризики повторного призупинення Росією експорту продовольства з України через "зерновий коридор". Як зазначав генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг: «Поки триває війна такі ризики зберігаються. Для боротьби з голодом необхідно доставляти на світові ринки зерно з України. Зернова угода щодо цього надзвичайно важлива...»[4].

За строк дії «зернового коридору» з українських портів вийшло більше 500 кораблів з понад 26 мільйонів тонн зерна та продуктів харчування [5].

18 березня 2023 року мало відбутися продовження «Ініціативи з безпечного транспортування агропродукції через Чорне море» ще на 120 днів, однак країна-агресор вже вдруге зробила спробу переривання такої ініціативи. З 10 квітня російська сторона в Спільному Координаційному Центрі (СКЦ) міста Стамбул на власний розсуд призупинила реєстрацію планів перевірок суден, поданих українськими портами. Проте Росія розробила власні плани перевірок і на власний розсуд обирала судна з черги. Це повністю суперечить умовам ініціативи і є неприйнятним для України [6].

Наступними днями Росія вдруге заблокувала проведення інспекції суден в територіальних водах Туреччини, які прямують «зерновим коридором». Наприклад, з 14 квітня 2023 року російська сторона без жодних пояснень відмовилася зареєструвати три судна (два з яких везли продукти харчування до Китаю), що очікують на вантаж у порту «Південний» [6].

Саме ці дії є проблемними для продовження «зернового коридору»: постійне сповільнення терміну інспекції; регулярне вимагання нерегламентованої документації; відмова від роботи в робочий час та інші дії, які призводять до зупинки інспектування.

Російська Федерація намагається диктувати усьому світові свою політику, вона ставить під загрозу продовольчу безпеку і намагається використовувати їжу як зброю. Однак Україна не приймає таких вимог і виступає проти втручання діяльності російської сторони до українських портів.

Наразі, станом на 26 квітня 2023 року Російська Федерація вкотре заблокувала працю «зернового коридору». Представники російської сторони відмовились координувати рух суден до українських портів через гуманітарні коридори, що діють в рамках Чорноморської ініціативи з експорту зерна та супутніх продуктів харчування морем. В результаті, чотири судна, в тому числі "АКДЕНІЗ-М", які зафрахтовані Всесвітньою продовольчою програмою ООН для доставки пшениці до Ефіопії, не змогли вийти з портів Чорноморська, Одеси та Південного і очікують на дозвіл на додатковий час. Одне судно також очікує на вхід до Одеського порту в районі Суліни. Тобто, Росія продовжує зривати міжнародну співпрацю та блокує продовольчу безпеку [7].

Проблема продовження «зернового коридору» була, є і буде, проте головне слово стоїть за партнерами ООН та Туреччиною. Натомість, Організація Об'єднаних Націй і Туреччина від 18 березня 2023 року домовились про продовження «зернової ініціативи».

На рахунок дотримання міжнародних домовленостей: країна-агресор систематично і односторонньо перериває дію угоди, через що страждають мільйони людей. Постійне порушення і припинення «зернового коридору» наражає на загрозу продовольчу безпеку, особливо в країнах Глобального Півдня. Затримки з перевітками завадили Україні експортувати ще 3 мільйони тонн зерна. За даними Державного департаменту, 10 мільйонів людей по всьому світу не отримали вчасно продовольство через політичні амбіції Росії.

Література:

1. Гордійчук Д. Порти знову запрацюють. Що підписали в Стамбулі та як тепер Україна буде вивозити зерно? *Економічна Правда*. 22.07.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/07/22/689519/> (дата звернення: 18.04.2023)
2. Україна підписала тристоронню угоду про "зерновий коридор" через Чорне море, — ЗМІ. *Фокус*. 22.07.2022 URL: <https://focus.ua/uk/world/523059-ukraine-podpisala-trehstoronniy-dogovor-o-zernovom-koridore-cherez-chernoe-more> (дата звернення 15.04.2023)
3. Росія блокує інспекцію суден у рамках “зернової ініціативи”, – МінАПП. *Новинарня. Новини України що воює*. 17.04.2023 URL: <https://novynarnia.com/2023/04/17/rosiya-blokuye-inspekciyu-suden-u-ramkah-zernovoyi-inicziatyvy-minapp/> (дата звернення 18.04.2023)
4. Столтенберг оцінив можливість повторного закриття «зернового коридору». *Новини/міжнародні*. 05.11.2022 URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/news-stoltenberh-nato-zernovyy-korydor/32117129.html> (дата звернення 14.04.2023)
5. Собенко Н. "Зернову угоду" продовжили на чотири місяці. *Суспільне новини*. 17.11.2022 URL: <https://suspilne.media/amp/318590-zernovu-ugodu-prodovzili-na-cotiri-misaci/> (дата звернення 15.04.2023)
6. У Босфорі росія знову заблокувала інспекції суден із «зернового коридору». *Укрінформ*. 17.04.2023 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3697016-u-bosfori-rosia-znovu-zablokuvala-inspekciisuden-iz-zernovogo-koridoru.html> (дата звернення 18.04.2023)
7. Росія вкотре заблокувала роботу «зернового коридору». *Укрінформ*. 26.04.2023 URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3701145-rosia-vkotre-zablokuvala-robotu-zernovogo-koridoru.html> (дата звернення 26.04.2023)

Коротиш С.О.

здобувач вищої освіти 3 року навчання
освітнього ступеня бакалавр
ННІМПтаМ НУ«ОМА»

Науковий керівник: Бельо Л. Ю.

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, ЯК ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ

На даний час у нашому суспільстві гостро стоїть питання домашнього насильства. Сім'я є невід'ємною і важливою частиною соціальної структури будь-якого суспільства й виконує численні соціальні функції. Так, ч. 1 ст. 3 Сімейного кодексу України надає наступне поняття: «Сім'я є первинним та основним осередком суспільства» [1]. Конституція України, Цивільний кодекс України в свою чергу закріплюють право на сім'ю. Загальновідомим є факт, що саме в сім'ї закладаються основи буття людини, а від психологічного здоров'я родини багато в чому залежить моральний стан суспільства. Насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення, адже є серйозним порушенням прав людини. Поширення проявів насильства в сім'ї не лише руйнують гармонію і злагоду в родині та спричиняють сімейне неблагополуччя, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом.

Згідно п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: «домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2].

Однією із відмінних ознак домашнього насильства від будь-яких інших видів насильства як правопорушення є особливий суб'єктний склад, тобто суб'єктами цього правопорушення можуть бути лише особи, що перелічені п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Необхідно розрізняти такі обов'язкові ознаки домашнього насильства як: 1) діяння насильника повинне бути протиправним (суперечити нормам Конституції, Кодексу про адміністративні правопорушення, Кримінальному кодексу України та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»); 2) постраждалими від сімейного насильства можуть бути названі виключно члени сім'ї; 3) діяння призвело чи могло призвести до порушення прав і свобод члена родини як людини і громадянина [4, с. 13].

Правовою основою протидії домашньому насильству є Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Американська конвенція про права людини (1969), Конвенція про права дитини (1989), та інші нормативно-правові акти й стандарти. Новим етапом розвитку в цьому контексті стало підписання і ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашнього насильства та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція,

2011). До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать: 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника; 2) обмежувальний припис стосовно кривдника; 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Одна із особливостей домашнього насильства в тому, що воно має циклічний характер. Теорія циклічного характеру домашнього насильства була розроблена Lenore Walker (1979). Перший етап характеризується зростанням напруги в сім'ї у вигляді порушення у спілкуванні, невдоволення взаєминами тощо. На другому етапі відбувається інцидент із діями насильницького характеру, що може містити фізичні, психологічні або інші впливи, які виявляються звинуваченнями та погрозами. Далі настає третій етап, примирення, із вибаченнями та виправданнями, частим перекладанням вини на потерпілого та зменшенням значущості того, що сталося. Четвертим етапом є «медовий місяць», коли образи забуваються та настає спокій. Після «медового місяця» цикл повторюється [3, с. 12-13].

Є безліч порад від психологів, що робити аби не стати жертвою насильства. По-перше, назавжди забудьте про фрази «б'є – значить любить», «мене довели до того, щоб я став пити та зраджувати». Кривдників не можна переконати, від них треба тільки йти. Не варто створювати ідеальне зображення сім'ї для батьків, друзів, і для особливо своїх дітей. Доволі часто жінки вагаються з приводу того чи потрібно розлучатися. На нашу думку, розірвання шлюбу є першим кроком для припинення насильства та захисту від насильства у майбутньому. Звернемо вашу увагу, що в ст.12 Сімейного кодексу зазначено: «Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення». В свою чергу, в ст. 10 СК України передбачено, що особа може звернутися із заявою про розірвання шлюбу у зазначені періоди лише у випадках, якщо щодо неї вчинено другим з подружжя протиправні дії, які містять ознаки кримінального правопорушення[1].

Часто, коли відбувається будь-який прояв насильства, жінка терпить, тому що нікуди більше піти, не буде на що жити, а якщо є ще й діти, то не буде на що їх утримувати. Для цього необхідно мати фінансову незалежність – той самий стереотип коли чоловік повинен забезпечувати сім'ю зазвичай і призводить до того, що жінка опиняється в «золотій клітці». Доросла людина повинна бути мінімально фінансово-забезпеченою, щоб у разі чого без жодного вагання залишити кривдника; якщо з якихось причин ви не можете працювати (наприклад, мама в декреті, чи є проблеми зі здоров'ям) варто знайти собі захоплення. Часто, аб'юзер відчуває, що його жертва абсолютно не розвивається і відповідно думає, що на неї можна впливати. Не переносьте робочі стосунки на особисті. Зазвичай відбувається ланцюжкова реакція: начальник зіпсував настрій чоловіку, чоловік прийшов додому, вилив свої емоції на дружину. Потрібно провести тонку межу між роботою та домом. Врешті решт, не створюйте спеціальних провокацій. Часто жінки намагаються звернути на себе

увагу: провокують і змушують ревнувати свого партнера. В майбутньому, в кращому випадку це зумовить недовіру у відносинах – в гіршому – домашнє насилля.

Про проблему домашнього насильства варто говорити. Більшість дотримується фрази «не виноси сміття з хати», саме ці слова і підвищують замовчування таких злочинів. Пандемія COVID-19 та карантин загострили проблему домашнього насильства: в Україні спостерігалось збільшення кількості випадків домашнього насильства на 30%. Ситуація, яка називається «пандемія всередині пандемії» є глибоко неспокійною і змушує замислюватися над виходом із ситуації. Із цікавих заходів щодо виявлення випадків домашнього насильства, то у Франції застосовували систему кодових слів – в аптеці можна було звернутися до фармацевта з фразою «маска 19», щоб подати сигнал про допомогу [3, с. 155]. До речі, в Україні саме під час карантину Міністерством внутрішніх справ за участі Національної поліції було розроблено спеціальний хештег «#ДійПротиНасильства» (https://t.me/police_helpbot) в месенжері «Telegram», в якому акумульована вся інформація для громадян з приводу запобігання та протидії домашньому насильству. Також створено спеціальні мобільні групи [5, с. 10].

Замовчування випадків домашнього насильства призводить до повторного вчинення насильства, досить часто ще в більш жорсткій формі. Через відчуття безкарності цикли стають усе коротшими – тобто акти насильства трапляються все частіше, стають усе більш агресивними та наносять більше шкоди постраждалим. При чому насильство має комплексний характер, а тому вкрай важливо зберігати увагу до проблеми як з боку держави, так і суспільства.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України : Закон від 10.01.2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show_2947-14/conv#n507 (дата звернення: 15.03.2023).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show_2229-19#top (дата звернення: 16.03.2022).
3. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія / Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М. та ін.; за заг. ред. проф. Т.О. Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
4. Гуменникова Т.Р., Метіль А.С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2018. № 35. Том 2. С. 12–14. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/648395.pdf>
5. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції [Текст]: метод. рек. / [В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

Котюк Олександр,
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного процесу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЗМІСТ ЗАСАДИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА – НАЦІОНАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ

Згідно з п. 1 ч. 3 ст. 2 Цивільного процесуального Кодексу України (ЦПК) однією з основних засад (принципів) цивільного судочинства є засада верховенства права, якій присвячена його ст. 10 “Верховенство права та законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи”, згідно з ч. 1 якої “Суд при розгляді справи керується принципом верховенства права”. Що ж до змісту вказаної засади, то хоча він і мав би бути розкритий у даній статті, у ній перелічені лише ті акти законодавства, згідно з якими “суд вирішує справи”.

У зв’язку з цим й постає питання, які ж настанови впливають з її змісту, тим більше, що хоча у ст. 8 Конституції й проголошено, що “В Україні визнається і діє принцип верховенства права”, її зміст зводиться до того, що “Конституція має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції гарантується”. А якщо Конституція при визначенні засади верховенства права орієнтує лише на верховенство Конституції, то це дає підстави для висновку, що при її формулюванні у ЦПК, на думку його авторів, достатньо було уточнити лише перелік актів, порушення яких, є неприпустимим в ході цивільного судочинства.

Однак, оскільки всі ці завдання охоплювались засадою законності, яка орієнтувала на суворе і неухильне дотримання вимог законодавства кожним учасником правовідносин, то навіщо тоді було вводити засаду (принцип) верховенства права? А якщо врахувати й те, що саме в цей час засада законності з переліку і конституційних засад, і засад цивільного судочинства була вилучена, то за таких обставин складається враження, що всі ті світоглядні зміни у правовідносинах, які мали б відбутися з запровадженням засади верховенства права, в Україні звелися до того, що слово “законність” було замінено словами “верховенство права”. І саме це й зумовлює актуальність уточнення як змісту самої засади верховенства права, так і використаного законодавцем способу його нормативного викладу.

А у зв’язку з цим насамперед необхідно підкреслити, що згідно з задумом творців концепції засади верховенства права, вона є засобом забезпечення пріоритету природних прав людини у загальносуспільних відносинах, у яких, наприклад, так зване “моральне право” є беззаперечним аргументом. Саме це й дає підстави вказану засаду як морально-етичний імператив (беззастережну вимогу), визнавати однією з найважливіших соціальних цінностей. А оскільки

ця засада особливого значення набуває у відносинах людини з державою, то вона закріплюється в Суспільному договорі (Конституції або відповідних законах), внаслідок чого й стає і юридичною категорією, і однією з юридичних гарантій утвердження та забезпечення прав людини.

Вказані концептуальні настанови для теорії і практики правовідносин в Україні є особливо актуальними ще й тому, що хоча категорія “право” в національній юриспруденції й тлумачиться в суб’єктивному та об’єктивному значенні, все ж її визначення базується на визнанні того, що “право – це система встановлених і охоронюваних державою загальнообов’язкових, формально визначених норм, якими регламентовані суспільні відносини”.

З урахуванням цього стає очевидним, що хоча у концепції верховенства права проголошується верховенство прав людини, тобто верховенство права в суб’єктивному розумінні, всупереч цьому, у її нормативному викладенні як на конституційному, так і на галузевому рівні у її зміст вкладається ідея верховенства Конституції та законів, тобто – права в об’єктивному значенні. А якщо конституційний виклад змісту засади верховенства права її фактичному змісту не відповідає, то це дає підстави, як і до конституційного її визнання, не тільки для ототожнення понять “право” і “закон”, “правові норми” і “статті закону”, “верховенство права” та “верховенство закону”, а й поняття “закон” тлумачити як будь-який правовий акт, і, ототожнюючи його з поняттям “законодавство”, ігнорувати методологічну настанову згідно з якою поряд з засадою верховенства Конституції, слід розрізняти й засаду верховенства законів щодо підзаконних актів.

Характерним є й те, що у національному праворозумінні інші соціальні норми, якими поряд з правовими були регламентовані суспільні відносини, і якими також передбачались права і обов’язки їх учасників, до уваги не бралися ніби їх й не було, на тій підставі, що ні “правовими нормами”, ні “джерелами права” вони не визнавалися. Але Конституційний Суд, дійшов висновку, що “верховенство права – це панування права в суспільстві. Воно вимагає від держави втілення його у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема, у закони, які за змістом мають бути проникнуті ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із його принципів є те, що право не обмежується законодавством як однією з його форм, а включає й інші легітимовані суспільством соціальні регулятори – норми моралі, традиції, звичаї тощо”. А це означає, що й ці норми він визнав нормами законодавства.

Важливим є й те, що оскільки засада верховенства права закріплена у ст. 8 розділу першого Конституції “Загальні засади”, то це означає, що вона є загальносоціальною настановою, а тому поширюється як на всі сфери суспільного життя, так і на кожного учасника суспільних відносин. І саме на цій підставі в переліку засад судочинства, визначеному ст. 129 Конституції, вона відсутня. Що ж до того, що у назві цієї статті проголошено, що “Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права”, то така конструкція є некоректною тому, що за буквального її тлумачення вона дає підстави для висновку, що у судочинстві цією засадою повинні керуватися не всі його учасники, а лише судді, що не відповідає змісту цих правовідносин.

Варто привернути увагу й до того, що і на галузевому рівні у відповідних кодексах засада верховенства права тлумачиться по-різному. Зокрема, як вже зазначалось, у ЦПК їй присвячена ст. 10, у ч. 1 якої задекларовано лише те, що “Суд при розгляді справи керується принципом верховенства права”. Що ж до змісту вказаної засади, то він у ній не розкритий.

Згідно з ст. 8 КАС: 1. Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. 2. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини. 3. Звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції гарантується. 4. Забороняється відмова в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Характерним для національного розуміння змісту засади верховенства права та способу її нормативного викладу є й те, що у ст. 8 КПК фактично лише повторено частини 1 та 2 ст. 8 КАС.

Що ж до європейських стандартів у розумінні змісту засади верховенства права, то найбільш повно вони розкриті у звіті Венеційської комісії 2011 р. Зокрема, у ньому на підставі аналізу підходів до її розуміння зафіксованих у міжнародно-правових актах, конституціях, законодавстві та науковій літературі низки європейських держав, визнано, що основними вимогами, які випливають з її змісту є: 1) безумовне і беззастережне визнання та повага до прав і свобод людини незалежно від того, якими легітимованими видами соціальних норм вони визнані; 2) верховенство конституції; 3) принцип розподілу влади та незалежність кожної з її складових; 4) законність, включно з прозорим, підзвітним і демократичним процесом ухвалення законів; 5) обмеження дискреційних повноважень і заборона довільності як в ухваленні рішень, так і у вчиненні процесуальних дій; 6) рівність у правах (рівноправність) та рівність всіх перед законом і судом; 7) принцип юридичної визначеності; 8) принцип захисту довіри (юридичної певності); 9) принцип пропорційності; 10) доступ до правосуддя, що здійснюється незалежним і безстороннім судом, включно з можливістю оскаржити в суді адміністративні акти.

А порівняльний аналіз національних кодексів судочинства і положень вказаного Звіту свідчить про те, що у національному законодавстві зміст засади верховенства права найбільш адекватно розкритий у ст. 8 КАС, що орієнтує на необхідність запозичення цих його положень й в інші процесуальні кодекси.

При цьому важливим є те, що у даній статті увага акцентується на тому, що відповідно до принципу верховенства права, людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, що задекларовано і в ст. 3 Конституції України.

Водночас, слід визнати, що урахування як європейських стандартів, так і особливостей традиційного національного правового світогляду у цих питаннях, зумовлює необхідність у тому, щоб уявлення учасників правовідносин про джерела прав і свобод людини були скоординовані як з

настановами сучасної методології правовідносин, так і з висновком Конституційного Суду, які орієнтують на те, що такими джерелами є не тільки законодавство, як одна з його форм, а й інші, зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства і легітимовані ним, соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо”. А для цього відповідна настанова мала б бути закріплена у відповідних статтях закону.

Важливо, що європейські стандарти розуміння засади верховенства права визначають не лише змістовний аспект взаємовідносин між людиною і державою, який полягає у визнанні людини та її прав найвищою соціальною цінністю незалежно від того у яких загальновизнаних соціальних нормах вони передбачені, а й їхній процедурний аспект, що полягає у дотриманні відповідних вимог у правотворчій та у правозастосовчій діяльності, що стає особливо очевидним з урахуванням засади правової визначеності, яка орієнтує на необхідність чіткого та однозначного способу викладу змісту кожного “суб’єктивного” права у відповідних нормах “матеріального права”, що безумовно сприятиме належному їх застосуванню у практиці правовідносин.

Крім того, не менш важливою є й необхідність обов’язкового визначення процедури реалізації та захисту кожного з цих прав у нормах “процесуального права”. От тому традиційно першою в переліку конституційних засад судочинства була засада законності, однак в сучасній редакції цієї норми вона з нього вилучена. І пояснюється це тим, що ніби-то вона є складовою засади верховенства права, хоча є очевидним, що ототожнення понять “верховенство права”, тобто – прав людини (права в суб’єктивному розумінні) та “верховенство закону”, тобто – права в об’єктивному розумінні, безпідставне.

А якщо кожне право людини повинне передбачати й систему норм “процесуального права”, якими б було чітко регламентовано як порядок його реалізації, так і способи його забезпечення та офіційного захисту, то саме охороні цих цінностей й сприяла засада законності, яка по своїй суті була вимогою дотримання не тільки “духу”, а й “букви” закону кожним учасником правовідносин. От тому не випадково, що у переліку засад кримінального судочинства вона збережена, а її змісту присвячені ст. 9 цього кодексу.

Висновки

Урахування міжнародних підходів до розуміння змісту засади верховенства права дає підстави для висновку, що національні уявлення про неї як на конституційному, так і на галузевому рівні потребують подальшого дослідження та істотного уточнення.

Важливим є й те, що лише офіційного визнання і, навіть, закріплення у законі відповідних засад правовідносин недостатньо, оскільки свої функції вони виконуватимуть лише тоді, коли їхній зміст буде належним чином розкритий у нормативному порядку, а відтак – відповідатиме засаді правової визначеності, а порядок їх реалізації, забезпечення і захисту буде розкритий в процесуальних нормах, з урахуванням вимог яких і конструюватиметься кожна правова норма, і ухвалюватиметься кожне процесуальне рішення та вчинятиметься кожна процесуальна дія.

Кравець Діана Дмитрівна

студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури
та технологій

м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук

доцент кафедри цивільного та

кримінального права

Державного університету інфраструктури
та технологій

Мартюк Аліна Сергіївна

АКТУАЛЬНІСТЬ СТІМКОГО ВПЛИВУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СПАДКОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Метою статті є визначення важливості стрімкої цифровізації в Україні та її вплив на суспільство і традиційні юридичні поняття спадкового права.

Постановка проблеми. Аналіз невизначених у законодавстві України необхідних правових норм для регулювання розвитку цифровізації, впровадження нових державних функцій в онлайн режимі, з метою покращення комфортних умов для життя кожного громадянина, а також важливість збереження інформаційних ресурсів держави і захищеності законних прав інтересів особистості та суспільства в інформаційній сфері.

Основні матеріали дослідження. Для початку треба розібратися, що означає поняття цифровізація. Отже, цифровізація (з англ. digitalization) — це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: взаємодія між людьми, промислове виробництво, предмети побуту та інше. Оскільки цифровізація суттєво впливає на багато сфер життя, то звісно не оминає і право, а особливо спадкове право. Цифровізація - це поступове перетворення усіх державних послуг на зручні онлайн-сервіси. В Україні є такий портал, де можна отримати ці послуги онлайн. Портал «Дія»- це додаток, який швидко розвивається у позитивному напрямку, адже зареєстровано багато проєктів для майбутнього удосконалення надання державних онлайн послуг [4]. Наприклад, деякі дії, які раніше вимагали особистої присутності громадянина, зараз можна зробити онлайн зі свого гаджету. Поки спадкові справи ще не дійшли до діджиталізації, хоча з впливом цифровізації на спадкове право, розглядається дуже великий спектр надважливий сучасних питань такі як: електронне зберігання і передача спадкових прав, криптовалюти, Інтернет-спадщина та інше. І це вже не говорячи про свідоцтво про право на спадщину або відкриття спадщини, а також посвідчення інших важливих правочинів.

Зберігання спадкових прав у електронному вигляді стає все більш популярним в сучасному світі, де цифрові технології стають все більш доступними. Однак, такий спосіб зберігання та передачі спадкових прав повинен відповідати вимогам законодавства та забезпечувати їх безпеку та доступність для громадян. Поки з цим направленням я певні проблеми, але з приводу

криптовалюти інформації в Україні вже більше. Криптовалюти можуть мати значну матеріальну цінність та входити у склад спадщини. 17 лютого 2022 року Президент України підписав Закон України «Про віртуальні активи». Закон був прийнятий Верховною Радою України ще у 2021 року, однак Президент України наклав на нього вето. Законом легалізується ринок віртуальних активів, запроваджується комплексне регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів в Україні, визначаються права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обігу таких активів. Щодо спадкових прав на віртуальні активи, закон передбачає, що спадщина передається за наслідуванням відповідно до законодавства України про спадщину. Таким чином, права на віртуальні активи можуть бути передані спадкоємцям за заповітом або за законом. Цей закон не має окремих положень про спадкові права, але передбачає, що спадкування віртуальних активів здійснюється відповідно до законодавства про спадщину. Але ми не можемо на нього посперитися, бо він ще не набрав чинності. Сподіваємося, що модернізація дійде не тільки до набрання чинності цього закону, а також і до його покращення та удосконалення в цілому, і найважливішим кроком має бути стрибок розвитку на більший рівень цифровізації.

На даний момент в Україні немає спеціальних законів, які регулювали б спадкові права в Інтернеті окремо від законодавства та загальних норм Цивільного кодексу. Проте, загальні норми Цивільного кодексу, які стосуються спадкування майна (Книга шоста Спадкове право), застосовуються і до майна, що знаходиться в електронному вигляді [1]. Такі нормативно-правові акти, як Закон України «Про нотаріат» та Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України, доволі непогано регулюють основні положення у законодавстві щодо спадкового права, але вони не містять інформації щодо онлайн засобів звернення, отримання чи надання послуг та захисту даних громадянина [2], [3].

Висновок. Трансформація в сфері цифровізації відбувається у зв'язку з покращенням якості життя. Є сенс далі розвиватися у цьому напрямку і він з часом включатиме в себе і питання пов'язані з спадковим правом. Ці теми можуть бути цікавими для дослідження, оскільки вони показують, як цифрові технології впливають на традиційні юридичні поняття і принципи, що стосуються спадкового права. Дуже важливо, щоб право йшло пліч-о-пліч з розвитком сучасних технологій, адже наша правова держава впевнено націлена на діджиталізацію, оскільки це дозволяє збільшити ефективність та зручність обробки інформації, у будь-якому випадку це має бути у сфері права, тим паче в актуальних та потрібних сферах життя. За допомогою цього механізму держава намагається зробити комфортні умови для усіх громадян України. Отже, важливості стрімкого впливу цифровізації на спадкове право є дуже актуальною, але спочатку треба створити нормативну базу регулювання порядку спадкування майна, яке знаходиться в електронному вигляді, та за допомогою новітніх технологій зробити так, щоб не було прогалин та непорозумінь для громадян стосовно спадкових та інших питань. Всі ці дії спрямовані на розвиток і вдосконалення онлайн послуг зроблять життя

громадян України набагато простішим, адже кожен за допомогою власного гаджету зможе швидко та якісно вирішити потрібне йому питання. У сучасному світі діджиталізація стала невід'ємною частиною розвитку бізнесу, науки, культури та інших сфер життя людини.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про нотаріат»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/stru#Stru>
3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
4. <https://diia.gov.ua/>

Куликовська Катерина Дмитрівна,
студентка 3 курсу, юридичного
факультету, Інституту управління,
технологій і права
Державного університету інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри цивільного та
кримінального права
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури
та технологій
Академік транспортної Академії України
Мусієнко Володимир Володимирович

ВИКОНАННЯ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану. Здійснена агресія кардинально вплинула на повсякденне життя нашої держави. Таким чином, статус "гуманітарної катастрофи", новини про загиблих і поранених, окупацію наших міст і територій, дефіцит продуктів харчування тощо, стали повсякденним явищем. У такій ситуації захист індивідуальних прав та інтересів фізичних осіб, не кажучи вже про юридичних, відійшов на другий план: 24 лютого 2022 року Президент України підписав Указ № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні". Згідно положень ст. 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року N 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року N 2102-IX, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії

відповідного режиму можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Ці обставин також суттєво вплинули на виконання цивільно-правових договорів: 18 лютого 2022 року Торгово-промислова палата України видала документ № 1014/02.0-7.1, який був адресований зацікавленим сторонам і підтверджував наявність форс-мажорних обставин у зв'язку з військовим нападом Російської Федерації на Україну та введенням воєнного стану в Україні. Слід зазначити, що існують специфічні підходи до виконання різних договорів. Зокрема, щодо виконання договорів позики, іпотеки та кредитних договорів єдиною умовою звільнення від відповідальності за невиконання договірних зобов'язань є запровадження воєнного стану. Це не стосується інших договорів, для яких законодавець вимагає доведення неможливості виконання договору внаслідок форс-мажорних обставин. Для полегшення становища позичальників під час війни та післявоєнної відбудови економіки було прийнято Закон України № 2120-IX від 15 березня 2022 року "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо дії норм в умовах воєнного стану", який набув чинності 17 березня. У період дії в Україні воєнного та в 30-денний строк після його припинення чи скасування в разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитором (позикодавцем), позичальник звільняється від відповідальності, визначеної ст. 625 ЦКУ, а також від обов'язку сплати на користь кредитора (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Окрім цього, неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24.02.2022 р. за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за такими договорами, підлягають списанню кредитором (позикодавцем) (п. 2 ч. 3 «Прикінцевих та перехідних положень» Закону 2120). Окрім того, кредитор забороняється збільшувати процентну ставку за користування кредитом з причин інших, ніж передбачені частиною четвертою статті 1056-1 Цивільного кодексу України, у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит у період воєнного стану. Важливо зауважити, що позичальник звільняється від оплати штрафних санкцій виключно на заборгованість, яка виникла починаючи з 24 лютого 2022 року. Окрім того, вищевказаним законом, було внесено зміни до Закону України «Про іпотеку», згідно з якими у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування щодо нерухомого майна, що належить фізичним особам та перебуває в іпотеці за споживчими кредитами, зупиняється дія статті 37 (у частині реалізації права іпотекотримача на набуття права власності на предмет іпотеки), статті 38 (у частині реалізації права іпотекотримача на продаж предмета іпотеки), статті 40 (у частині

виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку, щодо яких є судові рішення про звернення стягнення на такі об'єкти), статей 41, 47 (у частині реалізації предмета іпотеки на електронних торгах) цього Закону. Тож, на період дії воєнного стану в Україні, а також 30 днів після його скасування в разі наявності заборгованості за кредитним договором позичальника не може бути висилено з нерухомості, що перебуває в іпотеці, а також таке майно не може бути ніяким чином реалізовано чи відчужено на користь іпотекотримача та третіх осіб. Разом з тим, варто зазначити, що вищевказана зміна стосується виключно боржників фізичних осіб, а також розповсюджується на кредити, які були оформлені до 24 лютого 2022 року. 1 грудня 2022 року Верховна Рада України ухвалила законопроект №7441-1 щодо списання кредитів на житло та авто, які було пошкоджено або зруйновано під час війни. Передбачається списання кредиту на житло, якщо: нерухомість була знищена внаслідок війни; житло було єдиним місцем проживання сім'ї позичальника; станом на 23 лютого 2022 року відсутня прострочена заборгованість за таким договором; метою отримання кредиту згідно з договором є придбання, реконструкція чи будівництво такого нерухомого майна. Умовами списання кредиту на придбання автомобіля є: авто було знищене через війну та на 23 лютого 2022 року було єдиним авто в сім'ї позичальника; на 23 лютого 2022 року заборгованість за таким договором не була прострочена на більше ніж 7 днів. Якщо особа не може погасити заборгованість у визначені банком строки, то існує можливість звернутися до банку для проведення реструктуризації боргу. Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо дії норм на період воєнного стану" запроваджує так звані «кредитні канікули на період війни та протягом 30 днів після закінчення війни. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо дії норм в умовах воєнного стану" був прийнятий виключно для того, щоб полегшити становище боржників-фізичних осіб у цей складний період, але чинне законодавство України жодним чином не скасовує необхідність погашення кредитної заборгованості. Таким чином, так звані "кредитні канікули" - це фактично відстрочка погашення кредиту, а не звільнення від нього.

Крючкова Аліна Єгорівна,
студентка IV курсу, ОС «Бакалавр»
Юридичний факультет
Державний університет інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна.
Науковий керівник:
Клюєва Євгенія Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри Господарського та
транспортного права

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

В умовах вільного, незалежного, демократичного, правового суспільства, міжнародний захист прав людини завжди залишався одним з основних принципів його існування. Одне з найважливіших положень, яке встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю в Україні, зазначено в самій Конституції України (надалі – КУ). Тим самим держава, окресливши соціальне підґрунтя своєї діяльності та вектор власного історичного розвитку, визнала на законодавчому рівні те, що права людини є невід'ємними та невідчужуваними, а відповідно потребують захисту та охорони з боку держави, зокрема за допомогою міжнародно-правових механізмів. Захист прав людини має неабияке соціальне значення в контексті підтримання загальної захищеності та добробуту населення. Саме тому, обмеження прав людини можливе лише у випадках, передбачених Конституцією або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

На сьогоднішній день, законними причинами обмеження прав людини можуть слугувати умови, що становлять загрозу державній та громадській безпеці, основам конституційного ладу, здоров'ю населення, правам і законним інтересам інших осіб. При цьому, відповідно до ст. 64 КУ, існує ряд прав, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Зокрема, мова йде про право людини на життя (ст.27 КУ), повагу до її гідності (ст.28 КУ), право на свободу та особисту недоторканість (ст.29 КУ), тощо.

На превеликий жаль, з початком вторгнення російських військ на територію України, здійснення захисту таких базових у ХХІ сторіччі прав громадян незалежної та суверенної держави значно ускладнилось, а місцями стало взагалі неможливим. Якщо, у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, вирішення проблеми захисту прав та свобод потребувало переважно населення східних регіонів України, на яких велися активні бойові дії ще з 2014 року, то вже з 24 лютого 2022 року, відколи почалась повномасштабна війна на усій території України, проблема торкнулася майже третини населення, значна частина якого досі перебуває в російській окупації.

Особливої актуальності набуває розгляд питання насильства, зумовленого гендером, в умовах ведення воєнних конфліктів, з огляду на надзвичайно жорстокий і місцями звірський характер вчинених воєнних злочинів російськими військовими проти мирного населення України. З приводу механізмів та гарантій захисту прав людини в умовах внутрішніх та міжнародних збройних конфліктів було опубліковано величезну кількість наукових праць як серед вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Враховуючи актуальність та проблематику досліджуваності насильства в умовах воєнних (збройних) конфліктів, хочеться звернути особливу увагу на

окремі аспекти міжнародного захисту прав людини щодо гендерного насильства, зокрема через призму воєнних злочинів російської армії проти українського населення.

На сьогоднішній день, чіткого законодавчого визначення поняття гендерно обумовленого насильства (надалі – ГОН) не містять ані національні, ані міжнародні правові акти. Незважаючи на це, низка існуючих документів рекомендаційного характеру у сукупності з міжнародною практикою дозволяє сформулювати правову характеристику вчинюваним діям, зокрема встановити їх криміналізацію, в тому числі в умовах ведення воєнних конфліктів. ГОН можна визначити як будь-яке насильство, яке спрямоване на особу на основі її соціальної ролі та яке завдає або може завдати фізичної, сексуальної і психологічної або економічної шкоди чи страждання [2].

Поняття ГОН є набагато ширшим за своїм змістом, аніж поняття «сексуальне насильство», оскільки також охоплює акти несексуального характеру, обумовлені гендером (наприклад, убивство, катування, переслідування). Такі дії, згідно з актами міжнародного права, визнаються порушенням прав людини, а в умовах збройного конфлікту можуть тлумачити як злочини проти людяності, воєнні злочини або геноцид.

ГОН відрізняється від будь-якої іншої форми насильства не самою дією (наприклад, зґвалтування або ушкодження), а тим, що відповідні дії обумовлені гендером. Таке насильство вчиняється через суспільно обумовлені (гендерні) відмінності між статтю, зокрема чітко визначеною роллю чоловіка чи жінки в суспільстві, або конкретному суспільному осередку. Найбільш поширена форма здійснення ГОН – це насамперед насильство чоловіків щодо жінок і дівчат, засноване на структурній нерівності між чоловіками та жінками, а також нерівних владних відносинах [2]. При цьому, інша інтерпретація поняття ГОН також охоплює прояви насильства чоловіків щодо жінок, інших чоловіків, а також сексуального насильства щодо дітей [3].

Резолюція Ради Безпеки ООН No. 2106 також зауважує, що сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту та у постконфліктних ситуаціях значно більше зачіпає жінок і дівчат, але також впливає на чоловіків та хлопців [4]. У світовій історії, що стосується перебігу та наслідків збройних конфліктів, були зафіксовані сотні тисяч фактів насильства, зумовлених гендером. Переважна більшість з них здійснювалася саме у формі сексуального насильства. Пам'ятає історія і масові випадки зґвалтувань чоловіків. За проведеними дослідженнями ООН, у період воєнного конфлікту в 1990-их роках в Колишній Югославії, серед 5 тис. чоловік, утримуваних у концтаборах у Сараєвському кантоні, 80 % із них стали жертвами зґвалтувань [2].

На превеликий жаль, факти вчинення насильства, в тому числі сексуального характеру, зумовлених гендерною ненавистю проти жінок та чоловіків притаманні і сучасній війні, що триває на території України. Однак злочини, що вчиняються сьогодні російськими військовими проти українського цивільного населення, можуть позмагатися за характером жорстокості з тими, що піддавалися міжнародним трибуналам тридцять років тому назад.

З початку оголошення російською федерацією 24 лютого 2022 року так званої рятувальної «спеціальної операції» на території України, почали активно фіксувати випадки сексуального насильства над жінками, дівчатами та маленькими дітьми, що здійснювалися без урахування будь-яких вікових критеріїв та які полягали в завданні і) фізичних тортур з поєднанням завдання шкоди статевим органам з метою неможливості здійснення в подальшому їх репродуктивної функції, а також ii) психологічних, враховуючи випадки тривалих гвалтувань, катувань та вбивств жінок перед членами їх родини, зокрема перед малолітніми дітьми.

Оприлюднена інформація, в тому числі міжнародних ЗМІ, також свідчить про непоодинокі випадки насильства над чоловіками різного віку, зокрема хлопчиками та немовлятами чоловічої статі, до яких застосовувалися акти як фізичного, так і сексуального насильства, зокрема під погрозою вбивства або завдання шкоди членам родини жіночої статі, з метою викликати сильні фізичні та психологічні страждання, а також почуття страху, зневаги та сорому через статеву приналежність до конкретної нації [5,6].

Основними міжнародними договорами у сфері міжнародного гуманітарного права, які захищають цивільне населення та тих, хто перестав брати участь у воєнних діях під час збройних конфліктів, у т. ч. від ГОН, є **Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року** про захист жертв війни, а також **Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 року**. В рамках саме міжнародних збройних конфліктів гарантії захисту прав людини закріплюються в усіх **чотирьох Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 року та Додатковому протоколі I від 8 червня 1977 року**.

Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, містить окрему Главу II «Заходи для захисту жінок і дітей». Зокрема, ст. 76 Протоколу встановлює, що жінки користуються особливою повагою і їм забезпечується захист, зокрема від згвалтування, примусу до проституції і будь-яких інших форм непристойних посягань.

Резолюція 3318 (XXIX) від 14 грудня 1974 року Генеральної Асамблеї ООН проголосила Декларацію про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів. У ній міститься заклик до держав-членів ООН, зокрема тих держав, які беруть участь у збройних конфліктах чи військових операціях, докласти всіх зусиль, щоб уберегти жінок та дітей від руйнівних наслідків війни, домогтися заборони щодо них таких заходів, як катування, принизливе поводження та насильство.

Варто також вказати про **дослідження Міжнародного Комітету Червоного Хреста «Звичаєве міжнародне гуманітарне право»**, що містить декілька норм, які завдяки тривалій практиці держав, на думку експертів Міжнародного Комітету Червоного Хреста, є нормами міжнародного звичаєвого права і стосуються заборони насильства щодо жінок.

Переважна більшість гендерно-орієнтовних правопорушень, що вчинялися і продовжують вчинятися російськими військовими на території України, згідно з положеннями Римського статуту, прийнятого 17 липня 1998 року, можуть

кваліфікуватись як загальнокримінальні злочини або ж як злочини проти людяності, воєнні злочини чи геноцид та підпадати під юрисдикцію інтернаціоналізованих кримінальних судів та трибуналів.

На сьогоднішній день українські правоохоронні органи активно співпрацюють зі слідчими МКС та з кожним днем встановлюють все більше фактів злочинних діянь, які підлягають розгляду і розголосу в міжнародних судах. Натомість, кількість фактично притягнутих до кримінальної відповідальності осіб є мізерною у порівнянні з кількістю злочинів, що вчиняються проти мирного населення щодня та щогодини на окупованій росією українській території.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на території України /А.Альохін,С.Кириченко, А.Кориневичтаін.; за заг. ред. В. Щербаченка, Г. Янової // ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив». – К., 2017. – 216 с. URL: https://jfp.org.ua/system/reports/files/110/uk/gon_151117.compressed.pdf.
3. Special feature Gender-based violence in emergencies. URL: https://odihpn.org/wp-content/uploads/2014/02/HE_60_web_1.pdf
4. UN. Security Council. Resolution 2106 (2013) adopted by the Security Council at its 6984th meeting, on 24 June 2013. URL: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2106\(2013\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2106(2013)).
5. Армія гвалтівників. Що відомо про масштаб сексуального насильства військ РФ під час вторгнення в Україну. URL: <https://life.nv.ua/ukr/socium/zgvaltuvannya-v-ukrajini-shcho-vidomo-pro-zlochini-rosiyskoji-armiji-novini-ukrajini-50231915.html>
6. Times. Russian soldiers raped me as my terrified son cried. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/one-soldier-raped-me-then-the-other-as-my-son-cried-7xbqwzdqw>.
7. Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни, ратифіковані Указом Президії Вер-ховної Ради УРСР від 3 липня 1954 року.s

Купліченко Карина Олександрівна

Студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій, м.Київ

4 курсу групи 1913

Науковий керівник:

Клюєва Євгенія Миколаївна,

д.ю.н., професор, завідувач кафедри
господарського та транспортного права
юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій, м.Київ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Захист прав людини є однією з найважливіших задач суспільства, особливо в умовах воєнного стану. Україна є однією з країн, що переживає воєнний конфлікт на своїй території з 2014 року і до сьогодні, у вигляді повномасштабних військових дій. Воєнний стан є надзвичайною ситуацією, яка виникає у разі загрози національній безпеці, суспільству та державі. В таких умовах захист прав людини є надзвичайно важливою та актуальною темою.

Захист прав людини є важливим питанням під час воєнного стану, оскільки в цей період зазвичай відбувається значне обмеження прав та свобод громадян. Міжнародне законодавство передбачає ряд норм, які мають захистити права та свободи людини в умовах воєнного конфлікту. У разі воєнного конфлікту, громадяни мають право на захист від будь-яких форм насильства та знущань, включаючи етнічні чи релігійні дискримінації. У міжнародному гуманітарному праві передбачено стандарти захисту населення в умовах воєнного конфлікту, зокрема у відношенні до захисту цивільних осіб, забезпечення медичної допомоги та гуманітарної допомоги.

Перш за все, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод визначає, що ніхто не може бути позбавлений життя, окрім випадку самозахисту або випадку необхідності з метою захисту інших від незаконних насильницьких дій. Також у цій Конвенції передбачено право на свободу думки, совісті та віросповідання, а також право на свободу виявлення своєї національної належності. Ці права мають бути захищені навіть умовах воєнного стану, які можуть призвести до їх обмеження. [2]

Міжнародне законодавство про захист прав людини містить безліч норм, які застосовуються у воєнний час. Зокрема, Генеральна Асамблея ООН прийняла Універсальну декларацію прав людини, яка визначає права та свободи, які є невід'ємними для кожної людини, незалежно від її національності, статі, релігії та інших ознак. Ця декларація містить такі права, як право на життя, свободу думки, совісті та віросповідання, свободу слова, право на справедливий суд та інші. [4]

Крім того, міжнародні конвенції, такі як Женевські конвенції 1949 року, містять правила про поводження з військовополоненими, пораненими та хворими військовослужбовцями та цивільними особами під час воєнного конфлікту. Ці конвенції стверджують, що війна не може слугувати підставою для знеособлення та порушення прав людини. [3]

Україна, як держава, що ратифікувала ці конвенції, зобов'язана дотримуватися їх положень під час воєнного конфлікту. Українське

законодавство також містить норми про захист прав людини в умовах воєнного стану. Оскільки війна порушує звичайну життєдіяльність людей та створює загрозу для їх життя та здоров'я, у контексті воєнного стану забезпечення захисту прав людини є надзвичайно важливою проблемою. Україна, як держава, що пройшла через революцію та проходить через війну, використовує свої національні закони та міжнародні зобов'язання для захисту прав людини під час воєнного стану.

Згідно зі статтею 64 Конституції України, у воєнний час або в разі загрози нападу на Україну, які загрожують її територіальній цілісності чи безпеці народу, Верховна Рада України може ввести воєнний стан на всій території або на окремих її частинах. У разі введення воєнного стану, Україна може застосовувати обмеження, передбачені в міжнародних правових актах, в тому числі Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод. Проте, такі обмеження мають бути необхідними лише у разі необхідності та пропорційності. [1]

Українське законодавство містить численні гарантії для захисту прав людини під час воєнного стану. Закон України "Про воєнний стан" містить положення про забезпечення свободи думки, слова, переконань, свободи зборів, асоціацій та суспільних організацій. Закон також передбачає встановлення тимчасових правил поведінки під час воєнного стану, зокрема, щодо ведення бойових дій, переміщення населення, збору зброї та інших засобів бойової техніки, контролю за засобами масової інформації тощо. Проте, закон також зобов'язує дотримуватися міжнародних стандартів з прав людини і запобігати будь-якій формі тортур, жорстокого поводження та нелюдського ставлення до осіб, які потрапили під вплив воєнного стану. [5]

Отже, враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що захист прав людини є одним з найважливіших завдань у будь-який період, в тому числі і під час воєнного стану. Законодавство України забезпечує захист прав людини під час воєнного стану, проте воно не повинне призводити до обмеження прав та свобод громадян, крім випадків, коли це є необхідним та обґрунтованим з метою забезпечення національної безпеки. Міжнародні стандарти, які передбачають захист прав людини в умовах війни, мають велике значення в контексті захисту прав та свобод людей в Україні. Зокрема, важливою роллю в цьому процесі відіграють норми Міжнародного гуманітарного права, які встановлюють стандарти поведінки держави відносно осіб, які перебувають під її контролем у військових конфліктах.

Таким чином, захист прав людини є невід'ємною складовою будь-якого демократичного суспільства, включаючи період воєнного стану. Національне та міжнародне законодавство встановлюють стандарти, які повинні бути дотримані державами з метою забезпечення захисту прав та свобод громадян. Тому, водночас з військовими діями, уряд України повинен продовжувати роботу щодо захисту своїх громадян.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004
3. Женевська конвенція
про поводження з військовополоненими від 12.08.1949
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_153
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_015
5. Закон України " Про правовий режим воєнного стану" від 12.05.2015, № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/389-19>

Лабик Анастасія Сергіївна

Студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та
технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

Клюєва Євгенія Миколаївна

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри Господарського та
транспортного права, юридичного факультету
ДУІТ, м. Київ, Україна

РОЗРІЗНЕННЯ ПОНЯТЬ ВІЙНА І ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ

На сьогодні питання міждержавних конфліктів, у тому числі збройних, на жаль, є надзвичайно актуальним. Тому автоматично стає важливим момент чіткого розмежування дотичних термінів і усвідомлення їхньої різниці. Насправді, дуже малий відсоток людей розуміє відмінність між поняттями «воєнний конфлікт» і «війна».

Але необхідність в усвідомленні різниці існує. У цій роботі головною метою є висвітлення ключових аспектів у встановленні відмінностей між термінами «війна» та «воєнний конфлікт», а також насамперед визначення безпосередньої різниці у застосуванні слів «воєнний» та «військовий» при використанні їх щодо конфліктів.

Багатство української мови зумовлює виникнення помилок при вживанні деяких слів пересічними людьми. Така ж ситуація буває із поняттями «військовий» та «воєнний». Для того, щоб визначити різницю між сутностями цих слів, а також щоб розуміти де саме кожне з них буде доцільним, треба просто запам'ятати, що «військовий» відноситься до особи-військового або ж війська як формування осіб в цілому. У той час як «воєнний» - відноситься до війни і відповідно пов'язаної з нею діяльності. Тому загальноприйнятим є використовувати саме вислів «воєнний конфлікт».

Урозумівши сутність і походження терміну «воєнний конфлікт», стає можливим переходити до його визначення. Дефініції даного поняття можна знайти досить різні у різних джерелах. Наприклад, у «Енциклопедії сучасної України», воєнний конфлікт розтлумачується як форма розв'язання гострих суперечностей між державами, народами, соціальними групами або іншими суб'єктами політики з двостороннім використанням воєнної сили [1].

Звичайно, також можна знайти різні визначення «воєнного конфлікту» у працях різних науковців. Існує трактування, що воєнний конфлікт є гострою формою зіткнення сторін щодо розв'язання суттєвих протиріч в процесі соціальної взаємодії із застосуванням збройної сили [2]. Науковці В. Дяченко, М. Цюрупа та П. Шумський вважають, що поняття «воєнний конфлікт» охоплює «всі види організованих форм збройних сутичок соціальних сил як у середині держави, так і на міждержавному рівні, або між коаліціями держав, які характеризуються достатнім рівнем керованого насильства, переходом від мирних до мілітарних способів життєдіяльності з неминуче широким порушенням прав та свобод населення» [3].

Таким чином, можемо виокремити окремі ознаки воєнного конфлікту: це сутичка між двома сторонами, які застосовують воєнну силу; сутичка загалом відбувається між державами, народами, соціальними групами або іншими суб'єктами політики; способи життєдіяльності змінюються з мирних на такі, що мають воєнне спрямування; просторові «масштаби» воєнного конфлікту – відносно невеликі.

Серед різних наукових досліджень можна зіткнутися із виразом «Не всякий конфлікт є війна, але будь-яка війна – це конфлікт». Але для встановлення аспектів різниці між війною і тим же воєнним конфліктом не достатньо визначити дефініції і ознаки останнього. Такого ж аналізу потребує і термін «війна».

За міжнародним правом, війна – це стан справ між двома державами, або між двома групами держав, або між державою і групою держав, який супроводжується здебільшого розірванням дипломатичних відносин, подальшим призупиненням застосування загальних норм міжнародного права мирного періоду і загальною рішучістю вчинити насильницькі дії, навіть якщо такі дії насправді не мають місця [4].

Науковці дійшли до висновку, що застосування терміну «війна» має місце виключно у конфліктах між двома чи більше державами, суверенними суб'єктами міжнародних правових відносин, у іншому випадку доцільніше використовувати «збройний конфлікт», «воєнний конфлікт» тощо – тут ми вже можемо прослідковувати першу відмінність між поняттями.

Розглядаючи «війну» у правовому спектрі, можна виокремити ряд фактичних ознак. Наприклад, війна повинна мати формальний початок, чого вимагає III Гаазька конвенція від 1907 року. І насправді вже тут ми можемо спостерігати ще одну відмінність війни від воєнного конфлікту, який не потребує формального проголошення.

Після проголошення війни, не зважаючи на те чи почалося фактичне ведення воєнних дій, у відносинах між сторонами сутички одразу ж проходить

ряд суттєвих змін – втрачаються дипломатичні чи консульські відносини; припиняється співпраця між фізичними та юридичними особами воюючих сторін у економічній, фінансовій, торговельній сферах тощо; втрата чинності двосторонніх договорів між воюючими сторонами, у той час як багатосторонні договори, сторонами яких вони є, призупиняють свою дію для цих держав (але винятком завжди є договори щодо захисту прав людини, договори про кордони, договори щодо міжнародного гуманітарного права і подібні).

Науковець С. Сірий, надаючи дефініцію терміну «війна», визначає це явище як соціально-політичне, пов'язане з докорінною зміною характеру відносин між державами, народами, націями, класами і соціальними групами та переходом протиборчих сторін від застосування ненасильницьких форм і способів боротьби до прямого застосування зброї та інших насильницьких засобів для вирішення певних суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших суперечностей [5].

Також ознакою війни можна виокремити те, що причиною для неї можуть виступати як політичні, так і економічні чи ідеологічні, соціальні мотиви. Тепер, з'ясувавши ключові моменти понять «війна» та «воєнний конфлікт», ми можемо зробити низку висновків у питанні різниці між цими термінами.

Перш за все, суб'єкти – у воєнному конфлікті це народи, меншини, соціальні групи, держави тощо, у війні – виключно суверенні сторони міжнародного права, тобто держави. Також територіально війна охоплює більше простору, ніж воєнний конфлікт. Ще однією відмінністю є те, що під час війни суспільство зазнає значно глобальніших змін у всіх сферах життєдіяльності, аніж під час проведення воєнного конфлікту. І, чи не найочевиднішою ознакою можна визначити те, що війна, на відміну від воєнного конфлікту, починається з акту її проголошення, що було визначено у III Гаазькій конвенції від 1907 року.

І дійсно, хоч на перший погляд поняття «війна» та «воєнний конфлікт» не мають особливої різниці, розмежування їх все ж має бути чітко визначеним, адже це матиме подальший вплив як на врегулювання певного конфлікту, так і на розвиток сфери вивчення конфліктів в цілому.

Список використаних джерел

1. Воєнний конфлікт / Ю. І. Бут // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006.
URL: <https://esu.com.ua/article-27383>
2. Толубко В. Б., Бут Ю. І., Косевцов В. О. Основні закономірності сучасних локальних війн та збройних конфліктів – К.: НАОУ, 2002. – 68 с.
3. Дяченко В. І., Цюрупа М. В., Шумський П. В. Міжнародне гуманітарне право: філософсько-пра-вова доктрина регулювання збройних конфліктів. Ч. I. Історія становлення. Київ: Сфера, 1999. 128 с.
4. «Поняття війни та збройного конфлікту» URL: https://pidru4niki.com/1393051846768/pravo/ponyattya_viyni_zbroynogo_konfliktu

5. Сірий С. Сутність понять «локальна війна» і «воєнний конфлікт» та їх типологія. Політичний менеджмент. Київ, 2006. № 4. С. 124-134.

Марач Юлія Олегівна

студентка 4 курсу юридичного факультету
Державного університету інфраструктури
та технологій

м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук

доцент кафедри цивільного та

кримінального права

Державного університету інфраструктури
та технологій

Мартюк Аліна Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ ПРАВА НА ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ (СПАДКОВА ТРАНСМІСІЯ)

Актуальність теми. Актуальність питань переходу права на прийняття спадщини, що являє собою спадкову трансмісію в спадковому праві обумовлена багатьма чинниками. Спадкова трансмісія є переходом права на прийняття спадщини, яке людина отримує від померлого спадкоємця, якщо він не встиг скористатися своїм правом на прийняття спадщини. У такому разі це право переходить уже до його спадкоємців. Подібні ситуації виникають дуже часто, що й означає, що дана тема є достатньо актуальною на сьогодні.

Мета роботи. Метою даної роботи є тлумачення концептуальних положень та загальнотеоретичних засад переходу права на прийняття спадщини (спадкової трансмісії) в спадковому праві, а також їх особливостей, спрямованих на вирішення проблеми встановлення і реалізації даного питання.

Об'єкт дослідження. Визначення особливостей переходу права на прийняття спадщини в концепті спадкової трансмісії.

Викладення основного змісту. В сучасних реаліях життя трапляються випадки, коли спадкоємець не встиг реалізувати своє право на спадщину та помер після відкриття спадщини. Перехід спадкових прав регламентується у відповідності до статті 1276 Цивільного кодексу України. Якщо спадкоємець помер уже після того, як була відкрита спадщина (незалежно від того, чи спадкування йде за законом, чи за заповітом) права на його частку отримують уже його спадкоємці.

Прийняття спадщини може відбуватися двома шляхами. Умовно їх можна розділити на активний і пасивний. Активний шлях – це подача відповідної заяви нотаріусу за місцем відкриття спадщини у шестимісячний строк після її відкриття, тобто вчинення певної дії. Якщо подана заява і не відкликана, то питання встиг чи не встиг спадкоємець прийняти спадщину не виникає.

Пасивний шлях не передбачає вчинення жодних дій спадкоємцем, а зумовлений лише наявністю певних фактів.

Наприклад: постійне проживання разом з спадкодавцем на час відкриття спадщини, не вчинення жодних дій щодо відмови.

Якщо спадкоємця який помер після відкриття спадщини стосується хоча б один з таких юридичних факторів на час відкриття спадщини, то цей спадкоємець вважається таким, що прийняв спадщину. Навіть якщо він помер через день після відкриття спадщини.

У відповідності ст. 1276 ЦК України, якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія) [3].

Визначальним для правильного застосування статті 1276 ЦК України є відповідь на запитання: чи повинен трансмісар (особа, яка успадковує замість трансмітента) для прийняття спадщини в порядку спадкової трансмісії після смерті першого спадкодавця в установлений законом строк здійснити своє право на прийняття спадщини шляхом подання заяви про прийняття спадщини в порядку спадкової трансмісії, чи достатньо прийняти спадщину шляхом подання заяви про прийняття всієї спадщини лише відносно трансмітента (спадкодавець, який помер)? Трансмісар має право на прийняття спадщини в порядку трансмісії та спадщини, що відкрилася після трансмітента. Це два самостійні суб'єктивні цивільні права, які можуть бути реалізовані незалежно одне від одного.

Щоб встановити чи має місце спадкова трансмісія, нотаріус має визначити спочатку, чи встиг спадкоємець прийняти спадщину, та з'ясувати, чи не відноситься такий спадкоємець до категорії осіб, які за законом вважаються такими, що фактично прийняли спадщину [2]:

- спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, визначеного законодавством, він не заявив про відмову від неї;
- малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину.

Право на прийняття спадщини за трансмісією у разі його виникнення реалізується на загальних підставах, із урахуванням строків, встановлених статтею 1270 ЦК України. Тобто, коли має місце спадкова трансмісія, нотаріус, який встановив, що спадкоємець не прийняв спадщину, обов'язково повинен звернути увагу на те, скільки часу залишилось до закінчення строку на прийняття спадщини для спадкоємців, які спадкують в порядку спадкової трансмісії [1]. Від цього залежить, коли нотаріус має право видати перше свідоцтво про право на спадщину будь-кому зі спадкоємців, оскільки строк на прийняття спадщини в порядку спадкової трансмісії є загальним, але не може бути меншим ніж три місяці. Якщо строк, що залишився менший як три місяці, він подовжується до трьох місяців. Спадщина може бути прийнята в порядку

спадкової трансмісії після спливу строку для прийняття спадщини за письмовою згодою спадкоємців або в судовому порядку, якщо суд визнає причини пропуску цього строку поважними.

Варто зауважити! Не слід плутати спадкову трансмісію із спадкуванням за правом представлення. Відмежовуються вони наступними критеріями:

- спадкування за правом представлення настає у тому випадку, якщо спадкоємець помер раніше спадкодавця, а спадкова трансмісія застосовується, якщо спадкодавець помер раніше, але спадкоємець також помирає, не встигши прийняти спадщину;
- спадкова трансмісія поширюється, як на спадкування за законом, так і на спадкування за заповітом, тоді як спадкування за правом представлення можливе лише при спадкуванні за законом.

За своїм характером право на прийняття спадщини може бути віднесене до майнових прав, хоча до нього можуть входити й немайнові права спадкодавця, наприклад, право на ім'я, яким може бути названо установу тощо, яке може бути використано за згодою спадкоємців, опублікування твору, організації персональної виставки та ін.

Висновок: Дослідження проблемного питання спадкового права дозволяє зробити висновок, що спадкування за спадковою трансмісією є специфічним порядком спадкування і потребує законодавчих удосконалень. На сьогодні у нотаріальній практиці виникла нагальна потреба у законодавчому роз'ясненні деяких понять, необхідний новий теоретичний і практичний підхід до вирішення цього колізійного питання. Адже не лише пересічні громадяни, а й самі нотаріуси мало інформовані щодо особливостей спадкування за спадковою трансмісією, зважаючи на те, що ці питання врегульовані тільки Цивільним Кодексом України.

Список використаних джерел:

1. Кухарев О.Є. Сутність спадкової трансмісії у спадковому праві України. Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 2 (81). с. 73–81;
2. Сегенюк А.В. Спадкування за правом представлення та спадкова трансмісія: порівняльний аналіз. Часопис цивілістики. 2016. № 21. с. 96–99;
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435–IV.

Мельник Катерина Ігорівна

Студентка 3 курсу юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та
технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

к. ю. н., доцент кафедри цивільного та
кримінального права

юридичного факультету, кандидат
юридичних наук
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та
технологій
Академік Транспортної академії України
Мусієнко Володимир Володимирович

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЩОДО ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ НАДАННЯ ПОСЛУГ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Статтями 901-907 Цивільному кодексі України (далі ЦК України) вперше закріплюються норми, які визначають загальні положення щодо договорів про надання послуг. У сучасному цивільному праві України послуги розглядаються як окремий вид об'єктів цивільних прав (ст. 177 ЦК України), які відрізняються від інших об'єктів (речей, результатів робіт, нематеріальних об'єктів тощо). У зв'язку з особливостями послуг як об'єктів цивільних прав усі договори, предметом яких вони виступають, поєднуються в єдиний тип цивільно-правових договорів, а саме - договори про надання послуг [1].

Послугам притаманна своєрідна природа і спільні характерні ознаки. Для всіх послуг характерним є те, що вони:

1. мають нематеріальний характер, а їх результат не набуває уречевлюваного вигляду;
2. тісно пов'язані з особою виконавця та процесом вчинення ним певних дій (здійснення певної діяльності);
3. не збігаються із самими діями (здійсненням діяльності) виконавця, а існують як окреме явище - певне нематеріальне благо [3].

Особливий внесок у розвиток інститутів цивільно-правового договору загалом і договорів про надання послуг зокрема зробили наступні вчені цивілісти: В. Борисова, І.Б. Новицький, М. Брагінський, В. Васильєва, О. Вінник, В. Вітрянський, М. Галянтич, А. Гриняк, О. Шаблова, С. Шимон, О. Дзера, І. Діковська, С. Демченко, А. Довгерт, Ю. Заїка, Ч. Азімов, Я. Шевченко, Р. Шишка, В. Щербина, О. Яворська, В. Джунь, С. Алексєєв, І. Безклубий, О. Беяневич, С. Бервено, Д. Боброва, Т. Боднар, Є. Харитонов, В. Яроцький та інші.

Варто звернути увагу і на джерела первісного цивільного права. **Під послугами у Саксонському зерцалі** розуміли оплатне виконання роботи однією стороною (слугою) за завданням іншої сторони (господаря). **Можна виділити основні ознаки послуг, зокрема:**

1. послуга — це діяльність слуги, тобто особи, яка надає послугу;
2. послуга має, за загальним правилом, оплатний характер;
3. надається вона тільки за завданням іншої сторони.

До сучасного розуміння договорів з надання послуг сучасне законодавство прийшло не відразу. Проблема співвідношення підрядного договору та договору

надання послуг виникла ще в період римського приватного права. **Як відомо, класичне римське право знало три види договорів найму (locatio conductio):** 1) найм речей (locatio conductio rerum), 2) наймання послуг (locatio conductio operarum), 3) наймання роботи або поспіль (locatio conductio operis). Договором найму послуг називався договір, за яким одна сторона (нанявшийся, locator) брала на себе зобов'язання виконати на користь іншої сторони (наймача, conductor) певні послуги, а наймач брав на себе зобов'язання сплачувати за ці послуги обумовлену договором винагороду. Як зазначав відомий знавець римського права професор І.Б. Новицький, на відміну від підрядного договору, що мав на меті надання підрядником готового результату роботи, предметом договору найму послуг римляни розглядали виконання окремих послуг за вказівкою нанявшего, в силу чого нанявшийся виконувати відомі роботи за плату фактично ставав в положення раба.

Беручи до уваги обгрунтований висновок Д.І. Степанова, варто зазначити, що договір про надання послуг не становив особливий договірний вид в римському праві, він не був поименованим, а тому не мав усталеної договірної конструкції, і лише з розвитком майнового обороту і цивілістичної думки надання послуг підводиться під одну з наявних конструкцій (договір найму, а точніше особистого найму), при якій предметом особистого найму є трудова діяльність человека. Спираючись на попередні дослідження учених, Д.І. Степанов дійшов обгрунтованого висновку про те, що сутність договору «locatio conductio operarum» не ідентична правовою природою сучасного договору возмездного надання послуг: римське право розглядало договір особистого найму як контракт, де в користування передавалася особлива майнова цінність, робоча (м'язова) сила людини, а окремі послуги, надані за час, протягом якого така майнова цінність перебувала в користуванні наймача, розумілися як аналог відсотків.

Договори особистого найму та надання послуг, а також договір уповноваження знайшли своє подальше регулювання в нормах **Статуту Великого князівства Литовського 1588 року**, одного з найвидатніших пам'ятників права українського народу. Правова система за Статутом 1588 року — це вдалий синтез принципів станового ладу і нових правових понять, спрямованих у майбутнє. Договорами особистого найму та уповноваження були присвячені статті 56-61 розділу 4 та статті 14 та 24 розділу 12.

Наступним кроком вдосконалення Української правової системи стало цивільне право Гетьманщини, яке найбільш повно врегульоване у визначному джерелі українського права 1743 року під назвою **«Права, за якими судиться малоросійський народ»**. Правовому регулюванню інституту особистого найму та надання послуг присвячені статті 1–14 глави XXVII Прав. За договором особистого найму одна сторона (господар) доручала іншій стороні (служі) виконати роботу або надати послуги (як фактичного, так і юридичного характеру) за плату, а слуга зобов'язувався виконати роботу або надати послуги.

Існує багато різноманітних видів договорів про надання послуг. Деякі з них безпосередньо закріплені в ЦК України (поименовані договори). До них, зокрема, належать договори перевезення, транспортного експедирування,

зберігання, страхування, доручення, комісії тощо. Однак усі види договорів про надання послуг неможливо передбачити в ЦК України, бо їх існує велика кількість. **Наприклад**, лише відповідно до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 р. № 2664-III до фінансових належать такі послуги, як обслуговування платіжних документів, платіжних карток та дорожніх чеків; довірче управління фінансовими активами; діяльність з обміну валют; залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; фінансовий лізинг; надання коштів у позику, у тому числі і на умовах фінансового кредиту; переказ грошей; послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення; торгівля цінними паперами; факторинг тощо[2].

Це зумовило необхідність закріплення в законодавстві норм, які б мали загальний характер і стосувалися всіх видів договорів про надання послуг - медичних, юридичних, туристичних, освітніх, комунальних та інших, які не знайшли свого безпосереднього визначення у законі (непоіменовані договори). Таким чином, якщо певний договір про надання послуг не має спеціальної правової регламентації в ЦК України, тобто є непоіменованим договором, то слід застосовувати загальні положення гл. 63 ЦК України та у разі його наявності спеціальне законодавство, норми якого регулюють певний вид договорів про надання послуг. У свою чергу, акти законодавства, які стосуються окремих видів договорів про надання послуг (аудиторських, туристичних, комунальних тощо), мають базуватися на загальних положеннях гл. 63 ЦК України і не можуть вміщувати норми, які б їм суперечили.

У зв'язку з цим виникає питання щодо поширення правил гл. 63 ЦК на окремі види договорів про надання послуг, які, навпаки, спеціально закріплені у ЦК. Відповідно до ч. 2 ст. 901 ЦК України положення гл. 63 ЦК України можуть застосовуватися до всіх видів договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання. Договори про надання послуг можуть належати до так званих публічних договорів (ст. 633 ЦК України). Серед договорів про надання послуг до цієї групи належать договори про перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо.

Договори з надання послуг по-різному відображаються у системі законодавства зарубіжних країн. Так, М. Брагінський, з'ясовуючи місце договору з надання послуг у Німецькому цивільному уложенні, цілком слушно зазначив, що назва глави "Підряд та подібні договори" цілком очевидно підкреслює появу відмінних від підряду договорів, предметом яких слугує один із видів послуг як таких [4]. **Договір про надання послуг у системі законодавства Японії.** Договори про надання послуг займають різне місце в системі законодавства різних країн. Так, Торговий кодекс Японії взагалі не виділяє як окремий правовий інститут договір про надання послуг. Розділ III «Зобов'язальне право» Цивільного кодексу Японії також не передбачає договорів про надання послуг [5]. Цивільно-правова доктрина побудови зобов'язально-правових інститутів згаданого кодексу опирається на категорію договору про використання чужої праці, останні, у свою чергу, поділяються на:

а) договір, що передбачає повноваження направляти працю працівників на визначені цілі (договір особистого наймання); б) договір, що ставить метою повне здійснення визначеної роботи працею інших осіб (договір підряду); в) договір про ведення визначеної єдиної справи на підставі власного розсуду працівника (договір доручення); г) договір про виконання специфічної роботи зі збереження речі, що належить іншій особі (договір збереження) [6]. Варто відмітити, що договір підряду в Цивільному кодексі Японії припускає надання результату завершеної роботи (ст.632 ЦК Японії), що може бути як матеріальним, так і нематеріальним.

Договір про надання послуг у системі законодавства Німеччини. Німецьке Цивільне Уложення теж не виділяє як окремий правовий інститут договір про надання послуг. Основною договірною конструкцією, що опосередковує оплатне надання послуг, в Німецькому Цивільному Уложенні виступає договір найму послуг. Правила про договір особистого найму містяться у шостій главі «Найм послуг» розділу сьомого «Окремі види зобов'язань» Другої книги «Зобов'язальне право». В Німецькому Цивільному Уложенні вперше в історії цивільних кодифікацій було зроблено відмежування цивільно-правового договору оплатного надання послуг (договору найму послуг) та трудового договору (договору найму робітника). Науковець М.І. Брагінський, проводячи дослідження щодо місця договору про надання послуг у Німецькому Цивільному Уложенні, відзначав у своїх працях, що назва глави «Підряд і подібні договори» підкреслює «появу відмінних від підряду договорів, предметом яких служить один з видів послуг як таких» [7].

Отже, підсумовуючи вище сказане можна зробити наступний висновок, що термін “послуги” виник ще в Римському приватному праві та знайшов своє відображення в тогочасних джерелах права, та розвивалось разом із розвитком цивільного права та установилось в сучасному чинному Цивільному законодавстві незалежної України. Тому, **послуга** - це певне нематеріальне благо, яке надається однією особою (виконавцем) і споживається іншою особою (замовником) у процесі вчинення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності. Також поряд із терміном “послуги” розвивалось і поняття “договір з надання послуг”.

Договір про надання послуг - це домовленість двох сторін, за якою одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (частина перша статті 901 Цивільного кодексу України).

Істотними умовами договору про надання послуг, виходячи з глави 63 ЦК України є: предмет договору, права та обов'язки сторін (Замовника та Виконавця), порядок здійснення оплати та розрахунків за Договором, строк договору, відповідальність сторін у випадку невиконання чи неналежного виконання умов договору, умови припинення, зміни, розірвання договору про надання послуг.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року, зі змінами та доповненнями, станом на 28.04.2023 року // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 р. № 2664 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
3. Н. Федорченко, Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики (НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України 2015).
4. М. Брагинский, Договір підряду і подібні йому договори (Статут 1999) с.219.
5. Тзцуо Сато, А. Лихо (пер. з англ), Торговий кодекс Японії (Микап 1993) с.121.
6. Сакае Вагацума. Цивільне право Японії, кн 2 (Прогресс 1983) с.92-93.
7. Серія "Німецькі закони". Цивільне Уложення Німеччини. – К. 1. – 2-е вид., допов. – Hamburg : Jourist Verlag GmbH, 2006. – 728 с.

Пасічник Іванна Олегівна,

студентка 3 курсу юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та
технологій, м.Київ, Україна

Науковий керівник:

к. ю. н., доцент кафедри цивільного та
кримінального права
юридичного факультету, кандидат юридичних
наук, Інституту управління, технологій та
права, Державного університету
інфраструктури та технологій,
Академік Транспортної академії України
Мусієнко Володимир Володимирович

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУТНОСТІ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

Анотація. Зроблено дослідження та розглянутого актуальні проблеми сутності договору доручення. Розглянуто загальні вирішення проблем пов'язаних за договором доручення в умовах сьогодення.

Постановка проблеми. Проблеми, пов'язані з договором доручення, мають важливе значення у цивільному праві. Договір доручення є одним з найпоширеніших видів договорів, який використовується в різних сферах діяльності, в тому числі в сфері комерції, фінансів, нерухомості, послуг тощо.

Проблеми договору доручення можуть стосуватися різних аспектів, таких як визначення сторін, обов'язки повіреного і довірителя, форма договору, порядок виконання доручення, відповідальність сторін за невиконання договору, термін дії договору та інші.

Оскільки договір доручення використовується в багатьох галузях діяльності, проблеми, пов'язані з ним, можуть мати важливе значення для розвитку ринкових відносин та розвитку економіки в цілому. Тому актуальність проблем договору доручення в цивільному праві не можна недооцінювати.

Виклад основних матеріалів дослідження. У першу чергу потрібно зазначити, що є договором доручення, слід розуміти дане поняття, як один вид цивільних договорів, який регулюється Цивільним кодексом України. За договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя.

Варто зазначити, що договір доручення який укладений у письмовій формі, він обов'язково повинен бути оформлений відповідно до вимог Цивільного кодексу. [1]

Основні елементи договору доручення включають визначення сторін договору, опис дій, які повинен виконати доручений, строки та умови виконання доручення, винагороду за виконання доручення та інші умови, які сторони домовилися включити до договору.

Договір доручення використовується у багатьох галузях підприємницької діяльності та повсякденного життя, його укладання є важливим механізмом для забезпечення виконання певних дій та захисту інтересів сторін.

Щодо актуальних проблем сутності договору доручення, тут варто приділяти увагу уже проблемам, які не вперше розглядаються, хотіла б зазначити такі, як:

1. Неправильне виконання доручення. Наприклад, доручений може виконати доручення не належним чином, що може привести до негативних наслідків для доручителя. Це може бути, якщо доручений здійснює фінансові операції у своїх інтересах, то може статися так, що кошти будуть втрачені або використані не на те, на що було доручено.

2. Відповідальність за дії дорученого. Сторона несе відповідальність за дії дорученого, якщо ці дії виконані у рамках доручення. Це може бути проблемою у випадку, якщо доручений вчиняє дії, які не були доручені, але за які інша сторона також несе відповідальність. [2]

3. Недостатнє формалізування договору. Договір доручення може бути укладений у формі усної домовленості, що може призвести до недорозумінь і розбіжностей у випадку, якщо одна зі сторін не дотримується умов договору. Тому рекомендується укладати договір доручення в письмовій формі, де будуть чітко вказані умови доручення. [3]

Хочу зазначити, що найкращими вирішеннями даного питання на мою думку, є: щоб особи чітко формулювали умови договору: у договорі доручення

необхідно детально описати дії, які доручення повинно виконати, і чітко визначити умови оплати за ці дії; перевіряли повноваження дорученого: переконуючись, що доручений має достатні повноваження виконувати дії від імені доручення; зберігали документи з довіреністю: у разі втрати документів, що підтверджують довіреність, негайно повідомляли про це відповідні органи та діяли у відповідності з їхніми вимогами. [4]

Висновки. Розглянувши дане питання, я маю на меті запропонувати, щоб особи, які укладають договір письмово: обов'язково матимуть можливість довіритися документу у разі виникнення проблем. А у разі сумнівів звертались до юридичних консультантів: якщо виникають сумніви щодо договору доручення або повноважень дорученого, краще звернутися за консультацією до юридичних експертів.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Братель О. Г. Цивільне право України / О. Г. Братель, С. А. Пилипенко. – К. : Вид. О. С. Ліпкан, 2010. – 256 с.
3. Харитонов Є. О. Цивільне право України / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, О. В. Старцев. – Вид. 3-тє, переробл. і допов. – К. : Істина, 2011. – 808 с.
4. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Х. : Страйд : ФО-П Лисяк Л. С., 2012–2013.

Потапова А.В.,

здобувач вищої освіти 3 року навчання
освітнього ступеня бакалавр, спеціальність 081
“Право” Національний університет “Одеська
морська академія”, м.Одеса, Україна.

Науковий керівник- Сурілова А.О.,

Асистентка кафедри морського права НУ “ОМА”,
м. Одеса, Україна.

МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ З ЗАПОБІГАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ СУДЕН: АКТУАЛЬНІСТЬ НА СУЧАСНОМУ РІВНІ

У сучасному світі Міжнародна конвенція з запобігання забрудненню суден (далі МАРПОЛ) є однією з фундаментальних Конвенцій про запобігання забрудненню суден, при цьому її також прийнято вважати, як одну з найважливіших міжнародних угод, що стосуються охорони навколишнього середовища від забруднення судноплавством. Конвенція була прийнята в 1973 році та зазнала ряду поправок, остання з яких була прийнята в 2011 році. Багато хто задається питанням “У чому полягає сенс цієї Конвенції?” На мою думку, основний сенс МАРПОЛ полягає у запобіганні забрудненню морського середовища від суден, що перевозять вантажі та пасажирів по морях і океанах

світу. МАРПОЛ встановлює стандарти щодо викидів забруднюючих речовин від суден, включаючи викиди нафти, хімічних речовин, сміття та інших відходів. Конвенція встановлює обов'язкові вимоги для суден, які перебувають під прапором держав-учасниць, та передбачає контроль та інспекції відповідних органів. Одним з головних завдань МАРПОЛ є забезпечення збереження морського середовища та попередження великих аварій, що можуть призвести до серйозного забруднення. Крім того, конвенція покликана сприяти зменшенню впливу суден на кліматичні зміни. Таким чином, основний сенс МАРПОЛ полягає у забезпеченні безпечного та стійкого морського середовища, а також у зменшенні негативного впливу суден на довкілля та здоров'я людей. При сучасному розвитку водного транспорту та водних шляхів, велика увага приділяється питанням безпеки. Безпека судна, портової інфраструктури та перш за все безпека людського життя на морі, включає цілий комплекс заходів безпеки, способів і методів її забезпечення. Основними загрозами безпеці мореплавства є безумовно аварійність світового флоту. [1, с. 205] МАРПОЛ 1973 р. охоплює не лише випадкові і/або експлуатаційні забруднення довкілля нафтопродуктами, але також забруднення моря хімікаліями, вантажами в пакетованій формі, стічними водами, сміттям і забруднення повітряного середовища. [2, с. 277]

Проблеми охорони Світового океану набули глобального значення для всіх держав внаслідок того, що системою течій через поверхневий стік та взаємозв'язок з атмосферою шкідливі речовини поширюються на величезні площі і значні відстані від конкретного джерела забруднення. Саме тому міжнародне співробітництво у цій галузі має виключне значення для всього світового співробітництва. З урахуванням використання Світового океану для наукових цілей, перевезення пасажирів та вантажу, рибальства та джерел, що спричиняють забруднення, можна визначити такі категорії забруднення від експлуатації суден, як: забруднення, спричинене здійсненням морегосподарської діяльності на морському дні (зокрема, розвідування й розробка природних ресурсів морського дна та його надр, наприклад нафти, газу та інших корисних копалин у відкритому морі); забруднення, спричинене торговельним судноплавством, портовою діяльністю; суднобудуванням та судноремонтною діяльністю; забруднення, спричинене введенням у морське середовище немісцевих видів або генетично змінених організмів; забруднення, спричинене викидами в море сміття, харчових, побутових і експлуатаційних відходів; забруднення, спричинене шкідливими викидами із суден в атмосферу; забруднення, спричинене в результаті надзвичайних обставин – у разі аварій; забруднення, спричинене похованням у морському середовищі. [3, с. 171-172]

МАРПОЛ залишається надзвичайно актуальною в сучасному світі, оскільки забруднення морських вод стає все більшою проблемою внаслідок зростання глобальної торгівлі та економічного розвитку, саме тому однією з це є найбільшою загрозою екосистемам відкритого моря та береговим зонам. За даними Міжнародної морської організації (ІМО), більше 80% глобальної торгівлі здійснюється морським транспортом, що робить судна одними з найбільших джерел забруднення морських вод іншими речовинами. Конвенція

складається з шести додатків, які встановлюють міжнародні стандарти для зменшення забруднення морських вод від суден. Ці стандарти охоплюють такі питання, як обмеження викидів забруднюючих речовин у повітря та воду, контроль за скиданням сміття та небезпечних відходів з суден, а також обмеження використання шкідливих речовин на борту суден. Важливим є той факт, що кожне судно буде нести відповідальність за порушення норм цієї Конвенції. Це визначено у п.1 ст.4 Міжнародної конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року “Будь-яке порушення положень цієї Конвенції, незалежно від місця його здійснення, забороняється, і санкції за таке порушення встановлюються законодавством Адміністрації відповідного судна. Якщо Адміністрація одержить інформацію про таке порушення і переконується в наявності достатніх доказів, що дозволяють порушити переслідування відносно передбачуваного порушення, вона дає розпорядження про порушення такого переслідування якнайшвидше згідно зі своїм законодавством” [4]

Одним з найбільш відомих проектів МАРПОЛ є програма MARPOL Annex VI, яка стосується обмеження викидів забруднюючих речовин з суден. Цей додаток до МАРПОЛ встановлює стандарти для вмісту оксидів сірки та азоту у викидах суден, а також обмеження викидів вуглеводнів. Програма вимагає встановлення спеціального обладнання на судах для зменшення викидів шкідливих речовин у повітря. Іншим проектом МАРПОЛ є Global Industry Alliance (GIA), яка була створена з метою просування новітніх технологій та інновацій в морській промисловості з метою зменшення впливу на довкілля. Члени Глобального альянсу включають уряди, міжнародні організації та представників приватного сектору.

Щодо ролі МАРПОЛ в українському законодавстві, то сучасне українське законодавство практично не гармонізоване з Додатком VI МАРПОЛ, однак перші кроки у напрямку реалізації міжнародних зобов’язань уже були здійснені. На сайті Міністерства інфраструктури України було розміщено Стратегічні напрями виконання міжнародних зобов’язань Україною у сфері безпеки торговельного мореплавства та охорони навколишнього природного середовища від забруднення та впровадження обов’язкових інструментів ІМО. При цьому, аналізуючи цей документ, необхідно відзначити, що Україною здійснюються перші кроки на шляху до імплементації Додатку VI МАРПОЛ у національне законодавство. Це, зокрема, стосується організаційних, технічних, контрольних заходів. [5, с. 416]

За останні роки дослідницькі роботи щодо SO₂, викидів морських суден отримав належну увагу науці різних дослідників. [6, с. 442] Саме це вказує на більш глобальне вивчення цієї проблеми.

МАРПОЛ відіграє досить важливу роль на світовому рівні та залишається досить актуальним на сучасному. Безпека судноплавства є визначальною категорією на морському транспорті й основною метою міжнародних організацій. Її забезпечення досягається шляхом виконання ряду вимог, зокрема виконання вимог МАРПОЛ. Таким чином, основним напрямом забезпечення безпеки на морі було і залишається підвищення надійності морських суден.

Література:

1. Мельник О.М., Онищенко С.П., Логінов О.В., Окулов В.І., Пуляєв І.О. Актуальні проблеми морської безпеки та сучасні шляхи забезпечення охорони судна. *Комунальне господарство міст, том 6, випуск 166*. 2017. с.204-210
2. Ключєва Є.М., Руше М.Д. Поняття безпеки мореплавства та особливості її забезпечення відповідно до інтеграційних процесів України з Європейським Союзом. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. с.275-277
3. Іванова А.В. Міжнародна конвенція щодо запобігання забруднень з суден 1973/78 як основа міжнародного забезпечення захисту морського середовища. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. с.170-176
4. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=05KA4CAEF5>
5. Єременко К.С. Стаття: Деякі аспекти імплементації додатку VI МАРПОЛ у законодавство України. 2021. с.415-418
6. Isaac Animah. Compliance with MARPOL Annex VI regulation 14 by ships in the Gulf of Guinea sub-region: Issues, challenges and opportunities. *Transportation Research Part D: transport and environment*. 2018. p.441-455

Синиця Вікторія Тарасівна

студентка 2 курсу юридичного
факультету

Державного університету
інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук
доцент кафедри цивільного та
кримінального права
Державного університету
інфраструктури та технологій
Мартюк Аліна Сергіївна

ПРАВА СПОЖИВАЧА ТА ПОРЯДОК ОБМІНУ ТОВАРУ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ

Метою даної роботи є вивчення права та порядку обміну товару належної якості з метою забезпечення захисту прав споживачів та забезпечення ефективної процедури обміну товару належної якості.

Постановка проблеми: У сучасному суспільстві обмін товарів належної якості є важливим аспектом економічної діяльності. Однак, існують питання, пов'язані з правом та порядком такого обміну, які потребують уваги та дослідження. Наприклад, можуть виникати питання щодо прав споживача під час обміну товару належної якості, включаючи право на повернення, заміну або

відшкодування. Також, важливо встановити чіткі стандарти та критерії для визначення належної якості товару, що сприятиме вирішенню спорів та конфліктів між продавцями та споживачами.

Основні матеріали дослідження: Відповідно до статті 9 Закону України «Про захист прав споживачів», споживач має право обміняти непродуктовий товар належної якості на аналогічний у продавця, в якого він був придбаний, якщо товар не задовольнив його за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням. Відповідно до норм чинного законодавства споживач має право на обмін товару належної якості протягом чотирнадцяти днів, не рахуючи дня купівлі, якщо триваліший строк не оголошений продавцем [1].

Обмін товару належної якості провадиться, якщо він не використовувався і якщо збережено його товарний вигляд, споживчі властивості, пломби, ярлики, а також розрахунковий документ, виданий споживачеві разом з проданим товаром, або відтворений на дисплеї програмного реєстратора розрахункових операцій (дисплеї пристрою, на якому встановлений програмний реєстратор розрахункових операцій) QR-код, що дає змогу споживачеві здійснювати його зчитування та ідентифікацію з розрахунковим документом за структурою даних, що в ньому містяться, або надісланий електронний розрахунковий документ на наданий споживачем абонентський номер чи адресу електронної пошти [2].

Однак чи можна повернути товар, якщо покупець не взяв чек або чек не зберігся? Повернути товар у магазин все одно можна, для цього необхідно написати заяву про отримання копії товарного чека на ім'я директора магазину. Магазины, що використовують розрахунково-касові апарати, зобов'язані зберігати стрічки з даними про продаж товарів 3 роки. Якщо домовитися з адміністрацією не вийшло або чек не вдалося знайти, можна затребувати запис з камер спостереження і надати це як доказ в суді [3].

Проте слід зазначити, що не всі товари можна обміняти та повернути. Існує перелік товарів, які не підлягають обміну або поверненню. Як правило, при купівлі таких товарів про те, що їх неможливо обміняти або повернути, продавці мають попереджати, однак не слід покладатися лише на їхню сумлінність. Перелік товарів належної якості, що не підлягають обміну (поверненню) передбачено Постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. №172 «Про реалізацію окремих положень Закону України «Про захист прав споживачів» [4].

Якщо необхідний обмін товару, а на момент обміну аналогічного товару немає у продажу, споживач має право або придбати будь-які інші товари з наявного асортименту з відповідним перерахуванням вартості, або розірвати договір та отримати назад гроші у розмірі вартості повернутого товару, або здійснити обмін товару на аналогічний при першому ж надходженні відповідного товару в продаж. Продавець зобов'язаний у день надходження товару в продаж повідомити про це споживача, який вимагає обміну товару.

При розірванні договору купівлі-продажу розрахунки із споживачем провадяться виходячи з вартості товару на час його купівлі. Гроші, сплачені за товар, повертаються споживачеві у день розірвання договору, а в разі

неможливості повернути гроші у день розірвання договору – в інший строк за домовленістю сторін, але не пізніше ніж протягом семи днів. Підстави для обміну або повернення товару завжди суб'єктивні, проте доводи мають стосуватися саме неможливості використання товару за призначенням. Якщо представник торговельного закладу не сприймає жодні аргументи та претензія не була прийнята та/або розглянута, на неї не була надана відповідь або відповідь виявилася негативною, необґрунтованою та незаконною, а проведені переговори з керівництвом закладу не призвели до задоволення ваших законних вимог, необхідно звертатися до Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів або її територіальних органів в областях та місті Києві зі зверненням про порушення законодавства про захист прав споживачів, оформленим відповідно до вимог Закону України «Про звернення громадян», до якого додати підтверджуючі документи. Для цього слід зафіксувати факт звернення до магазину, тобто вручити під підпис представнику магазину заяву з вимогою про повернення товару, або направити поштою, кур'єром та зберегти докази відправлення.

У випадку, якщо результати звернення до Держпродспоживслужби не дали бажаного результату, споживач має право за захистом своїх порушених прав звернутися до суду. Позивачі у справах про захист своїх прав як споживачів звільняються від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях (ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Висновок: Отже, дослідження права та порядку обміну товару належної якості підкреслює важливість захисту прав споживачів. Це обумовлено тим, що обмін товарів належної якості є необхідним елементом функціонування ринкової системи, де споживачі мають право на отримання якісного товару за вартість, яку вони заплатили. Правильна регламентація права та порядку обміну товару належної якості є необхідною умовою для створення справедливої та стабільної ринкової системи, яка задовольняє інтереси та потреби всіх учасників - споживачів та продавців.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про захист прав споживачів
2. <https://tsypin.partners/jak-povernuti-tovar-u-magazin-gajd-vid-ju/>
3. <https://yur-gazeta.com/golovna/yak-povernuti-v-magazin-tovar-n-a-l-e-z-h-n-o-y-i-yakosti-.html#:~:text=9%20Закону%20України%20«Про%20захист,цьому%20магазині%20ви%20придбали%20товар>
4. Постанова Кабінету Міністрів України про реалізацію окремих положень Закону України "Про захист прав споживачів"
5. <https://www.rivneprod.gov.ua/2020/11/18/nagaduyemo-osnovni-prava-spozhyvachiv-pry-prydbanni-tovaru-nalezhnoyi-yakosti/>

Цвігун Денис Васильович

студент 2 курсу юридичного факультету,
Державного університету інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного
та кримінального права юридичного
факультету, Академік Транспортної
академії України. Інституту управління,
технологій та права

Державного університету інфраструктури
і технологій

Мусієнко Володимир Володимирович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО СУТНОСТІ І ЗМІСТУ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Шлюбний договір є актуальною темою для обговорення в Україні, оскільки шлюб є важливим життєвим етапом, а його розрив може мати серйозні юридичні наслідки. Шлюбний договір є одним зі способів захисту інтересів сторін шлюбу, який може бути корисним як для майнових, так і для особистих справ. З одного боку, шлюбний договір може забезпечити чіткість та передбачуваність у випадку розлучення, з іншого боку, він може допомогти уникнути конфліктів та зберегти взаємну повагу та довіру між подружжям. У даному контексті, важливо розібратися з особливостями та можливостями шлюбного договору в Україні, а також з його юридичними наслідками.

Шлюбний контракт – це не що інше, як угода, договір про вирішення питань сімейного життя, закон для обох сторін. Він охоплює низку окремих пунктів (угод), що стосуються різноманітних сторін життя сім'ї, тому дії там можуть передбачатися найрізноманітніші: передати майно у власність, надати кошти на утримання одного з батьків, створити умови для належного виховання дітей, покарати за подружню невірність (компенсація моральної шкоди) тощо. Єдиної форми для документа немає, він може складатися як з одного пункту, так і з кількох сторінок, із докладним, вичерпним і розгорнутим описом умов. [1]

Зміст шлюбного договору може варіюватися в залежності від умов, які визначаються сторонами. Загалом, у шлюбному договорі міститься:

1. Шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки.

2. Шлюбним договором можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків.

3. Шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми.

4. Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невідгідне матеріальне становище.

5. За шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації. [2]

Щодо віку, з якого особи мають право самостійно укладати шлюбний договір, то він збігається зі шлюбним віком, що встановлений для жінок у сімнадцять, а для чоловіків - у вісімнадцять років. У разі зниження шлюбного віку (на підставі частини другої статті 23 Сімейного кодексу) до реєстрації шлюбу відповідно до чинного законодавства шлюбний договір укладається неповнолітніми за письмовою згодою їх батьків або піклувальника, справжність підпису яких засвідчується нотаріусом.

У разі укладення шлюбного договору особами, які вже перебувають у шлюбі, вік не має значення, оскільки відповідно до частини другої статті 34 Цивільного кодексу України у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу.

Шлюбний договір складається в трьох примірниках, один з яких зберігається в справах нотаріальної контори, а два інші видаються кожному з подружжя.

Щодо набрання чинності договором, то статтею 95 Сімейного кодексу України визначено, що в тому разі, якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу. Якщо ж шлюбний договір укладено подружжям, то він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення, про що має бути зазначено в тексті договору. [3]

Якщо ви збираєтесь укласти шлюбний договір, ось декілька порад, які можуть бути корисними:

- Обговоріть усі питання з партнером. Необхідно уважно проаналізувати свої фінансові та майнові ситуації, а також поговорити про те, як ви хочете розподілити своє майно в разі розлучення або смерті одного з подружжя.
- Зверніться до юриста. Якщо ви не маєте достатньої кваліфікації в цій галузі, краще звернутися за допомогою до юриста, який допоможе вам скласти шлюбний договір і запобігти можливим проблемам у майбутньому.
- Дотримуйтесь правових вимог. Укладаючи шлюбний договір, слід дотримуватись всіх правових вимог, встановлених законодавством. Наприклад, шлюбний договір має містити правильний перелік майна та чітко визначені права та обов'язки кожного з подружжя.
- Не забувайте про зміни в майнових стосунках. Якщо з часом змінюються ваші фінансові або майнові обставини, не забувайте про необхідність оновлення шлюбного договору. Бо у разі розлучення або смерті одного з подружжя, можуть виникнути непорозуміння.
- Укладання шлюбного договору може допомогти забезпечити захист вашого майна та зберегти гармонію в родині у майбутньому. Однак, це важлива і серйозна річ, тому слід підійти до неї з уважністю і відповідальністю.

Висновок: Законодавство України передбачає можливість укладення шлюбного договору понад 30 років, але це ще не є поширеною практикою серед пар. Проте, сподіваюсь, що в майбутньому більше пар стануть відповідальнішими і уважнішими до питання оформлення своїх майнових відносин.

Тож, якщо подружжя має намір укласти шлюбний договір, то вони повинні знати, що:

1. Шлюбний договір повинен бути укладений у письмовій формі. Усі умови договору повинні бути чітко сформульовані та записані в документі.

2. У договорі можуть бути визначені права та обов'язки кожного з подружжя. Наприклад, у договорі можуть бути визначені права та обов'язки щодо майна, фінансів, догляду за дітьми, спадщини, аліментів та ін.

3. Шлюбний договір може бути укладений до шлюбу або протягом шлюбу. Тому варто визначитися з часом укладення договору.

4. Договір може бути змінений або розірваний за взаємною згодою сторін, а також за рішенням суду в разі порушення умов договору.

5. Укладання шлюбного договору не є обов'язковим. Пари можуть вирішити не укладати договір та ділити майно та інші питання у разі розлучення або смерті одного з подружжя.

6. Шлюбний договір може бути корисним інструментом для забезпечення прав та інтересів подружжя, але не варто забувати про довіру та любов, які є основою кожного шлюбу.

Таким чином, шлюбний договір є важливим інструментом, який може допомогти подружжям урегулювати фінансові та майнові питання, а також права та обов'язки кожної сторони в шлюбі. В Україні шлюбний договір регулюється законодавством, тому важливо враховувати всі юридичні аспекти, щоб уникнути проблем у майбутньому. Він дозволяє зберегти спокій та доброзичливі стосунки між подружжям у разі розлучення або смерті одного з них. Тому, шлюбний договір може бути корисним інструментом для тих, хто збирається одружитися і бажає захистити свої права та майно.

Література:

1. Сімейне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Т. В. Курило. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 316 с.
2. Сімейний Кодекс України, Глава 10.
3. https://minjust.gov.ua/m/str_4500

Тихонов М.С., студент I курсу
магістратури, групи 2413 юридичного

факультету Державного університету
інфраструктури та технологій
Науковий керівник: декан юридичного
факультету ДУІТ, доктор юридичних наук,
доцент, дійсний член Транспортної
Академії України
Добкіна К.Р

ВІДМІННОСТІ МЕДІАЦІЇ ВІД ІНШИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: ПОРІВНЯННЯ З СУДОМ ТА АРБІТРАЖЕМ

Зважаючи на те, що в сучасному світі спори та конфлікти між людьми є невід'ємною складовою соціальної взаємодії, виникає необхідність в швидкому та ефективному їх вирішенні. У залежності від характеру та складності спору існує кілька способів його вирішення, таких як медіація, судовий процес та арбітраж. Проблемою є порівняння цих трьох способів вирішення спорів, зокрема відмінності між ними та переваги та недоліки кожного з них. Наскільки ефективним є використання медіації як альтернативного способу вирішення спорів порівняно з судовим процесом та арбітражем, які є більш традиційними способами вирішення спорів, є ключовим питанням, яке варто розглянути. Питання вирішення спорів в сучасному світі стає все більш актуальним. У зв'язку з цим, постійно з'являються нові способи вирішення конфліктів, одним з яких є медіація. В даному тексті розглянемо відмінності медіації від інших способів вирішення спорів, зокрема від суду та арбітражу.

Судовий процес - це один з найбільш розповсюджених способів вирішення спорів, який базується на відносинах між сторонами та органами державної влади, зокрема судовою владою.

Судовий процес полягає у вирішенні спорів шляхом звернення до суду, який приймає рішення на підставі доказів та правових норм. Судовий процес складається зі стадій, включаючи подання позову або заяви, розгляд доказів, виступів сторін та рішення суду. Рішення суду є обов'язковим для сторін та може бути оскаржене вищим судом за певних умов.[6]

Однією з переваг судового процесу є те, що суд може прийняти остаточне та зобов'язуюче рішення, яке повинні виконувати обидві сторони. Крім того, судовий процес забезпечує захист прав та інтересів сторін, оскільки суд вважається об'єктивною та незалежною інстанцією.[6]

Однак, судовий процес має й недоліки. По-перше, судовий процес може бути дуже витратним, особливо у випадку складних та тривалих справ, які вимагають залучення експертів та великої кількості доказів. По-друге, судовий процес може бути дуже тривалим, що зменшує його ефективність та вартість. Крім того, судовий процес зазвичай є публічним, що може порушити конфіденційність та ділову репутацію сторін

Арбітраж як спосіб вирішення спорів

Арбітраж, як спосіб вирішення спорів, передбачає розв'язання спорів арбітрами (третейськими суддями), що закінчується винесенням обов'язкового для сторін рішення. Арбітраж охоплює внутрішньодержавні третейські суди, міжнародний

комерційний арбітраж, міжнародний інвестиційний арбітраж (вирішення спорів між іноземними інвесторами й приймаючими державами), міждержавний арбітраж. Однак, якщо взяти до уваги позасудове вирішення спорів саме фізичними і юридичними особами, основними арбітражними органами можна вважати третейські суди та міжнародний комерційний арбітраж.

Відповідно до Закону України «Про третейські суди», третейський суд — це недержавний незалежний орган, який створюється за угодою або відповідним рішенням зацікавлених фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.[10]

Відповідно до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», арбітраж — це будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи створюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою (зокрема, Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України).[4]

Арбітраж є ще одним способом вирішення спорів, який полягає у вирішенні спору за допомогою третьої сторони - арбітра. Цей процес зазвичай здійснюється за умови, що сторони уклали договір на проведення арбітражного процесу.

Однією з основних особливостей арбітражного процесу є те, що арбітр не є державним суддею, і він призначається за згодою сторін. Це означає, що сторони можуть обрати арбітра з відповідною кваліфікацією та досвідом в галузі, пов'язаній зі спором.

Іншою важливою особливістю арбітражного процесу є те, що він проводиться в приватному порядку, тобто процес не є відкритим для громадськості, як це відбувається в суді.

Зазвичай, учасники арбітражного процесу обмежуються договірними зобов'язаннями щодо конфіденційності інформації, що стосується справи.

Ще одною особливістю арбітражного процесу є те, що вирішення спору приймається арбітром або арбітражним трибуналом, яке є обов'язковим для сторін. Вирок арбітражу має таку ж силу, як і вирок суду.

Переваги арбітражу

Можливість обирати суддів. Арбітражні судді призначаються самими сторонами спору: це можуть бути як люди з юридичною освітою, так і люди з певними спеціальними знаннями та досвідом, необхідним для швидкого і кваліфікованого вирішення проблеми. Призначення суддівського складу зазвичай прописується сторонами в арбітражній угоді або в арбітражному положенні основного договору.

Певну проблему становить обмеженість переліку затребуваних світових арбітрів, що потенційно збільшує ризик виникнення конфлікту інтересів.

Місце розгляду справи. Зазвичай сторони самі можуть обирати місце розгляду, і здебільшого їхній вибір падає на третю державу, щоб забезпечити максимальну нейтральність. Тут варто додати, що існує певний перелік арбітражних установ, до яких найчастіше звертаються, і деякі з них можуть

бути спеціалізованими, тобто займатися вирішенням спорів суто в конкретних питаннях.

Процедурні питання. Сторони самі обирають за правом якої держави вирішуватиметься їхній спір, до того ж більшість установ дозволяють вносити поправки до арбітражних угод/положень.

Конфіденційність. Арбітраж є чи не найкращим рішенням, щоб уникнути розголосу та небажаної уваги до спору. Не потрібно, однак, забувати, що часто арбітражне рішення може просто не виконуватись протилежною стороною, оскільки виконання не забезпечується наявністю примусу й у такому разі все одно доведеться звертатися до національних судів, відповідно, розголошуючи факт існування спору.

Медіація як спосіб вирішення спорів

Медіація - позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів.[1]

Медіація як спосіб вирішення спорів стає все більш популярною альтернативою до судового процесу та арбітражу. Медіація полягає в тому, що незалежна третя сторона - медіатор - допомагає сторонам знайти рішення, яке відповідає їхнім інтересам та потребам. Медіатор не приймає рішення за сторони, а пропонує варіанти компромісу та допомагає сторонам досягти угоди.

Однією з переваг медіації є те, що цей процес є добровільним, що дає сторонам можливість бути більш активними в процесі та відчувати контроль над ним. Крім того, медіація є менш дорогим та менш формальним процесом, ніж судовий процес або арбітраж. Зазвичай медіаційний процес є швидким, оскільки сторони можуть зустрітись в один або декілька разів для розгляду спірної ситуації та знаходження шляхів її вирішення.

Крім того, медіація сприяє покращенню відносин між сторонами, оскільки сторони можуть взаємодіяти та співпрацювати для досягнення спільної мети - вирішення спору. У медіації сторони також мають можливість більш гнучко виражати свої потреби та інтереси, що дозволяє їм знайти більш ефективні рішення.

Одним з головних недоліків медіації може бути те, що вона не є юридично зобов'язуючою для сторін. Рішення, до якого приходять сторони під час медіації, може бути скасовано, якщо одна зі сторін вирішить не дотримуватися угоди. Крім того, якщо спір вимагає широкої правової експертизи, то медіатор може не мати достатньої кваліфікації для надання належної правової поради.

Судовий процес, натомість, є юридично зобов'язуючим для сторін. Рішення, прийняте судом, є обов'язковим до виконання, а сторони не мають права змінювати його. Крім того, судовий процес забезпечує об'єктивність та незалежність у вирішенні спорів, оскільки суддя є незалежною та нейтральною стороною, яка виносить рішення на основі закону та доказів.

Арбітраж, як і судовий процес, є юридично зобов'язуючим для сторін. Проте, арбітраж відрізняється від судового процесу тим, що вирішення спору здійснюється не суддям, а арбітражним суддям, який є експертом у вирішенні певного типу спорів. Крім того, процес арбітражу є більш конфіденційним та

менш формальним, ніж судовий процес, оскільки арбітражний суд не є державним органом та не має публічної влади.

Однак, як і судовий процес, арбітраж може бути витратним та тривалим процесом. Крім того, арбітраж може бути менш доступним для менших компаній та фізичних осіб, оскільки процес арбітражу часто вимагає значних витрат на оплату арбітражних суддів та інших витрат, таких як витрати на підготовку та представництво інтересів в арбітражному процесі. З цієї причини, медіація може бути більш привабливою альтернативою для людей та компаній, які бажають швидко та ефективно вирішити свої спори без значних витрат часу та грошей. Однією з головних відмінностей медіації від судового процесу та арбітражу є те, що медіатор не виносить рішення щодо спору. Замість цього, медіатор допомагає сторонам знайти взаємовигідне рішення, яке враховує інтереси та потреби обох сторін. Це означає, що медіація дає більш гнучкий та креативний підхід до вирішення спорів, дозволяючи сторонам самостійно приймати рішення та забезпечуючи більші можливості для збереження взаємовигідних відносин.

Крім того, медіація може бути більш економічно ефективною, ніж судовий процес чи арбітраж. Процес медіації зазвичай є менш часомістким та менш витратним, ніж процес судового процесу або арбітражу, оскільки не вимагає значних витрат на оплату адвокатів, судових витрат чи арбітражних суддів. Крім того, медіація може бути більш екологічно чистою, оскільки вона не вимагає значної кількості паперової роботи, яка пов'язана з судовим процесом або арбітражем.

Однак, медіація має свої обмеження та недоліки. Наприклад, медіація може бути неефективною, якщо одна зі сторін не прагне до компромісу чи не хоче вирішувати спір за допомогою медіатора.

Крім того, медіація може бути менш ефективною в складних спорах, які потребують високого рівня правової експертизи.

Висновки. У підсумку, відмінності медіації від судового процесу та арбітражу полягають у тому, що медіація є більш гнучким та ефективним способом вирішення спорів, який забезпечує більші можливості для збереження взаємовигідних відносин між сторонами. Крім того, медіація може бути більш економічно ефективною, менш часомісткою та менш витратною, ніж судовий процес чи арбітраж. Однак, медіація має свої обмеження та недоліки, і не може бути використана в усіх випадках.

Отже, вибір способу вирішення спору залежить від багатьох факторів, включаючи характер спору, інтереси сторін, доступність ресурсів та часу. У багатьох випадках, медіація може бути кращим вибором, оскільки вона дозволяє сторонам бути активною учасницею у вирішенні свого спору та забезпечує більші можливості для збереження взаємовигідних відносин.

Нарешті, важливо зазначити, що медіація не є альтернативою до судового процесу чи арбітражу, а скоріше є доповненням до них. Медіація може допомогти сторонам досягти компромісного рішення, що задовольняє обидві сторони, і в такий спосіб зменшити кількість судових процесів чи арбітражів.

Крім того, медіація може допомогти знизити рівень конфлікту та поліпшити взаємини між сторонами, що може мати позитивні наслідки на майбутнє.

Продовжуючи свій висновок, можна сказати, що медіація є ефективним і прийнятним способом вирішення конфліктів у порівнянні зі судом та арбітражем.

Вона дозволяє сторонам самостійно контролювати процес вирішення спору, при цьому зменшуючи час і витрати на вирішення спору. У медіації немає вигравів або програшів, так як сторони вирішують питання у взаємному порозумінні і компромісі. У цілому, медіація є динамічним і добровільним процесом, який може забезпечити сторонам більш гнучке та гуманне вирішення їхніх проблем, а також покращити стосунки між ними.

Проте, варто зазначити, що медіація не є універсальним засобом вирішення всіх спорів. Є ситуації, коли медіація може бути неефективною або навіть шкідливою для сторін. Наприклад, у випадку, коли одна зі сторін не прагне до мирного врегулювання спору або не має наміру дотримуватися укладеної угоди. Також, якщо питання є дуже складним або вимагає юридичної експертизи, то вирішення спору через медіацію може бути недостатнім. У таких випадках, суд або арбітраж можуть бути більш ефективними засобами вирішення спорів.

Отже, варто враховувати всі переваги та недоліки кожного способу вирішення спорів, а також специфіку конкретного конфлікту, щоб вибрати найбільш оптимальний спосіб для його вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про медіацію» від 23.03.2012 № 4572-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Н. А. Мазаракі (2018) Медіація в Україні: теорія та практика Київ. Монографія
3. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України. Навчальний посібник. Львів. 2021.
4. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 15.12.2021, 4002-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
5. Альтернативне вирішення цивільно-правових спорів : підручник / за ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2021.
6. Альтернативне вирішення спорів : підручник / за заг. ред. Ю. Д. Притики. Київ : Дакор, 2021.
7. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник /авт.кол.: Т.Білик,
8. Р.Гаврилюк, І.Городиський [та ін.]; за ред. Н.Крестовської, Л.Романадзе. Одеса. 2019.
9. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 23.12.2022, 1402-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Хінсва Ганна Іванівна

Студентка 3-го курсу

Національного університету «Одеська морська академія»

Керівник: Асистент кафедри з морського права НУ «ОМА»

Сурілова Анастасія Олегівна

СВОБОДА РИБАЛЬСТВА ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ ТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВОД ВІДКРИТОГО МОРЯ ПІД КОНЦЕПЦІЄЮ ЗАГАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ ЛЮДСТВА

На сучасному етапі розвитку суспільства існує такий важливий для всього людства об'єкт, як відкрите море, опинився під загрозою через його інтенсивне й необмежене використання. У зв'язку з цим необхідно прийняти ефективні заходи для запобігання небезпеки екологічної катастрофи, унаслідок якої використання вод відкритого моря стане неможливим.

Однією з важливих заходів у цій сфері є вирішення проблеми легітимізації міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства.

Цьому перешкоджають, зокрема, проблеми, що лежать у площині здійснення свободи рибальства та пов'язані з деградацією живих ресурсів відкритого моря, а також із питаннями справедливого розподілу доходів від видобутку живих ресурсів відкритого моря. Можна стверджувати, що ефективне усунення зазначених проблем сприятиме якнайшвидшій реалізації міжнародно-правового статусу вод відкритого моря під концепцією об'єкта спільної спадщини людства.

Рибальство є найбільш давнім і традиційним видом використання багатств Світового океану. В наш час цей промисел лише розвивається й розширює свої межі. Але в результаті такого інтенсивного промислу зменшилися за останні десятиліття улови оселедця, тріски, морського окуня, камбали та інших риб. Це змушує багатьох держав всерйоз замислитися над проблемою рибальства в майбутньому [4, с. 297].

Ідея регулювання рибальства за допомогою міжнародних угод не є новою. У силу особливого правового режиму відкритого моря, що відрізняється від режиму будь-яких районів земної поверхні, такий спосіб вирішення проблеми рибальства є найбільш надійним і поширеним в наш час.

Вказівка на необхідність дотримання договірних зобов'язань показує, що свобода рибальства є регульованою, тобто не може бути реалізована без висновку додаткових угод. В умовах удосконалення рибопромислових суден, знарядь лову, масштабів промислу, райони плавання таких суден стали

фактично необмеженими. У зв'язку з небезпекою перелову риби й небезпекою для її відтворення виникла необхідність упорядкувати в межах міжнародних угод рибний промисел, особливо в районах інтенсивної дії рибпромислових суден різних країн.

Учені вже відкинули теорію невичерпності біологічних ресурсів Світового океану, бо це вже стало загрозою для всього людства [2, с. 34]. Виникла потреба в укладенні не лише угод про умови рибного промислу, у тому числі про сезони лову, допустимі квоти для договірних держав, а й угод про збереження живих ресурсів Світового океану. Це потрібно, зокрема, для вдосконалення міжнародно-правового режиму його використання. Однією зі складових такого вдосконалення є формування міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства, що не є можливим без створення умов недопущення деградації живих ресурсів відкритого моря.

Конвенція з морського права 1982 р., проголошуючи свободу рибальства як одну зі свобод відкритого моря, зобов'язує всі держави під час здійснення рибальства дотримуватися умов, які постають із договірних зобов'язань, і не порушувати права та інтереси прибережних держав [1].

Усі держави вживають такі заходи або співпрацюють з іншими державами в прийнятті щодо своїх громадян таких заходів, які виявляться необхідними для збереження живих ресурсів відкритого моря [1].

Держави співпрацюють один з одним у збереженні живих ресурсів та управлінні ними в районах відкритого моря. Держави, громадяни яких ведуть промисел різних живих ресурсів в одному й тому ж районі або одних і тих же живих ресурсів, вступають у переговори з метою вжиття заходів, необхідних для збереження цих живих ресурсів. У відповідних випадках вони співпрацюють під час створення із цією метою субрегіональних або регіональних організацій із рибальства [1].

В Конвенції з морського права 1982 р. відображено не тільки ідеї співробітництва країн на основі законності та правопорядку в галузі видобутку й розподілу живих ресурсів відкритого моря, а й прописується обов'язок держав вживати заходи зі збереження цих ресурсів, тобто в цих нормах існує імперативність [1].

Варто зазначити, що заходи зі збереження живих ресурсів відкритого моря включають у себе насамперед заходи щодо охорони цих ресурсів. Аналіз численних міжнародних угод у галузі регулювання морського рибальства показує, що під терміном «охорона живих ресурсів відкритого моря» зазвичай мають на увазі таку організацію свідомого цілеспрямованого впливу на живі ресурси моря, яка внаслідок здатності цих ресурсів до природного самовідтворення дозволить як зараз, так і в майбутньому зберігати стійку продуктивність промислових районів.

Проте, на нашу думку, подібне розуміння дещо звужує поняття «охорона живих ресурсів відкритого моря». Зміст цього поняття скоріше може бути розкрито терміном «регулювання морського рибальства з метою охорони живих ресурсів відкритого моря» або «раціональне використання біологічних ресурсів Світового океану». Однак, коли мова йде про принцип охорони живих ресурсів

відкритого моря, то це поняття включає в себе не тільки певну організацію використання об'єктів морського промислу, а й інші заходи, які є необхідними для запобігання негативному впливу на флору й фауну моря.

Стає очевидним, що не тільки нерегульована промислова діяльність, а й забруднення морських просторів, яке набуває все більш загрозливого характеру, здатні в підсумку призвести до одного й того ж результату: нанести непоправної шкоди біологічному життю Світового океану.

Аналіз багатьох двосторонніх й багатосторонніх угод щодо питань рибальства та рибогосподарських досліджень, дає нам можливість стверджувати, що на сьогодні в міжнародному морському праві склався новий принцип – принцип охорони живих ресурсів відкритого моря.

Принцип охорони живих ресурсів відкритого моря зобов'язує держави під час організації ними промислу живих ресурсів відкритого моря вживати необхідні заходи, спрямовані на підтримання їх продуктивності на максимально можливому стійкому рівні, а також запобігати забрудненню морського середовища будь-якими шкідливими речовинами з метою створення оптимальних умов для існування живих ресурсів Світового океану [1].

Неухильне дотримання цього принципу буде сприяти якнайшвидшому формуванню міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства в частині недопущення деградації живих ресурсів відкритого моря.

Отже, здійснивши теоретичний аналіз свободи рибальства як чинника творення міжнародно-правового статусу вод відкритого моря під концепцією загальної спадщини людства, ми дійшли до таких висновків. З одного боку, беручи до уваги характер конвенційних положень, що проголошують свободу рибальства, слід зауважити, що вони, на відміну від положень про свободу судноплавства, свободу прокладати кабелі й трубопроводи, свободу наукових досліджень і свободу зведення штучних споруд, не сприяють становленню та розвитку правового статусу вод відкритого моря як об'єкта спільної спадщини людства, оскільки все добуто стає тільки власністю добувача. Цю проблему в науці міжнародного права поки що не вирішено, оскільки статус об'єкта спільної спадщини людства допускає справедливий розподіл ресурсів на благо всього світового співтовариства. Проте незрозуміло, яким чином здійснити такий справедливий розподіл.

Також необхідно враховувати, що дотримання принципу охорони живих ресурсів, який є складовою частиною більш всеосяжного принципу свободи рибальства, безпосередньо впливає на загальний стан вод відкритого моря, тому є одним із визначальних факторів розвитку правового статусу вод відкритого моря як об'єкта спільної спадщини людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція ООН з морського права від 10.12.1982 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU82K23R>

2. Глебова Ю.А., Євтушенко М.Ю. Біологічні ресурси гідросфери: Монографія. Київ: Видавництво Українського фітосоціологічного центру. 2013. 179 с.

3. Півторак Г.Ф. Конвенційне регулювання морського рибальства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2021. С. 201 – 204.

4. Ушаков А. Свобода рибальства як фактор, що впливає на формування міжнародно-правового статусу вод відкритого моря як об'єкта загальної спадщини людства. *Національний юридичний журнал*. 2014. С. 297 – 298.

Войтович А.О.

здобувач вищої освіти 1 курсу НА СБ
України

Науковий керівник: Іванов О. Ю.,

доцент кафедри теорії та історії
держави і права НА СБ України,
кандидат юридичних наук

УКРАЇНА В ЕПОХУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИКЛИКУ: АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ

Україна знаходиться в епоху цивілізаційного виклику, який передбачає значні зміни в різних сферах життя, включаючи правову. Аналіз правових аспектів цього виклику є особливо важливим, оскільки право визначає рамки, в межах яких можуть відбуватися зміни в інших сферах.

Цивілізаційний виклик - це сукупність проблем, які виникають у зв'язку зі зміною соціально-економічних, культурних, екологічних та інших умов життя людей, що потребують глобальних рішень та координації зусиль на рівні всього світу [1].

Основними складовими цивілізаційного виклику є:

1. Соціально-економічний - нерівномірний розвиток країн та регіонів світу, бідність та безробіття, нерівний доступ до освіти, охорони здоров'я, технологій та інфраструктури.
2. Екологічний - зміна клімату, забруднення повітря, води та ґрунту, використання природних ресурсів, втрата біорізноманіття.
3. Культурно - міжкультурні конфлікти, масова міграція, збереження культурної спадщини.

Наведемо кілька прикладів цивілізаційних викликів:

1. Пандемія COVID-19, яка вплинула на здоров'я та економіку всього світу.
2. Глобальне потепління та зміна клімату, що ставлять під загрозу існування людства.
3. Розвиток технологій та штучного інтелекту, які можуть мати негативний вплив на людське життя та суспільство.
4. Міжнародні конфлікти та тероризм, які загрожують мирному співіснуванню країн та людей.

5.Масова міграція та розвиток мігрантських криз, які потребують глобальної координації та рішень.

6.Нерівномірний розвиток країн та регіонів світу, бідність та безробіття, які загострюють соціальні конфлікти та створюють загрозу для стабільності суспільства в цілому.

7.Загроза ядерної війни та поширення зброї масового знищення, яка може мати катастрофічні наслідки для всього світу.

8.Руйнування культурної спадщини та міжкультурний конфлікт, які загрожують збереженню культурного різноманіття та міжнаціональної гармонії.

Подолання цивілізаційних викликів потребує спільних зусиль всіх країн та глобальної координації зусиль. Необхідно розвивати міжнародну співпрацю, залучати різні суспільні групи до діалогу та спільної дії, створювати нові технології та інновації, спрямовані на подолання цивілізаційних викликів, та розвивати відповідальність кожної людини за долю планети та майбутніх поколінь.

Аналізуючи соціологічні дослідження, ми виділили основні економічні, екологічні, технологічні та соціальні виклики, які впливають на Україну. Економічна нестабільність та низький рівень життя є один з викликів, так як Україна ще не повністю відновилася після світової фінансової кризи 2008 року, що призвело до зниження рівня економічного розвитку та зростання безробіття та бідності. Корупція та недостатня реформа судової системи створюють негативний вплив на економіку та соціальну сферу, знижують довіру до влади та гальмують розвиток країни. Війна із росією спричинила загибель багатьох людей та призвела до економічних та соціальних проблем. Екологічні проблеми: забруднення повітря та води, втрата біорізноманіття впливають на здоров'я та благополуччя населення та призводять до загрози для економіки та природних ресурсів. Старіння населення та відтік молодих людей може призвести до зменшення робочої сили, зниження економічного потенціалу та соціальних проблем. Низький рівень технологічного розвитку та інновацій призводить до обмеженого доступу до сучасних технологій та відставання від розвинених країн.

Україна стала свідком ряду змін у глобальній політичній та економічній системах в останні роки. Зокрема, ці зміни пов'язані зі зміною ролі США у світі, зростанням впливу Китаю, а також зі змінами у складі та функціонуванні Європейського Союзу. Ці зміни мають вплив на правову систему України, оскільки вона повинна пристосуватися до нових реалій та викликів.

Зокрема, зростання впливу Китаю та розвиток нових економічних блоків, таких як Білтоварна ініціатива та Континентальний шлях, створює нові можливості для України у розвитку торговельних відносин з країнами Азії. Однак, це також ставить перед Україною завдання розробити та впровадити нові правові норми та механізми регулювання цих відносин.

Європейська інтеграція є одним з ключових завдань для України у сучасному світі. Проте, цей процес супроводжується рядом проблем та викликів. Зокрема, це стосується відповідності правової системи України європейським стандартам та нормам, а також корупції та неефективності деяких судових та

правоохоронних органів. Для вирішення цих проблем Україна повинна продовжувати впровадження реформ у правовій системі, зокрема, змінювати законодавство, удосконалювати судову систему та зміцнювати роль правоохоронних органів.

Захист прав людини та громадянина є одним з головних завдань правової системи будь-якої країни, включаючи Україну. Зокрема, це стосується захисту прав жінок, дітей, мігрантів та інших вразливих груп населення.

Україна повинна продовжувати впровадження заходів щодо захисту прав людини та громадянина відповідно до міжнародних стандартів та норм, зокрема, в рамках ратифікації та виконання міжнародних конвенцій. Крім того, необхідно змінювати законодавство та удосконалювати судову систему для забезпечення ефективного захисту прав людини та громадянина. Особлива увага повинна приділятися захисту прав журналістів та свободі преси, що є важливим елементом демократії та правової держави.

Пандемія коронавірусу та збройний конфлікт значно обмежили свободу пересування мирного населення в зоні конфлікту, зокрема, кількість перетинів лінії розмежування скоротилася на 96% з 1 серпня 2020 по 31 січня 2021 порівняно з аналогічним періодом у попередньому році. Жінки та пенсіонери стали особливими жертвами цих обмежень.

Криза, спричинена COVID-19, стала причиною порушення соціально-економічних прав людини, зокрема, на незахищених верствах населення. Правозахисники зауважують, що справи, пов'язані з вбивствами на Майдані, розслідуються повільно, а справа проти 19 активістів руху "за федералізм" в Одесі затягується [2].

Одним з основних правових проблем, що виникають у зв'язку з цивілізаційними викликами, є недостатнє визнання прав людини та її свобод. Це включає в себе права на охорону здоров'я, рівні можливості, гідне працевлаштування та житло, а також права на свободу вираження думки та інформаційну безпеку.

Україна зазнає економічних труднощів через війну та кризу, спричинену пандемією COVID-19. Згідно з даними Міністерства економіки України, ВВП країни в 2020 році склав -4,2%, у 2021 році зростання на 3,8%, а у 2022 році ВВП впав до 29.2 %. Уряд України продовжує вживати заходів з метою підтримки економіки та забезпечення соціальної захищеності населення [2].

Правові підходи в різних країнах можуть суттєво відрізнятися в залежності від культурних та історичних факторів. Наприклад, в Європейському Союзі розвинена система прав людини, яка гарантує свободи та права кожного громадянина, тоді як у країнах, які не входять до ЄС, ці права можуть бути менш захищені. У деяких країнах, таких як США, пріоритетним є захист права на власність, тоді як у Європі інші права можуть бути більш важливими, такі як право на приватне життя та захист персональних даних.

Хоча в Україні проводяться реформи з метою боротьби з корупцією, цей феномен залишається серйозною проблемою. За даними організації Transparency International, Україна займає 117 місце у світовому рейтингу індексу сприйняття корупції. В той же час, національні органи влади та

правоохоронні органи продовжують активно виявляти та притягувати до відповідальності осіб, зловживають своїми повноваженнями [2].

Для розв'язання цих проблем Україна повинна розробити та впровадити ефективну правову систему, яка гарантуватиме захист прав та свобод кожного громадянина. Україна повинна виконувати міжнародні зобов'язання з прав людини, включаючи заходи з боротьби з корупцією та забезпеченням прозорості влади.

Отже, в Україні існують значні проблеми у сфері права та правопорядку, які потребують серйозних зусиль для їх вирішення. Необхідно здійснити реформи, спрямовані на забезпечення правової державності, зменшення корупції, зміцнення прав людини та дотримання законів.

При цьому Україна має певний потенціал для розвитку правової системи та досягнення високого рівня правопорядку. Наприклад, в країні існують кваліфіковані юристи, які можуть стати джерелом знань та практичних рекомендацій для здійснення реформ. Також Україна є членом різних міжнародних організацій, які допомагають впроваджувати європейські стандарти у сфері права та правопорядку.

Отже, Україна знаходиться в епоху цивілізаційного виклику, що ставить перед нею нові завдання та виклики в розвитку правової системи. Для відповіді на ці виклики Україна повинна продовжувати розвиватися та вдосконалюватися в різних напрямках правової діяльності. Зокрема, це стосується розвитку та впровадження нових правових норм та механізмів регулювання відносин з країнами Азії, вирішення проблем євроінтеграції, захисту прав людини та громадянина та інших питань, які є важливими для створення ефективної та справедливої правової системи в Україні.

Література

1. О. Іванова, О. Ковальова. Цивілізаційний виклик та сучасний світ: аналіз і перспективи" - Харків, 2021.
2. Надія Константиновна. Бойові дії, COVID, катування. 7 пунктів про порушення прав людини в Україні, 11 березня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/porushennia-prav-ludyny-v-ukraini/31146108.html> (дата звернення: 22.04.2023).

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права,
кримінології та судочинства»,**

присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама

12 травня 2023 року
м. Київ

АДРЕСА:
Україна, 04211, м. Київ, пр-т Героїв Сталінграда, 2,
Юридичний факультет
(097) 299-42-13
www.jurist.net.ua